

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

**Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών
Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη**

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Ο Αστικός Δημόσιος Χώρος και ο Ρόλος του στη Βιώσιμη Ανάπτυξη
και Ενίσχυση της Ταυτότητας της Πόλης: Η Περίπτωση των
Δημόσιων Χώρων του Αστικού Κέντρου της Λευκωσίας**

Γεωργούλα Κούρου

**Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Δρ. Έφη Κυπριανίδου**

Ιούνιος 2018

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

**Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών
*Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη***

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Ο Αστικός Δημόσιος Χώρος και ο Ρόλος του στη Βιώσιμη Ανάπτυξη
και Ενίσχυση της Ταυτότητας της Πόλης: Η Περίπτωση των
Δημόσιων Χώρων του Αστικού Κέντρου της Λευκωσίας**

Γεωργούλα Κούρου

**Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Δρ. Έφη Κυπριανίδου**

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στην *Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη* από τη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου

Ιούνιος 2018

Περίληψη

Η παρούσα έρευνα αποσκοπεί στην εξέταση του ρόλου που μπορεί να διαδραματίσουν οι δημόσιοι ανοικτοί χώροι, στην αναβάθμιση της καθημερινής ζωής των κατοίκων μιας πόλης, αλλά και στη δυνατότητα συνεισφοράς τους στην αστική βιώσιμη ανάπτυξη, μέσα από τα οφέλη που μπορούν να προσφέρουν σε σχέση με τις περιβαλλοντικές, κοινωνικές και οικονομικές συνιστώσες της. Ως περίπτωση μελέτης, επιλέχθηκαν οι κεντρικοί δημόσιοι χώροι που περιβάλλουν την Παλιά Πόλη της Λευκωσίας και αποτελούν το συνδυαστικό στοιχείο με τη σύγχρονη επέκτασή της.

Για την κατανόηση των πιο πάνω δυνατοτήτων, διερευνήθηκε η σχέση των δημόσιων χώρων με τη δημόσια ζωή, με ιδιαίτερη σημασία στη χρήση τους για την κατασκευή του κοινού οράματος συμβίωσης ενός κοινωνικού συνόλου, αλλά και ως αντανάκλαση του κοινωνικού γίνεσθαι που καθορίζει την ιδεολογία της πόλης ως προς την ανεκτικότητα ή τον αποκλεισμό. Παράλληλα, μελετήθηκαν οι προοπτικές της αξιοποίησης των ανοικτών δημόσιων χώρων, στα ζητήματα της βιώσιμης ανάπτυξης.

Στη συνέχεια, καταγράφηκε η ιστορική διαδρομή, λειτουργία και μετάλλαξη των κύριων δημόσιων χώρων της Λευκωσίας, όπου παρουσιάστηκε η σημασία τους στην εξελικτική πορεία της πόλης και αναλύθηκε η υφιστάμενη κατάσταση των υπό μελέτη συγκεκριμένων ανοικτών χώρων. Εξετάστηκε η χωροταξική και λειτουργική τους κατάσταση, το εξωτερικό τους περιβάλλον και η σχέση τους με το κοινό, για την αναγνώριση των θετικών και αρνητικών στοιχείων.

Με βάση τα σχετικά αποτελέσματα, καθορίστηκε το όραμα για αυτούς τους χώρους και οι αξίες που μπορούν να προβάλλουν, ώστε να συμβάλουν στην ποιοτική και βιώσιμη αναβάθμιση της Λευκωσίας. Στα πλαίσια ενός στρατηγικού σχεδιασμού, οι αξίες αυτές μεταφράστηκαν σε στόχους που αναφέρονται στην συνεισφορά στην ποιότητα ζωής των πολιτών με αναβάθμιση της σχέσης τους με το φυσικό περιβάλλον της πόλης, στη συμβολή στα θέματα κοινωνικής δικαιοσύνης και συμμετοχικότητας και στην αναβάθμιση της εικόνας της πόλης. Για την επιτυχία των στόχων που έχουν καθοριστεί, παρουσιάστηκε ένας προγραμματισμός δράσεων για τους υπό αναφορά χώρους, σε επίπεδο σχεδιασμού και διαχείρισης.

Σε επίπεδο σχεδιασμού, οι δράσεις θα πρέπει να περιλαμβάνουν παρεμβάσεις κυρίως στα χωρικά σημεία που διαμορφώνουν την αστική αντίληψη των ατόμων για το δημόσιο χώρο και αφορούν διαδρομές, όρια, κόμβους, ορόσημα, υποπεριοχές και υποστηρικτικές υποδομές. Σε επίπεδο διαχείρισης, θα πρέπει να περιλαμβάνουν τη εμπλοκή των χρηστών στη διαδικασία, την κατάρτιση συνεχούς προγράμματος δραστηριοτήτων για όλες τις ομάδες του κοινού, τη φυσική και διαδίκτυακή προβολή και τη διαμόρφωση συγκεκριμένων πολιτικών για τις ομάδες με κινητικά προβλήματα, για νέες οικολογικές προτάσεις και για ζητήματα εναλλαξιμότητας στο χώρο. Πολύ σημαντική θεωρείται η εφαρμογή ενός συστήματος διαχείρισης ποιότητας με εξωτερικούς ελέγχους.

Συμπερασματικά, αναγνωρίστηκε ότι οι δημόσιοι ανοικτοί χώροι, και ιδιαίτερα οι κεντρικοί δημόσιοι αστικοί χώροι μπορούν να επιτελέσουν σημαντικό ρόλο στην αναβάθμιση ενός προβληματικού αστικού τοπίου όπως της Λευκωσίας, με θετικές προεκτάσεις στην αναπτυξιακή της πορεία, στην ποιότητα ζωής και στη σύνδεση των κατοίκων με την πόλη τους. Η βασική παράμετρος που πρέπει να ληφθεί υπόψη στη διαμόρφωση των δημόσιων χώρων, είναι η διαπίστωση ότι οι σχεδιασμοί τους δεν είναι τετελεσμένοι και πάντα θα πρέπει να εξετάζονται και να επανεξετάζονται ώστε να ανταποκρίνονται κάθε φορά στα νέα κοινωνικοπολιτικά δεδομένα.

Abstract

The present research aims to examine the role that the public open spaces can play, for the upgrade of the everyday life of a city's inhabitants and also, the potential of their contribution on urban sustainable development, within the benefits that they may offer in relation to its environmental, social and economic components. As a case study, the area of the central public spaces which surround the Old City of Nicosia has been chosen, as it is the connecting element between the Old City and its contemporary extension.

For the better understanding of the proposed possibilities, the relationship between public space and public life has been researched, focusing especially on its contribution, in the making of a mutual vision for the cohabitation of all the members of a society, and as a reflection space of the ideology of the city on either tolerance or exclusion. Simultaneously, the prospects of the use of public, open-air spaces have been studied, on the matters of sustainable development.

For the examination of the study area, the historical route, operation and change of public, open spaces of Nicosia were recorded, where their significance on the evolutionary course of the city has been presented. For the recognition of the positive and negative elements of the current situation of the area, the spatial and operational functioning of the open spaces has been examined, as well as their makro-environment and their relationship with the public.

Based on the relevant results, the vision for these spaces with the values that they can possess and promote was set, in order to contribute on the qualitative and sustainable upgrade of Nicosia. In the context of a strategic planning, these values have been translated onto targets, that refer to their contribution on the citizens' standard of living within the upgrade of their relationship between themselves and the natural environment of the city, their contribution on matters of social justice and participation and lastly, on the upgrade of the city's image. For the success of the targets that have been determined, an action plan for the referenced spaces has been presented, on both design and management levels.

On the design level, the actions need to include interventions mainly on the areas that shape the urban perception of people on public spaces, and concern routes, boundaries, nodes, milestones, sub-regions and infrastructures. On the management level, the actions need to include the engaging of the procedure's users, the establishment of a coherent program of activities for all the public groups, both physical and web projection, and the configuration of specific policies for the disabled, for new environmental proposals and interchangeability issues in the area. Furthermore, implementing a quality management system with external control is considered to be extremely significant.

Concluding, public, open spaces, and in particular central, urban spaces, are recognized to have an important role on the upgrading of problematic urban landscapes, such as Nicosia's, with positive impact on its development, on the quality of life, and the connection of the citizens with their city. The foundational parameter that has to be taken into consideration for the configuration of public spaces, is that their planning is never finite, and it will always has to be reexamined and change, so that it can respond every time, to the current sociopolitical conditions.

Ευχαριστίες

Κατ'αρχάς, θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου Δρ. Έφη Κυπριανίδου, της οποίας η επιστημονική καθοδήγηση, οι εισηγήσεις και τα σχόλια, καθώς και η άμεση ανταπόκρισή της στις δικές μου ανησυχίες σχετικά με την παρούσα μελέτη, αποτέλεσαν καθοριστικό παράγοντα στην ολοκλήρωσή της.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τα μέλη της Τριμελούς Επιτροπής Μεταπτυχιακών Διατριβών, Δρ. Χρήστο Δερμεντζόπουλο και Δρ. Ελένη Μαυραγάνη, οι οποίοι από διαφορετικά πεδία, με εφοδίασαν με τα κατάλληλα εργαλεία, που συνέβαλαν σημαντικά στην προσέγγιση του θέματος της μελέτης αυτής.

Θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου, στο Λεβέντειο Δημοτικό Μουσείο Λευκωσίας, στο Δήμο Λευκωσίας, στη Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου, στο Κρατικό Αρχείο Κύπρου, στη Κυπριακή Βιβλιοθήκη και σε όλους τους φορείς και υπηρεσίες που με βοήθησαν κατά τη διάρκεια της μελέτης.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω τη μητέρα μου, το σύζυγο μου Κώστα και τις κόρες μου Μαριέττα και Κορίνα, για την αμέριστη τους υπομονή, βοήθεια και συμπαράσταση, και τους αφιερώνω αυτή την εργασία.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στον αδελφό μου Κυριάκο, που υπήρξε ο εμψυχωτής μου σε όλη αυτή τη διαδρομή και με επανάφερε στους στόχους μου, όταν οι δυσκολίες της ζωής με απομάκρυναν από αυτούς.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	iii
Abstract.....	iv
Ευχαριστίες.....	v
Πίνακας Εικόνων.....	viii
Κεφάλαιο 1	1
Εισαγωγή	1
1.1 Αντικείμενο έρευνας.....	1
1.2 Σκοπός έρευνας.....	4
1.3 Παρουσίαση περιοχής μελέτης.....	4
Κεφάλαιο 2	6
Η έννοια του δημόσιου χώρου	6
2.1 Δημόσιος χώρος και δημόσια ζωή.....	6
2.2 Ο δημόσιος χώρος από το παρελθόν στο παρόν.....	14
2.3 Δημόσιος χώρος και βιώσιμη ανάπτυξη.....	20
2.3.1 Δημόσιος χώρος και κοινωνική πτυχή της βιώσιμης ανάπτυξης.....	21
2.3.2 Δημόσιος χώρος, τοπική ταυτότητα και η αίσθηση του «ανήκειν».....	23
2.3.3 Δημόσιος χώρος και περιβαλλοντική πτυχή της βιώσιμης ανάπτυξης.....	24
2.3.4 Δημόσιος χώρος και οικονομική πτυχή της βιώσιμης ανάπτυξης.....	25
Κεφάλαιο 3	28
Ιστορική διαδρομή	28
3.1 Οι δημόσιοι χώροι στη φράγκικη εποχή.....	28
3.2 Οι δημόσιοι χώροι κατά την Ενετοκρατία.....	30
3.3 Οι δημόσιοι χώροι κατά την Τουρκοκρατία.....	32
3.4 Οι δημόσιοι χώροι κατά την Αγγλοκρατία.....	34
3.5 Οι δημόσιοι χώροι μετά το 1960.....	37
3.6 Συμπέρασμα ενότητας.....	38
Κεφάλαιο 4	39
Μέθοδοι έρευνας	39
4.1 Πρωτογενείς πηγές στοιχείων.....	39
4.1.1 Επιτόπου παρατήρηση.....	39
4.1.2 Ερωτηματολόγιο.....	39
4.2 Δευτερογενείς πηγές στοιχείων.....	40
4.3 Περιορισμοί μελέτης.....	40
Κεφάλαιο 5	42
Πορίσματα επιτόπιας έρευνας	42
5.1 Τάφος.....	42
5.1.1 Χωροταξική κατάσταση.....	42
5.1.2 Λειτουργική κατάσταση.....	43
5.1.3 Κοινό.....	44
5.2 Πλατεία Ελευθερίας.....	46
5.2.1 Χωροταξική κατάσταση.....	46
5.2.2 Λειτουργική κατάσταση.....	47
5.3 Δημοτικός Κήπος.....	48
5.3.1 Χωροταξική κατάσταση.....	48
5.3.2 Λειτουργική κατάσταση.....	49
5.3.3 Κοινό.....	50
5.4 Αντίληψη πολιτών.....	52
5.5 Συμπέρασμα ενότητας.....	56
Κεφάλαιο 6	57

Ανάλυση εξωτερικών παραμέτρων	57
6.1 Ανάλυση εξωτερικού περιβάλλοντος	57
6.1.1 Οικονομικοί παράγοντες	57
6.1.2 Πολιτικοί παράγοντες.....	58
6.1.3 Κοινωνικοπολιτιστικοί παράγοντες.....	58
6.1.4 Τεχνολογικοί παράγοντες.....	59
6.2 Κρατική πολιτική για την υπό μελέτη περιοχή.....	59
6.3 Τοπικά σημεία ενδιαφέροντος	61
Κεφάλαιο 7	64
Όραμα, αξίες και στόχοι	64
7.1 Όραμα και αξίες	64
7.2 Στόχοι.....	65
Κεφάλαιο 8	70
Στρατηγικός Σχεδιασμός	70
8.1 Δράσεις σε επίπεδο σχεδιασμού	70
8.1.1 Διαδρομή	70
8.1.2 Όρια.....	71
8.1.3 Κόμβοι	72
8.1.4 Ορόσημα	74
8.1.5 Περιοχές.....	75
8.1.6 Υποστηρικτικές υποδομές	76
8.2 Δράσεις σε επίπεδο διαχείρισης.....	76
8.3 Δράσεις σε επίπεδο ελέγχου	78
Κεφάλαιο 9	79
Επίλογος	79
9.1 Συμπεράσματα	79
9.2 Μελλοντική διερεύνηση.....	80
Παράρτημα Α	81
Ερωτηματολόγιο	81
Παράρτημα Β	85
Ενδεικτική φωτογραφική αποτύπωση από συγγραφέα	85
Βιβλιογραφία	87

Πίνακας Εικόνων

Εικόνα 1: Πολιτικός Χάρτης της Κύπρου.....	2
Εικόνα 2: Επέκταση της Λευκωσίας από το 1930 μέχρι το 1975	3
Εικόνα 3: Η υφιστάμενη αστική περιοχή της Λευκωσίας	3
Εικόνα 4: Η περιοχή μελέτης	5
Εικόνα 5, Εικόνα 6: Το Πάρκο Ναυαρίνου στα Εξάρχεια, Αθήνα	9
Εικόνα 7: Η πλατεία Δημαρχείου στη Βοστώνη	11
Εικόνα 8, Εικόνα 9: Η Πλατεία Δημαρχίας στην Παλιά Πόλη	11
Εικόνα 10: Αστυνόμηση στο Bryant Park.....	13
Εικόνα 11: Χωροταξική θέση των ανοικτών χώρων Αρχιγραμματείας και ΓΣΠ	17
Εικόνα 12, Εικόνα 13: Ο χώρος της Αρχιγραμματείας	18
Εικόνα 14, Εικόνα 15: Ο χώρος του Παλαιού ΓΣΠ	18
Εικόνα 16: Ενδεικτικό σχέδιο της Φράγκικης Λευκωσίας με τους βασικούς δημόσιους χώρους.....	29
Εικόνα 17: Σχέδιο της Ενετικής Λευκωσίας με τους βασικούς δημόσιους χώρους.....	31
Εικόνα 18: Το νέο άνοιγμα δίπλα από την Πύλη Πάφου που οδηγεί στο Δημοτικό Κήπο.....	35
Εικόνα 19: Το νέο άνοιγμα προς το Κυβερνείο και τη Λάρνακα	35
Εικόνα 20: Χάρτης της Λευκωσίας 1881, capt. H. Kitchener	36
Εικόνα 21: Ο δημόσιος κήπος στην Τάφρο το 1950.....	37
Εικόνα 22, Εικόνα 23, Εικόνα 24, Εικόνα 25: Η Τάφρος	42
Εικόνα 26, Εικόνα 27: Αλλοδαποί χρήστες στο δυτικό μέρος της Τάφρου.....	44
Εικόνα 28: Χρήστες στο Δυτικό Προμαχώνα	45
Εικόνα 29: Το Πάρκο Γλυπτικής στο ανατολικό μέρος της Τάφρου	46
Εικόνα 30: Ο νέος σχεδιασμός της Πλατείας Ελευθερίας και του εφαπτόμενου μέρους της Τάφρου	47
Εικόνα 31: Ο Δημοτικός Κήπος.....	49
Εικόνα 32: Ομάδα γυναικών μεταναστών στον κήπο.....	50
Εικόνα 33: Fork Food Market στον κήπο	51
Εικόνα 34: Οι τρεις διαφορετικές διαδρομές στην περιοχή της Τάφρου	61
Εικόνα 35: Τοπικά σημεία ενδιαφέροντος.....	61
Εικόνα 36: Pershing Park Εικόνα 37: Πλατεία του Μητροπολιτικού Μουσείου Νέας Υόρκης.	66
Εικόνα 38: Κόμβος Πύλης Αμμοχώστου	72
Εικόνα 39: Κόμβος Πλατείας Ελευθερίας-Λήδρας.....	73
Εικόνα 40: Κόμβος Υδατοστάτη.....	73

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή

1.1 Αντικείμενο έρευνας

Στη σύγχρονη εποχή, η δραματική αύξηση του αστικού πληθυσμού, λόγω των μετακινήσεων σε κρατικό ή διεθνές επίπεδο (αστυφιλία, μετανάστευση), οδήγησε στη διαμόρφωση πόλεων με ανομοιογενείς ομάδες, χωρίς συνεκτικότητα και με μεγάλες κοινωνικοοικονομικές διαφορές. Το γεγονός αυτό έχει επιφέρει αρνητικές επιπτώσεις στη συμβίωση και στην ποιότητα ζωής των πολιτών. Μέσα από την προβληματική για την αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων, με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας ζωής του συνόλου της κοινωνίας, αναγνωρίστηκε η σημασία της εφαρμογής μιας ανθρωποκεντρικής προσέγγισης ανάπτυξης με όρους βιωσιμότητας.

Βασικό στοιχείο στη βιώσιμη ανάπτυξη αποτελεί η προστασία και αξιοποίηση των περιβαλλοντικών και πολιτιστικών χαρακτηριστικών της πόλης, ως κοινά τοπία μοναδικότητας, ταυτότητας και αναπτυξιακής δυναμικής. Η ανάδειξή τους μέσα από τον αστικό χωρικό σχεδιασμό, σε συνδυασμό με καινοτόμες πολεοδομικές αναπλάσεις έχει αποδειχθεί ότι μπορεί να αναβαθμίσει της εικόνα μιας πόλης, να επανασυνδέσει τον τόπο με την κοινωνία και να ανασυγκροτήσει την ταυτότητά της. Ο δημόσιος χώρος ως ο κατεξοχήν κοινός τόπος στην πόλη, έχει ήδη χρησιμοποιηθεί, μέσα από τον επανασχεδιασμό δρόμων, πάρκων και πλατειών, για την επιτυχή αναβάθμιση και αναγέννηση πόλεων όπως η Θεσσαλονίκη και το Ρότερνταμ (Γοσποδίνη & Μπεριάτος, 2003) (Bianchini & Parkinson, 1993).

Στην περίπτωση της πόλης της Λευκωσίας, τα πολλαπλά πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα της τελευταίας πενήταετίας, οδήγησαν στην άναρχη και ασύνδετη ανάπτυξή της, με αρνητικές προεκτάσεις στην ποιοτική της λειτουργία. Παρότι αποτελεί το κυριότερο αστικό κέντρο της Κύπρου, με πολύ αξιόλογα ιδιαίτερα πολιτιστικά στοιχεία, ο βίαιος διαχωρισμός της το 1974, οδήγησε στην απώλεια της ολότητας και της συνοχής της. Η αποξένωση της πόλης από το ιστορικό της κέντρο που βρίσκεται στα κατεχόμενα εδάφη και

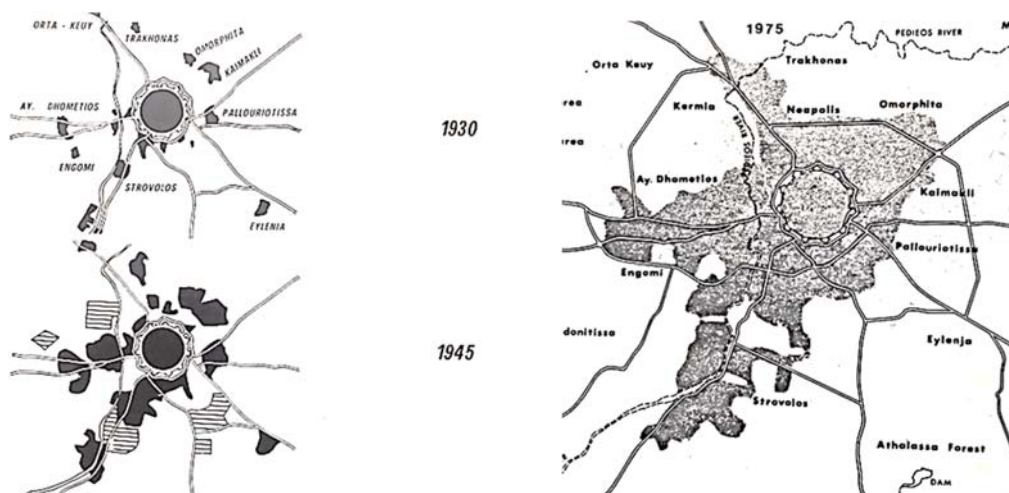
η υποβάθμιση των γειτονιών που γειτνιάζουν με την Πράσινη Γραμμή, επέφεραν την αποδιοργάνωση του κεντρικού πολεοδομικού και κοινωνικού της ιστού.

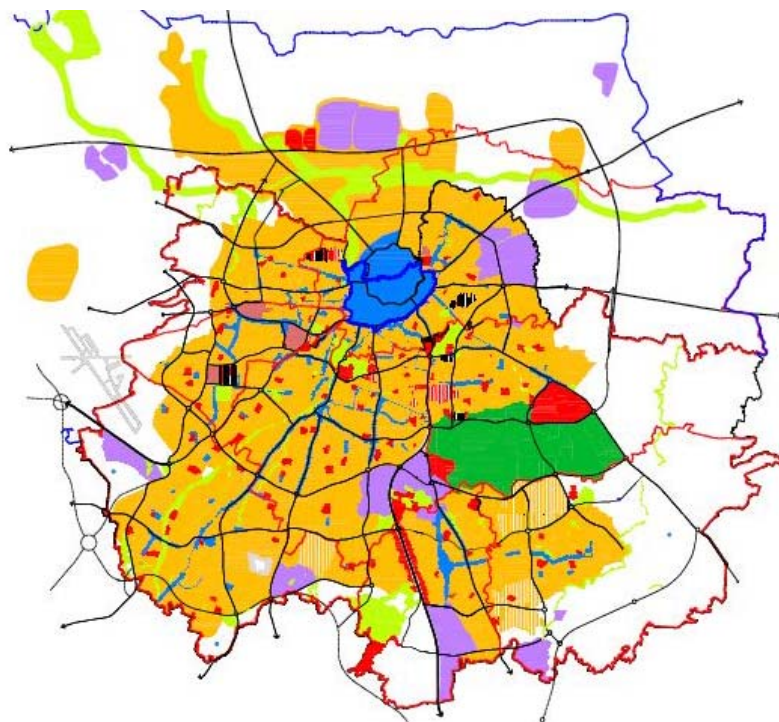
Εικόνα 1: Πολιτικός Χάρτης της Κύπρου
Πηγή: <http://www.diakonima.gr/2014/07/18>

Παράλληλα, η μεταπολεμική σημαντική αύξηση του πληθυσμού της, σε πρώτο στάδιο από τη μετακίνηση των ενδογενών προσφύγων προς την πόλη, και στη συνέχεια με την είσοδο ξένων προσφύγων και μεταναστευτικών ρευμάτων, οδήγησε στη μαζική επέκτασή της. Η επέκταση αυτή πραγματοποιήθηκε μέσα από μια ταχύρρυθμη διαδικασία, με τη χρήση τυπικών απλουστευμένων προτύπων χωροταξικής διαρρύθμισης (μαζικές οικοπεδοποιήσεις μεγάλων τεμαχίων) και χαμηλής ποιότητας κατασκευών, επιδρώντας αρνητικά στην ταυτότητα και την εικόνα της (Οικονόμου, 2004, p. 2).

Η υποβάθμιση αυτή, ενισχύθηκε και από την κατάργηση μεγάλου μέρους του ανοικτού χώρου της πόλης, με βασικό σκοπό τη διαμόρφωση οδικών αρτηριών και χώρων στάθμευσης, σφραγίζοντας το φυσικό έδαφος και προκαλώντας επιδείνωση των οικολογικών συνθηκών στο αστικό τοπίο, χωρίς όμως να επιτευχθεί η επίλυση των σοβαρών συγκοινωνιακών προβλημάτων της περιοχής. Η υφιστάμενη αυτή κατάσταση, έχει δημιουργήσει ένα αίσθημα απογοήτευσης και απομάκρυνσης των κατοίκων από την πόλη ως «κοινό τόπο», ενώ έχει μειώσει σημαντικά την ελκυστικότητα και τις προοπτικές ανάπτυξής της.

Εικόνα 2: Επέκταση της Λευκωσίας από το 1930 μέχρι το 1975
 Πηγή: (Keshishian, 1978)

Εικόνα 3: Η υφιστάμενη αστική περιοχή της Λευκωσίας
 Πηγή: (Υπουργείο Εσωτερικών και Δήμος Λευκωσίας, 2016)

Το κράτος και οι τοπικές αρχές, προσπάθησαν με διάφορους σχεδιασμούς, να αντιμετωπίσουν και να βελτιώσουν την παρούσα κατάσταση. Όμως, οι πολιτικές ανάπτυξης που έχουν εφαρμοστεί μέχρι σήμερα, δεν έχουν καταφέρει να επιλύσουν τα σημαντικά λειτουργικά της προβλήματα και να αντιστρέψουν την υποβαθμισμένη εικόνα της.

1.2 Σκοπός έρευνας

Σκοπός της μελέτης αυτής, είναι η διερεύνηση των δυνατοτήτων συμβολής του δημόσιου χώρου της Λευκωσίας, στην αντιμετώπιση των πιο πάνω προβλημάτων. Ειδικότερα, η μελέτη εστιάζεται στο ρόλο των κεντρικών ανοικτών δημόσιων χώρων, που περιβάλλουν το ιστορικό κέντρο της πόλης και συνδέουν την Παλιά Πόλη με τη σύγχρονη επέκτασή της. Τα βασικά ερωτήματα αφορούν την δυνατότητα συμβολής της ύπαρξης των δημόσιων χώρων στα διαφορετικά επίπεδα λειτουργίας της πόλης, ώστε να μελετηθούν όλες οι προοπτικές της αξιοποίησης τους.

Η παρούσα μελέτη εξετάζει το ρόλο που μπορεί να διαδραματίσουν οι χώροι αυτοί στην αναβάθμιση της καθημερινής ζωής των κατοίκων, σε ατομικό επίπεδο. Ταυτόχρονα, ιδιαίτερη σημασία θα δοθεί στην μελέτη του ρόλου τους στη βιώσιμη ανάπτυξη της πόλης, μέσα από τα οφέλη που μπορούν να προσφέρουν σε σχέση με την περιβαλλοντική, την κοινωνική και την οικονομική της διάσταση (Ζαγοριανάκος, 2002), (Evans & Shaw, 2004, p. 6). Η εξέταση αυτή θα περιλαμβάνει και τη διερεύνηση της συμβολικής/πολιτιστικής πτυχής της προσφοράς τους, μέσα από το σχεδιασμό και τη λειτουργία τους, ως προς την τόνωση του αισθήματος του ανήκειν και της ταυτότητας, αλλά και όσον αφορά την ανανέωση της εικόνας της πόλης, για την προοπτική νέων ευκαιριών ανάπτυξης και δημιουργικότητας.

Η σημαντικότητα αυτή, του ρόλου των δημόσιων χώρων της πόλης, θα μελετηθεί και αξιολογηθεί σε σχέση με την υφιστάμενη λειτουργία τους, αλλά και με τις δυνατότητες που μπορούν να αναδειχθούν, μέσα από μια νέα στρατηγική διαμόρφωσης και διαχείρισης τους.

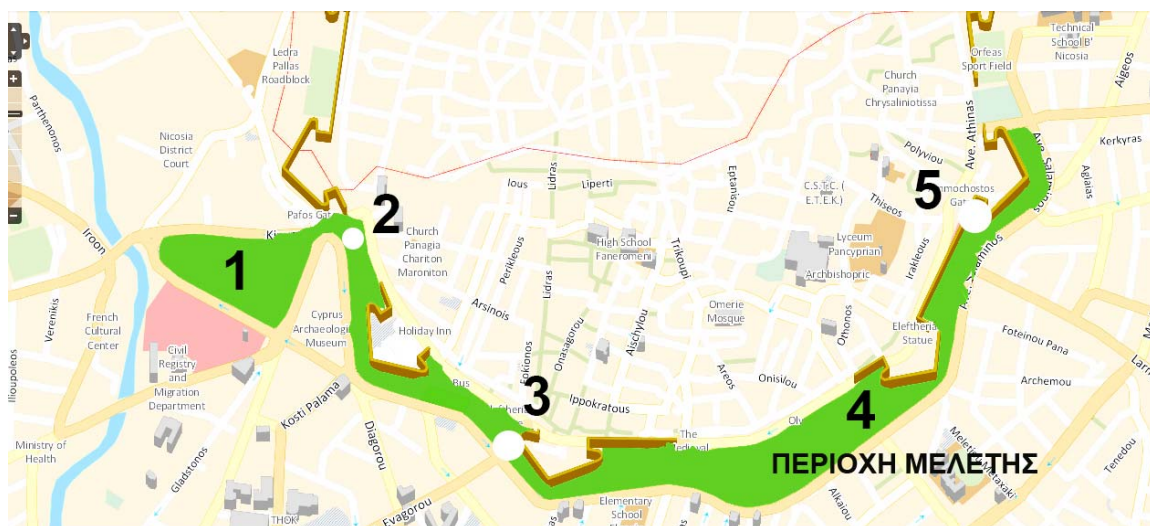
1.3 Παρουσίαση περιοχής μελέτης

Η πόλη της Λευκωσίας είναι χωροθετημένη στο κέντρο της Κύπρου και είναι η μόνη αστική περιοχή του νησιού που δε διαβρέχεται από θάλασσα. Η κεντρική θέση της ήταν το βασικό στοιχείο στην εγκαθίδρυσή της ως πρωτεύουσα του νησιού, όπου βρίσκεται το διοικητικό και θρησκευτικό κέντρο της χώρας. Ως ευρύτερη περιοχή, έχει το μεγαλύτερο αστικό πληθυσμό της χώρας, που ανέρχεται στους 244.500 κατοίκους (Cystat, n.d.).

Παρόλα τα σημαντικά της προβλήματα και την απουσία ενός παράκτιου ορίου που μπορεί να αξιοποιηθεί ως βασικό στοιχείο αναβάθμισης της πόλης, όπως λειτούργησε με επιτυχία στις πόλεις της Λεμεσού και της Λάρνακας, παρουσιάζει μοναδικά πολιτιστικά

χαρακτηριστικά, με ιδιαίτερη αναφορά στα κυκλικά ενετικά τείχη της Παλιάς Πόλης και στην περιμετρική δεντροφυτεμένη τάφρο. Τα συγκεκριμένα αυτά σημεία της πόλης, σύμφωνα με τον Lynch (1960), μπορούν να διαδραματίσουν ως χωρικά στοιχεία, σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της αστικής εμπειρίας των ατόμων. Καθορίζουν το όριο μεταξύ της παλιάς και της νέας πόλης, είναι ιστορικά ορόσημα και αποτελούν τη βασική φυσική διαδρομή μέσα στο δομημένο περιβάλλον (Aelbrecht, 2010, p. 115).

Στην επέκταση αυτού του ανοικτού δημόσιου δακτύλιου, βρίσκεται ο δημοτικός κήπος της πόλης, που στο παρόν στάδιο λειτουργεί ως μια απομονωμένη όαση πρασίνου που περιβάλλεται από κρατικά και ιδιωτικά κτίρια. Ο χώρος αυτός, που περιλαμβάνει την τάφρο, τις συνδέσεις της παλιάς πόλης με την επέκταση της, δηλαδή την κεντρική Πλατεία Ελευθερίας, την Πύλη Πάφου στα δυτικά και την Πύλη Αμμοχώστου στα ανατολικά, μαζί με το δημοτικό κήπο, οριοθετούν την περιοχή μελέτης.

Εικόνα 4: Η περιοχή μελέτης

1. Δημοτικός Κήπος, 2. Πύλη Πάφου, 3. Πλατεία Ελευθερίας, 4. Τάφρος, 5. Πύλη Αμμοχώστου
Επεξεργασία χάρτη Κυπριακού Οργανισμού Τουρισμού από τη συγγραφέα

Κεφάλαιο 2

Η έννοια του δημόσιου χώρου

Στο κεφάλαιο αυτό, παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο στο οποίο στηρίχθηκε η παρούσα μελέτη. Μέσα από τη διερεύνηση της έννοιας του δημόσιου χώρου, αναλύεται η σχέση του με τη δημόσια ζωή, από το παρελθόν μέχρι τη σύγχρονη εποχή, καθώς και η σχέση του με όλες τις συνιστώσες της βιώσιμης ανάπτυξης.

2.1 Δημόσιος χώρος και δημόσια ζωή

Μια πόλη καθορίζεται από τη γεωγραφική της θέση, το μέγεθός της, την οικονομική και θεσμική της οργάνωση και την κοινωνική της λειτουργία (Mumford, 2000, p. 94). Η λειτουργία αυτή, που αναφέρεται στον αστικό τρόπο ζωής, προδιαγράφει ένα συγκεκριμένο τύπο κοινωνικής ψυχολογικής κατάστασης, που αφορά τη διαβίωση μεταξύ αγνώστων. Η κατάσταση αυτή θεωρείται αναπόφευκτη, δεδομένου ότι ο καθένας στην καθημερινή του ζωή έρχεται σε επαφή με ανθρώπους ανόμοιας κοινωνικής στάθμης και κουλτούρας. Η εμπειρία αυτή, αποτελεί και τη βάση της διαμόρφωσης της δημόσιας ζωής, μέσα από τη δημιουργία κανόνων συνύπαρξης ως προς την πολλαπλότητα και τη διαφορετικότητα (Bodnar, 2015, p. 2091).

Στο πλαίσιο αυτό, η λειτουργία μιας πόλης, επιτυγχάνεται μέσα από την αλληλεπίδραση των πολιτών της, που μπορεί να περιλαμβάνει συγκρούσεις και συνεργασίες, αναδεικνύοντας τοπικά νοήματα και σύμβολα. Οπότε, για τη δημιουργία ενός πραγματικού δημόσιου πλαισίου αλληλεπίδρασης της κοινωνίας, η πρόσβαση στη δημόσια ζωή θα πρέπει να αναφέρεται σε όλους τους πολίτες, ακόμη και αυτούς που δεν διακρίνονται ως κοινωνικές οντότητες, ή που αντιμετωπίζουν τον κοινωνικό αποκλεισμό, ώστε να έχουν τη δυνατότητα να εκφράζουν και να προβάλλουν τα δικά τους δικαιώματα για τις επιθυμίες και τις ανάγκες τους, τις ιδέες και την κουλτούρα τους (Mumford, 2000, p. 94).

Η δυνατότητα αυτή είναι σημαντική, διότι η ανάπτυξη ενός κοινωνικού συνόλου μέσα από την ανακάλυψη και την εφεύρεση νέων ιδεών και νοημάτων, επιτυγχάνεται μόνο έξω από τα παραδοσιακά όρια. Όπως αναφέρει και ο Richard Sennett, *«εξωτερικά ζητήματα και άτομα μπορεί να ανατρέψουν οικείες ιδέες και καθιερωμένες αλήθειες. Το άγνωστο τοπίο αποτελεί θετική λειτουργία της ανθρώπινης ύπαρξης, διότι μόνο τότε, θα μπορέσει να πάρει νέα ρίσκα και να αναπτύξει νέες ιδέες και αλήθειες. Ο περιορισμός σε ομοιογενείς, κλειστές ομάδες, εμποδίζει τη δυνατότητα του ατόμου να εμπλουτίσει την αντίληψή του, την εμπειρία του και, το σημαντικότερο, την αμφισβήτηση των καθιερωμένων συνθηκών της ζωής του»* (Sennett, 1977, p. 295).

Συνεπώς, για να λειτουργήσει και να προοδεύσει μια κοινωνία, πρέπει οι πολίτες της σε ατομικό ή συλλογικό επίπεδο να συνδιαλέγονται δημόσια, για να κατασκευάζουν και να ανακατασκευάζουν το κοινό όραμα της συμβίωσής τους. Η επιτυχία αυτής της κοινής διαδρομής, καθορίζεται από το βαθμό συμμετοχής και ορατότητας των πολιτών μιας κοινωνίας στη δημόσια ζωή, ώστε να αντιπροσωπεύονται και να προβάλλονται όλες οι διαφορετικές ιδέες, νοήματα, μορφές και κουλτούρες της πόλης. Η δυνατότητα μιας κοινωνίας να λειτουργεί συλλογικά, αποτελεί δύναμη που μπορεί να δημιουργήσει συνθήκες, δράσεις και έργα που υπερβαίνουν τις ατομικές ικανότητες των πολιτών της. Ταυτόχρονα, αποτελεί μέρος της δημοκρατικής πρακτικής, που μπορεί να οδηγήσει στη ισότητα μεταξύ αγνώστων, που αποτελεί τη μέγιστη έκφραση της δημοκρατικότητάς της (Bodnar, 2015, pp. 2093,2094).

Οπότε, η δημόσια ζωή απαιτεί την ανάπτυξη και ανάδειξη δημόσιων χώρων, διότι μόνο σε πραγματικό κοινό χώρο μπορούν να λειτουργήσουν οι κοινωνικές συναλλαγές, να παρουσιαστούν οι θέσεις και να προβληθούν τα δικαιώματα, οποιασδήποτε ομάδας ή ατόμου. Και μόνο στο δημόσιο χώρο, η ορατότητα των αιτημάτων τους και η επιτυχία για την αποδοχή τους μπορεί να δημιουργήσει προηγούμενο και για τις άλλες ομάδες (Mitchell, 2003, p. 133).

Σε αυτό το χώρο, μπορούν να αναπτυχθούν και να τροποποιηθούν οι κανόνες και οι τρόποι συμπεριφοράς ώστε να λειτουργούν για όλο το κοινωνικό σύνολο, με τη δυνατότητα επεξεργασίας δημόσιων αιτημάτων που αφορούν τη συνολική ανάπτυξή του ως κοινωνία. Διότι η οικειότητα των ιδιωτικών σχέσεων περιορίζει τις ανθρώπινες επιλογές συνδιάλεξης. Αντίθετα, στο πλαίσιο της δημόσιας ζωής, μπορούν να αναπτυχθούν οι κοινωνικές επαφές

στη βάση του σεβασμού, «όπου ο καθένας ορίζεται και εμπλουτίζεται από τον άλλο, χωρίς την απαίτηση της ιδιωτικοποίησης των σχέσεων και ομοιογενοποίησης των ατόμων» που αποτελεί σημαντικό στοιχείο για τη διατήρηση της πολλαπλότητας των απόψεων και εκφράσεων σε μια κοινωνία (Sennett, 1977, p. xxi).

Γι' αυτό, είναι κρίσιμη η χρήση του δημόσιου χώρου, ιδιαίτερα στη σύγχρονη εποχή που η λειτουργία της πόλης εμπεριέχει την κοινωνική και πολιτιστική διαφορετικότητα, διότι μπορεί να συμβάλει στη διαμόρφωση μιας συμμετοχικής και περιληπτικής κοινότητας, όπου όλα τα άτομα θα είναι «ορατά», θα αναγνωρίζονται και θα καταγράφονται (Mitchell, 2003, pp. 33,34,35).

Μια κοινωνία που αποδέχεται την διαφορετικότητα, υποδηλώνει ότι μοιράζεται το δημόσιο χώρο με ανθρώπους που έχουν ανόμοιο τρόπο ζωής ή και μη αποδεκτό (Zukin, 1996, p. x). Το επίπεδο αυτής της αποδοχής, προβάλλεται μέσα από τη χρήση του δημόσιου χώρου, όπως κατασκευάζεται από τον τρόπο των κοινωνικών συναλλαγών, διαμορφώνοντας την αστική κουλτούρα της κοινωνίας. Διότι, ο ανοικτός δημόσιος χώρος ως λειτουργήσιμη αστική πραγματικότητα εξαρτάται από δύο παραμέτρους:

- την **κοινωνική παραγωγή** του χώρου που περιλαμβάνει τις κοινωνικές και ιδεολογικές συνθήκες που έχουν ως αποτέλεσμα την υλική δημιουργία του χώρου, και
- την **κοινωνική κατασκευή** του χώρου, την μετατροπή του δηλαδή από τους ανθρώπους-χρήστες του, σε εικόνες και δράσεις που παράγουν νόημα (κοινωνικές ανταλλαγές, μνήμες, εικόνες και καθημερινή χρήση) (Low, 2000, p. 128).

Το δικαίωμα να βρίσκεται κάποιος στο δημόσιο χώρο, να το χρησιμοποιεί με συγκεκριμένους τρόπους, να τον επενδύει με τα ατομικά και συλλογικά νοήματα της ύπαρξής του, δημιουργώντας μια αμφίδρομη σχέση εξάρτησης, αποκαλύπτει την πραγματική λειτουργία και κουλτούρα μιας κοινωνίας.

Ειδικά ο κεντρικός δημόσιος αστικός χώρος ως χώρος λειτουργίας της δημόσιας ζωής παρουσιάζει όλες τις μορφές του κοινωνικού γίνεσθαι αλλά και τις μεταλλάξεις του μέσα από τις διαφοροποιήσεις των κοινωνικοπολιτικών συνθηκών. Είναι ο χώρος στον οποίο διαμορφώνεται η παρουσίαση της κοινωνίας και της κοινωνικής ιεραρχίας μέσα από τις δημόσιες κοινωνικές διαμάχες. Επίσης, αποτελεί κέντρο της πολιτιστικής και καλλιτεχνικής έκφρασης που συνδέεται με τη δυνατότητα δημιουργικής ελευθερίας του ανθρώπου, αναπόσπαστο στοιχείο της πολιτισμικής ανάπτυξης μιας κοινωνίας. Και τέλος, είναι το

σκηνικό όπου λειτουργεί η καθημερινή αστική ζωή, με τις αλληλεπιδράσεις της, τις συναλλαγές και τις ανεπίσημες συζητήσεις, δημιουργώντας ένα συμβολικό κοινωνικό χώρο της πόλης. Παρατηρώντας αυτές τις αλλαγές και το αντίκτυπό τους στη χρήση και λειτουργία του αστικού δημόσιου χώρου, γίνεται κατανοητή η αξία του (Low, 2000, p. 33).

Μέσα από αυτή την αλληλοεπίδραση στους δημόσιους χώρους, μπορούν να διαμορφωθούν οι συνθήκες ώστε τα συμφέροντα του κοινωνικού συνόλου να υπερβούν τα ιδιωτικά συμφέροντα συγκεκριμένων ομάδων. Διαφορετικά, η μονομερής λειτουργία του ατόμου στην ιδιωτική σφαίρα, όπου κυριαρχούν τα προσωπικά του συναισθήματα και συμφέροντα, τα οποία μοιράζεται με τους οικείους του, τον οδηγούν σταδιακά να απέχει από τα κοινά και να συναλλάσσεται μόνο με άτομα που γνωρίζει και «συνδέεται προσωπικά» (Sennett, 1977, p. 10).

Από την άλλη πλευρά, στη λειτουργία και διαμόρφωση των δημόσιων χώρων διαφαίνεται η κοινωνική σύγκρουση των διαφορετικών ομάδων της πόλης, σχετικά με τα ζητήματα εξουσίας και επιβολής. Η δυνατότητα επιβολής του οράματος μίας κοινωνικής τάξης για το δημόσιο χώρο, σε αντίθεση με την αντίληψη της χρήσης του από τις άλλες ομάδες, επιβεβαιώνει και την κυριαρχία και τον έλεγχο της επί του συνόλου της τοπικής κοινωνίας. Γι' αυτό και η λειτουργία του δημόσιου χώρου, πολλές φορές καταστρατηγείται, ώστε να μειώνεται ο ρόλος του πολίτη στη δημόσια ζωή. Δημιουργούνται τότε χώροι που δεν είναι πραγματικά «δημόσιοι», διότι δεν επιτρέπουν την κοινωνική κατασκευή του χώρου από τη χρήση και αλληλεπίδραση μεταξύ όλων των κοινωνικών ομάδων.

*Εικόνα 5, Εικόνα 6: Το Πάρκο Ναυαρίνου στα Εξάρχεια, Αθήνα
Πηγή: tvxs.gr, voidnetwork.gr*

Σχετική με το πιο πάνω θέμα, ήταν και η διαμάχη για το Πάρκο Ναυαρίνου στα Εξάρχεια, στην Αθήνα. Η οικειοποίηση ενός χώρου στάθμευσης, η διαμόρφωσή του σε πάρκο και η διαχείρισή

του μέσα από τις συλλογικές ενέργειες των διαφορετικών τοπικών ομάδων (κατοίκων, αριστερών, ειρηνιστών και αναρχικών), δημιούργησε ένα πραγματικό ανοικτό δημόσιο χώρο, προς όφελος όλης της περιοχής. Με τη σταδιακή, όμως, επιβολή των απόψεων μίας ομάδας από τους συμμετέχοντες (των αναρχικών), ως προς τις δράσεις, τις εκδηλώσεις και τη λειτουργία του πάρκου, οι υπόλοιπες ομάδες υποχώρησαν και έπαψαν να το επισκέπτονται, νοιώθοντας έντονα τον αποκλεισμό. Στη συνέχεια, η καταστροφή του πάρκου, μέσα από τις συγκρούσεις των αναρχικών με την αστυνομία και τους βανδαλισμούς των χούλιγκαν, επαναδραστηριοποίησε τις αρχικές ομάδες, ώστε να διαπραγματευτούν μια νέα μορφή συνύπαρξης, στη βάση της ισότιμης συμμετοχής, που να διατηρήσει την ανοικτή φύση του χώρου (Avdikos, 2011).

Το όραμα μιας κυρίαρχης ομάδας μπορεί να επιβληθεί και με τη δικαιολογία ότι οι χώροι ανήκουν σε όλους και δεν πρέπει κανένας να τους οικειοποιείται. Οπότε, προωθείται ο σχεδιασμός του χώρου ως μέσο ανάδειξης της εξουσίας μέσα από ένα επιβλητικό σχεδιασμό, ή ως τοπίο για οπτική απόλαυση, μέσα από την οργανωμένη αισθητική αναβάθμισή του. Προωθείται δηλ. η χρήση της αισθητικής δύναμης του χώρου, ώστε να δημιουργηθεί μια σκηνή και μια εικόνα τάξης και ελέγχου της πόλης που υπερβαίνει των κοινωνικών «ανορθογραφιών» της καθημερινότητας. Το τοπίο σε αυτό το πλαίσιο, παρουσιάζεται ως ένας χώρος «καθαρότητας» και εύκολης διακίνησης, μακριά από τις εικόνες φτώχειας και κοινωνικής ανισότητας (Mitchell, 2003, p. 186).

Αυτή η μορφολογία του χώρου, ενισχύεται και από τις σύγχρονες σχεδιαστικές πρακτικές. Οι χωροταξικοί σχεδιασμοί γίνονται συνήθως, χωρίς την εμπλοκή και αναγνώριση των απόψεων των χρηστών. Οι σχεδιαστές, οι οποίοι λειτουργούν, ως επί το πλείστο, στα πλαίσια μιας διεθνούς επαγγελματικής κουλτούρας, αντί στη βάση των τοπικών τους κουλτούρων, δημιουργούν έργα σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα και τις σύγχρονες τάσεις. Με αυτό τον τρόπο, οι επεμβάσεις δεν διαμορφώνονται σύμφωνα με τις δικές τους κοινωνικές πεποιθήσεις, όπως απορρέουν από τις τοπικές συνθήκες (Jacobs & Appleyard, 2000, p. 495).

Ως σχετικό παράδειγμα, μπορεί να καταγραφεί η διαμόρφωση της πλατείας Δημαρχείου στη Βοστώνη. Ο εν λόγω χώρος σχεδιάστηκε ως ανοικτός και εύκολα προσπελάσιμος, σε απόλυτο γεωμετρικό μοτίβο που περιλαμβάνει επαναλαμβανόμενα μνημειώδη σκαλιά και επίπεδα, καθώς και σταθερά, συμπαγή στοιχεία καθίσματος. Συνεπώς, η χρήση του από το κοινό,

αφορά μόνο τη διακίνηση, ενώ δεν εννοείται οποιαδήποτε ενεργητική δράση. Η πλατεία αυτή, δημιουργεί το αίσθημα της απομόνωσης της πολιτική εξουσίας και της ελάχιστης σημασίας που δίνει στον πολίτη (Carr, et al., 1992, p. 89).

Εικόνα 7: Η πλατεία Δημαρχείου στη Βοστώνη
Πηγή: (Carr, et al., 1992, p. 89)

Αντίστοιχο παράδειγμα στη Λευκωσία, αποτελεί η διαμόρφωση της Πλατείας Δημαρχίας, ενός από τους απομείναντες ανοικτούς χώρους της Παλιάς Πόλης. Σχεδιάστηκε από την Τοπική Αρχή, ως μια καθαρή, σκληρή επιφάνεια με συμβολικές χαράξεις που παραπέμπουν στην ιστορία της Λευκωσίας, και με την ενσωμάτωση ενός περιμετρικού οχηματικού δρόμου που τον απομονώνει από τις γύρω οικοδομές. Ο σχεδιασμός αυτός δημιούργησε ένα κενό, μη χρησιμοποιήσιμο χώρο από τους κατοίκους και τους εργαζόμενους της περιοχής. Εκτός από συγκεκριμένες εκδηλώσεις που γίνονται περιοδικά, ο χώρος λειτουργεί μόνο ως σύντομο πέρασμα.

Εικόνα 8, Εικόνα 9: Η Πλατεία Δημαρχίας στην Παλιά Πόλη
Πηγή: Γ. Κούρου

Η ιδεολογία αυτή, του ορατού και του αόρατου, της ανάδειξης των θετικών στοιχείων και της απόκρυψης των αρνητικών και των προβλημάτων της πόλης, αφορά τις κυρίαρχες κοινωνικές τάξεις και την οπτική τους αντίληψη για την κοινωνία, μέσα από τις δικές τους ελευθερίες και δράσεις, όμως απομακρύνει τις δυνάμεις πολιτικής αντίστασης που είναι πολύ σημαντικές για τη δημοκρατικότητα του χώρου. Διότι, ο δημόσιος χώρος, όταν σε αυτό συμμετέχουν όλοι οι πολίτες, μπορεί να δημιουργήσει δυσφορία, αλλά είναι ο μόνος τρόπος να αντιληφθεί κάποιος την πραγματικότητα του κόσμου στον οποίο ζει. Είναι βασικά η διαφοροποίηση μεταξύ του τρόπου αναπαράστασης του χώρου, σε αντιδιαστολή με το χώρο αντιπροσώπευσης των χρηστών (Mitchell, 2003, pp. 128,189).

Η μεγαλύτερη όμως, απειλή στη σχέση του δημόσιου χώρου με τη δημόσια ζωή και την αστική κουλτούρα προέρχεται από τις πολιτικές του καθημερινού φόβου. Τα ζητήματα που προβάλλονται για τα θέματα ασφάλειας, βανδαλισμού, αντιμετώπισης των περιθωριακών ομάδων και διαχείρισης/διατήρησης του χώρου, επηρεάζουν υπόγεια τη δημοκρατικότητα των δημόσιων χώρων, με αθέατους κανόνες προσβασιμότητας και αποκλεισμού (Zukin, 1996, p. 25) (Tyschenco, n.d.). Οπότε, αντί να διαμορφωθούν οι πολιτικές που θα μπορέσουν να βοηθήσουν στην επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν ομάδες πολιτών, τίθενται νέες κατευθύνσεις στη διαχείριση δημόσιου χώρου, μέσα από την ιδιωτικοποίηση και την αστυνόμευση (Zukin, 1996, p. 38).

Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο χώρος αναφέρεται στη δημόσια ζωή που διαλαμβάνει μόνο τη συνύπαρξη σε άνεση και ασφάλεια, συγκεκριμένων ομάδων πολιτών, σχετικά ομοιογενών, με «αποδεκτούς» τρόπους συμπεριφοράς, σε αντίθεση με τη λειτουργία του δημόσιου χώρου ως πολιτικοποιημένος χώρος κοινωνικής συμβίωσης και αλληλεπίδρασης, παρόλο τον κίνδυνο της διατάραξης και της αταξίας (Mitchell, 2003, p. 128).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Bryant Park στο Μανχάταν. Πρόκειται για πάρκο που διαμορφώθηκε με σύγχρονο σχεδιασμό, ανοικτούς χώρους με γρασίδι και σημαντικά δημόσια έργα τέχνης (π.χ. γλυπτό του Αλεξάντερ Καλντέρ). Η λειτουργία του περιλαμβάνει βραδινές δραστηριότητες όπως δημόσιες ελεύθερες προβολές ταινιών στα πλαίσια «παίρνουμε πίσω τη νύκτα», συγκεκριμένο ωράριο και καθορισμό κανόνων δημόσιας συμπεριφοράς με διακριτική αστυνόμευση. Χρησιμοποιείται πραγματικά ως δημόσιος χώρος κοινωνικοποίησης, αλλά και χώρος οπτικής και χωρικής αντιπροσώπευσης της δημόσιας κουλτούρας της εγκαθιδρυμένης μεσαιάς τάξης (Zukin, 1996, pp. 31,32). Διότι ο εν λόγω

δημόσιος χώρος έχει σχεδιαστεί και διαμορφωθεί ως ένας καθόλα νόμιμος χώρος όπου προδιαγράφεται μια ατμόσφαιρα τάξης και πολιτισμένης συμπεριφοράς, αφαιρώντας από τη δυνατότητα του χώρου να λειτουργήσει ως πολιτικός ή συμμετοχικός (Mitchell, 2003, p. 136).

Εικόνα 10: Αστυνόμευση στο Bryant Park
Πηγή: (Zukin, 1996, p. 26)

Στη Λευκωσία, η διαμόρφωση τέτοιων χώρων, αναφέρεται κυρίως σε οργανωμένες οικιστικές αναπτύξεις υψηλής ποιότητας και προδιαγραφών που περιλαμβάνουν και δημόσιο χώρο πρασίνου (π.χ. Penny Hill, οικιστικά συγκροτήματα Λαϊκής και Κέρμιας), αλλά και στις αναπτύξεις εμπορικών κέντρων (mall). Στην πρώτη περίπτωση, ο δημόσιος χώρος χρησιμοποιείται συγκεκριμένα από τους κατοίκους του συγκροτήματος. Αυτοί επιλέγονται συνήθως, ανάλογα με την οικονομική και κοινωνική τους θέση, ώστε να υπάρχει σχετική ομοιογένεια, περιορίζοντας τη δυνατότητα πρόσβασης από άλλες ομάδες. Στη δεύτερη περίπτωση, οι αναπτύξεις επικεντρώνονται στα θέματα κατανάλωσης, οπότε και πάλι, αποτείνονται σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες, που λειτουργούν με την αίσθηση του «δημοσίου» μέσα σε ένα ασφαλές, άνετο, ελεγχόμενο και περιορισμένο χώρο. Και στις δύο περιπτώσεις των πιο πάνω «δημόσιων» χώρων, η λειτουργία περιορίζεται στις κοινωνικές επαφές ομοιογενών ομάδων, είτε ως προς την κοινωνική, είτε ως προς την οικονομική τους θέση, αποκλείοντας τους υπόλοιπους, αλλά και τις πολιτικές προεκτάσεις του πραγματικού δημόσιου χώρου.

Όπως διαπιστώνεται από τα πιο πάνω, οι δημόσιοι χώροι είναι απόλυτα συνδεδεμένοι με τη δημόσια ζωή και η λειτουργία τους μέσα από αυτή τη σχέση, αποτελεί αντανάκλαση της κάθε κοινωνίας. Η Zukin, διατυπώνει αυτή την αλληλένδετη σχέση δημόσιου χώρου και κοινωνίας, χαρακτηρίζοντας το δημόσιο χώρο ως «το παράθυρο στη ψυχή της πόλης». Διότι, όπως αναφέρει, «ως εικόνα πλαισιώνει το όραμα της κοινωνικής ζωής στην πόλη για την

τοπική κοινωνία, αλλά και για όλων των ειδών τους επισκέπτες της. Ως τόπος συνάντησης και κοινωνικής παρουσίας, δίνει τη δυνατότητα του καθορισμού της έννοιας της πόλης, της ιδεολογίας της ως προς την αποδοχή της στους ξένους, την ανεκτικότητα στη διαφορετικότητα και στις ευκαιρίες της εισόδου σε μια πλήρη κοινωνικοποιημένη ζωή, σε όλα τα επίπεδα. Στο δημόσιο χώρο αναγνωρίζονται αντίστοιχα, οι ευκαιρίες για την περίληψη ή τον αποκλεισμό, για τον ελιτισμό ή τη δημοκρατικοποίηση» (Zukin, 1996, p. 259).

2.2 Ο δημόσιος χώρος από το παρελθόν στο παρόν

Στις σύγχρονες κοινωνίες, δύο σημαντικές αλλαγές έχουν επηρεάσει τη μορφή της δημόσιας ζωής και κατ' επέκταση τη λειτουργία των δημόσιων χώρων. Από τη μία, η επικράτηση των καπιταλιστικών προτύπων, με την ανάδειξη του ατομικισμού πάνω από το δημόσιο συμφέρον και από την άλλη, η τεχνολογική πρόοδος με την εγκαθίδρυση ενός νέου άυλου τρόπου επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης μεταξύ των ανθρώπων.

Οι μεταλλάξεις αυτές της δημόσιας ζωής, διαμορφώθηκαν σταδιακά, μέσα από μια εξελικτική πορεία. Είναι γεγονός ότι στο παρελθόν, η συνύπαρξη των κοινωνικών τάξεων γινόταν χωρίς φόβο, στο δημόσιο χώρο, διότι δεν υπήρχε αμφισβήτηση των κοινωνικών κανόνων και ιεραρχιών. Με την αλλαγή των κοινωνικών δεδομένων ως αποτέλεσμα του διαφωτισμού, οι δραστηριότητες της άρχουσας τάξης μεταφέρθηκαν σε πιο ιδιωτικούς χώρους. Η εγκατάλειψη αυτή του δημόσιου χώρου από τα ανώτερα στρώματα της κοινωνίας, διέυρνε την κοινωνική απόσταση με τους παραμένοντες χρήστες των χαμηλότερων τάξεων (Low, 2000, p. 52).

Παράλληλα, με την αύξηση του αστικού πληθυσμού, σύμφωνα με το Sennett, τον προηγούμενο αιώνα, ο αστικός σχεδιασμός προσανατολίστηκε στη δημιουργία της μετάβασης του ανθρώπου, μακριά από τις συνθήκες συνωστισμού της πόλης, προς τα προάστεια, αντί να προσπαθήσει να οργανώσει τη συμφύρση, με αποτέλεσμα τη μείωση των προοπτικών ανάπτυξης και αναζωογόνησης της πόλης, και κατ' επέκταση της αξίας της (Goheen, 1998, p. 483). Η εφαρμογή της πολιτικής αυτής εντάθηκε ιδιαίτερα, μετά την προσθήκη νέων ομάδων στην πόλη και τη συνεχή διαφοροποίηση και ανομοιογένεια του πληθυσμού της, που οδήγησε στο φαινόμενο της μετακίνησης του πληθυσμού, πρώτα της κυρίαρχης κοινωνικής τάξης και μετά των μεσαίων κοινωνικών στρωμάτων στα προάστεια.

Πλέον, η δυνατότητα ενός μεγάλου μέρους του αστικού πληθυσμού να έχει ιδιοκτησία με ιδιωτικό εξωτερικό χώρο, άλλαξε τον τρόπο ζωής, αλλά και τη χρήση του ανοικτού δημόσιου χώρου (Carr, et al., 1992, p. 5). Οι εν λόγω σχεδιασμοί εφαρμόστηκαν και στη Λευκωσία, από την περίοδο της Αγγλικής Αποικιοκρατίας, καταλήγοντας στην παρούσα πολεοδομική μορφή της ευρύτερης περιοχής της, όπου κάθε οικοδομή περιβάλλεται με ανοικτό ιδιωτικό χώρο .

Γι' αυτές τις μεγαλοαστικές τάξεις, η συνύπαρξη με άλλες εθνότητες χαμηλών εισοδημάτων ή με νέες ομάδες διαφορετικής κοινωνικής αντίληψης, θεωρήθηκε «ενοχλητική». Προβλήθηκε τότε, η ιδέα των «άλλων» συνδέοντάς τους με την εγκληματικότητα. *« Οι παλιές αστικές αξίες ως προς την συνύπαρξη με άγνωστους-ευγένεια, ασφάλεια, λεπτότητα και εμπιστοσύνη-είχαν χάσει το νόημά τους λόγω του φόβου της φυσικής ασφάλειας και της ενοχοποίησης της εθνοτικής διαφορετικότητας, με αποτέλεσμα οι δημόσιοι χώροι να θεωρούνται επικίνδυνοι για τη δημόσια κουλτούρα»* (Zukin, 1996, p. 42).

Οπότε αναδύθηκε η δύναμη που προέρχεται από τα ιδιωτικά συμφέροντα, θέτοντας ζητήματα εθνικής ταυτότητας και φόβο για ασφάλεια από τις μη προνομιούχες και μειονοτικές ομάδες, υποβαθμίζοντας τις αξίες του δημοσίου. Η κοινωνική ομάδα που έχει τα συμφέροντα αυτά (μεγαλοεπιχειρηματίες, κτηματίες γης, μεγαλοξενοδόχοι κλπ.) κατέχοντας όλες τις επικοινωνιακές δεξιότητες και χειραγωγώντας όλα τα επίπεδα εξουσίας, κατάφερε να επιβάλει τη δύναμή της επί των κρατικών αρχών και θεσμών. Αντίκτυπο των νέων κοινωνικοοικονομικών συνθηκών, ήταν ο έλεγχος και η ιδιωτικοποίηση του δημόσιου χώρου, ο οποίος θεωρήθηκε πολύ σημαντικός για την ασφάλεια του ιδιωτικού χώρου (Goheen, 1998, pp. 481,485,491).

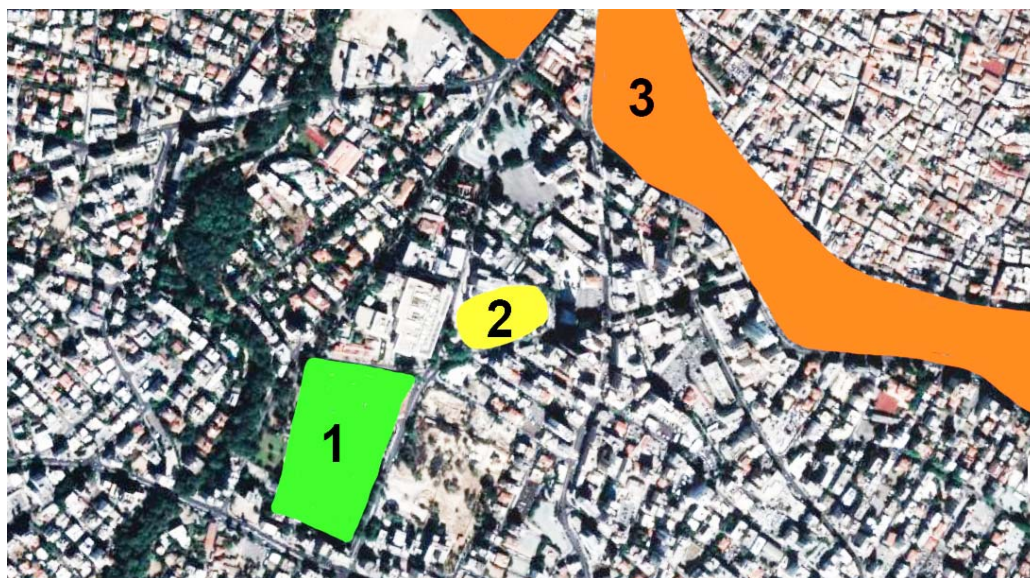
Η κυριαρχία αυτή του ιδιωτικού κεφαλαίου στην πόλη, οδήγησε τους υπόλοιπους πολίτες, ειδικά τη μεσαία τάξη, να υποχωρήσει από το ρόλο της στη δημόσια αρένα. Ζώντας σε πόλεις, όπου οι σημαντικές αποφάσεις, αλλαγές και επεμβάσεις, γίνονταν χωρίς την ενημέρωση και συμμετοχή τους, οδήγησε στη διαμόρφωση ενός ξένου περιβάλλοντος γύρω τους. Αποτέλεσμα ήταν, η περαιτέρω απόσυρσή τους από τα κοινά και η εξεύρεση καταφυγίου στον ιδιωτικό και περιορισμένο κόσμο τους (Jacobs & Appleyard, 2000, p. 495).

Η αλλαγή αυτή των συνθηκών και του τρόπου ζωής, παρουσίασε διαφορετικές εκδοχές στη λειτουργία της στο δημόσιο και αντίστοιχα, στη διαμόρφωση του δημόσιου χώρου:

- Αναδείχθηκε η φιλοσοφία της κλειστής κοινότητας (αυτόνομες περιοχές, γειτονίες με ομοιογενή πληθυσμό ίδιας κοινωνικής τάξης), σε αντίθεση με την ενσωμάτωση όλων των κατοίκων ως ισότιμων στην πόλη. Αυτές οι μικρές γεωγραφικές οντότητες, με την προσπάθειά τους για πλήρη λειτουργική αυτονομία (δικό τους εμπορικό κέντρο, πλατεία, πάρκο κλπ.) και επιβολή της δικής τους κυριαρχίας επί της πόλης, την κατακερματίζουν αφαιρώντας τον κοσμοπολίτικο και πολυπολιτισμικό χαρακτήρα της (Sennett, 1977, p. 137).
- Ο ατομικισμός του ανθρώπου στις σημερινές συνθήκες της καπιταλιστικής κοινωνίας, έχει οδηγήσει τους απλούς πολίτες που δεν θέλουν να συγκρούονται, προβάλλοντας το ιδιωτικό τους πρόσωπο στο δημόσιο ώστε να καταστούν ευάλωτοι συναισθηματικά, σε απλή παρακολούθηση, απόσυρση και σιωπή. Δίνοντας μεγαλύτερη σημασία στα προσωπικά τους θέματα (ιδιωτική σφαίρα του ατόμου), άφησαν τα δημόσια θέματα στα χέρια της κρατικής ή της πολιτικής εξουσίας, ακυρώνοντας το δικό τους δημόσιο ρόλο (Sennett, 1977, pp. 27,31). Η ηθελημένη αυτή απομόνωση, επηρέασε και τη διαμόρφωση των πάρκων και πλατειών μόνο για οπτική απόλαυση- ειδικά για τους γύρω προνομιούχους κατοίκους- ως «οπτικά φυσικά μνημεία» (Sennett, 1977, p. 55), ή σαν διαδρομές /περάσματα χωρίς τη πολλαπλότητα δραστηριοτήτων, οδηγώντας στη μετάλλαξή τους σε χώρους κενούς, νεκρούς, εγκαταλειμμένους. Η δημιουργία των δημόσιων χώρων, που είχε πρώτιστο σκοπό να φέρει τους ανθρώπους μιας κοινωνίας μαζί, υποβαθμίζεται (Sennett, 1977, p. 13).
- Η λειτουργία της γρήγορης κίνησης έχει αντικαταστήσει τη λειτουργία της στάσης. Η προσήλωση στην ταχύτητα διεκπεραίωσης των ατομικών ζητημάτων και συμφερόντων, οδήγησε στην αύξηση των οχημάτων ιδιωτικής χρήσεως για την μεμονωμένη και άμεση εξυπηρέτηση των προσωπικών αναγκών των πολιτών. Τα νέα αυτά οχηματικά δεδομένα, δημιούργησαν νέες συγκοινωνιακές απαιτήσεις (δρόμους ταχείας κυκλοφορίας, μεγάλους χώρους στάθμευσης μέσα στο αστικό τοπίο) προκαλώντας σημαντικά προβλήματα ορθής διαχείρισης του χώρου, αύξηση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, κυκλοφοριακή συμφόρηση και καταστροφή του οικοσυστήματος (Wheeler, 2000, p. 440).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα, αποτελεί η διαμόρφωση των δύο πιο σημαντικών και μεγάλων ανοικτών δημόσιων χώρων του νέου αστικού κέντρου της Λευκωσίας, σε χώρους στάθμευσης.

Πρόκειται για το παλαιό γήπεδο της πόλης ΓΣΠ και το χώρο της Αρχιγραμματείας με τα δύο διατηρητέα κυβερνητικά κτίρια. Το ΓΣΠ, ήταν από ανέκαθεν ο χώρος όπου πραγματοποιούνταν όλες οι αθλητικές εκδηλώσεις της πόλης (αθλητικοί αγώνες, Ανθεστήρια, ποδοσφαιρικοί αγώνες, σχολικοί αθλητικοί διαγωνισμοί κλπ.) και εγκαταλείφθηκε με την κατασκευή του Νέου ΓΣΠ στην είσοδο της πόλης. Εφάπτεται με το κτίριο του Θεατρικού Οργανισμού Κύπρου και παρότι σχεδιάστηκε ήδη, με σκοπό τη μετατροπή του σε πάρκο και αμφιθέατρο, το έργο δεν προωθήθηκε και λειτουργεί ως δημόσιος χώρος στάθμευσης. Παράλληλα, στο χώρο της Αρχιγραμματείας είχε αποφασιστεί η δημιουργία του Ιδρύματος Πολιτισμού Κύπρου, με εσωτερικούς και εξωτερικούς ανοικτούς δημόσιους πολιτιστικούς χώρους, σε συνδυασμό με πολιτιστικές χρήσεις στα περιφερειακά διατηρητέα κτίρια. Το έργο έχει ακυρωθεί, και στη θέση του κατασκευάζεται ένας μεγάλος αριθμός χώρων στάθμευσης, μειώνοντας σημαντικά τις δυνατότητες της πόλης να δημιουργήσει νέα πολιτιστικά και περιβαλλοντικά ορόσημα.

Εικόνα 11: Χωροταξική θέση των ανοικτών χώρων Αρχιγραμματείας και ΓΣΠ
1. Χώρος Αρχιγραμματείας, 2. Χώρος Παλαιού ΓΣΠ, 3. Περιοχή μελέτης
Πηγή Χάρτη: Google Maps

*Εικόνα 12, Εικόνα 13: Ο χώρος της Αρχιγραμματείας
Πηγή: Γ. Κούρου*

*Εικόνα 14, Εικόνα 15: Ο χώρος του Παλαιού ΓΣΠ
Πηγή: Γ. Κούρου*

- Τα οικονομικά συμφέροντα έχουν υπερισχύσει έναντι των πολιτικών δράσεων στο δημόσιο χώρο (Mitchell, 2003, p. 137). Οι δημόσιοι χώροι μετατρέπονται σε χώρους κατανάλωσης με ψευδο-χαρακτηριστικά της λειτουργίας τους (ψυχαγωγικά πάρκα), αφού αποτείνονται σε ομοιογενές καταναλωτικό κοινό, με αποκλεισμό της διαφορετικής κοινωνικής και πολιτικής έκφρασης (Mitchell, 2003, p. 139). Στα εμπορικά κέντρα (mall), η κατανάλωση έχει αντικαταστήσει τη θέση της κοινότητας και οι περιορισμοί δεν ευνοούν την αλληλεπίδραση μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών τάξεων, δεδομένου ότι στοχεύουν σε ένα ομοιογενές κοινό της μεσοαστικής τάξης. Με αυτό τον τρόπο, υποβαθμίζονται οι δυνατότητες επιμόρφωσης του κοινού στα πολιτειακά θέματα, όπως την ανοχή στις πολιτιστικές και εθνικές διαφορές (Goheen, 1998, p. 364).

- Η μορφή της επικοινωνίας στους φυσικούς δημόσιους χώρους αντικαταστάθηκε με άυλες μορφές αλληλεπίδρασης, όπως το διαδίκτυο, αλλά τα άτομα που συμμετέχουν, συνεχίζουν να είναι τμηματοποιημένα σε ομάδες, συνήθως ομοιογενείς ή ίδιου ενδιαφέροντος, ενώ οι αλληλεπιδράσεις και οι συγκρούσεις τους δεν έχουν αντίκτυπο στο σύνολο της κοινωνίας. Οι ομάδες αυτές, που λειτουργούν με σύμβολα της προσωπικότητάς τους, δημιουργούν την έννοια της κοινής προσωπικότητας ως κατάσταση στην οποία βρίσκονται/ταυτότητα της ομάδας, αποκλείοντας τους ανόμοιους (Sennett, 1977, p. 223), δεδομένου ότι οι θέσεις τους θεωρούνται αναλλοίωτες. Το σημαντικό θέμα της διαπραγμάτευσης μέσω της αλληλεπίδρασης των πολιτών μιας κοινωνίας, ώστε να αναπτύσσεται και να ανανεώνει τους στόχους και τις αξίες της, αποτελεί απειλή για αυτές τις ομάδες (Sennett, 1977, p. 251).

Παρόλ' αυτά, πολλές ομάδες, παρότι λειτουργούν μέσα στα πιο πάνω πλαίσια όσον αφορά την καθημερινότητα τους, συνεχίζουν να πιστεύουν στην αποτελεσματικότητα του δημόσιου χώρου, ως την υποδομή για διαμαρτυρίες και εκστρατείες με σκοπό τον επηρεασμό της κοινής γνώμης και των αρχών, όπως υποδηλοί και η χρήση τους για τέτοια θέματα στη σημερινή εποχή (Goheen, 1998, p. 483). Το διαδίκτυο γίνεται το μέσο οργάνωσης για κοινωνικά και πολιτικά θέματα, με άμεσο χρόνο αντίδρασης, ώστε να θέσουν τις απόψεις και τα αιτήματά τους στο δημόσιο χώρο. Διότι οι δράσεις και αντιδράσεις αναδεικνύονται και διαπραγματεύονται μόνο όταν είναι ορατές σε φυσικό δημόσιο χώρο, π.χ. η διαμαρτυρία για την οικοδόμηση των θαλασσινών σπηλιών του Ακάμα ή το Pride Parade, που πραγματοποιήθηκαν και τα δύο στους δημόσιους δρόμους της Λευκωσίας, με κατάληξη στο Δημοτικό Κήπο.

Όπως επιβεβαιώνεται σε όλες τις περιπτώσεις ζητημάτων που εμπίπτουν στη δημόσια σφαίρα, ο φυσικός δημόσιος χώρος αποτελεί το βασικό κόμβο στην αλυσίδα της δημόσιας επικοινωνίας (Brighenti, 2010, p. 11). Το γεγονός αυτό υποστηρίζεται και από τις σύγχρονες τάσεις στη σημερινή κοινωνία, *«όπου αυξάνεται η ευαισθητοποίηση για τα κοινωνικά θέματα όπως ο κοινωνικός διαχωρισμός στην πόλη και ο κοινωνικός αποκλεισμός, παράλληλα με τη νέα έμφαση που δίνεται στα ζητήματα εικόνας, συμβολισμού και αισθητικής»* (Οικονόμου, 2004, p. 4).

Συνεπώς, άνκαι έχει αλλάξει ο αστικός τρόπος ζωής, ώστε να θεωρείται ότι η ιδιωτικότητα έχει κυριαρχήσει έναντι της δημόσιας φύσης του ανθρώπου, στη βάση της οποίας

δημιουργούνται οι συλλογικότητες για τη διαμόρφωση της κάθε κοινωνίας, είναι σημαντική η διερεύνηση της δυνατότητας προσφοράς των ανοικτών δημόσιων χώρων σε νέες προοπτικές αναβάθμισης της δημόσιας ζωής. Η συνεχής χρήση και σημασία τους, προδιαγράφει ότι υπάρχει η δυνατότητα να συμβάλουν στη διαμόρφωση μιας νέας αστικής κουλτούρας, που να οδηγεί στην αναγέννηση μιας πόλης, μέσα από τη συγκρότηση κοινής ταυτότητας με νέους συμβολισμούς.

2.3 Δημόσιος χώρος και βιώσιμη ανάπτυξη

Η έννοια της βιωσιμότητας, περιλαμβάνει ζητήματα ικανής διαχείρισης τοπικών πόρων, περιβαλλοντική ποιότητα, κοινωνική ισότητα και κοινοτικό ευ ζειν. Ειδικά για το αστικό τοπίο, η βιώσιμη ανάπτυξη αφορά μια στρατηγική διαδικασία που βελτιώνει μακροπρόθεσμα την κοινωνική και οικολογική υγεία των πόλεων (Wheeler, 2000, p. 439)

Τα δύο βασικά χαρακτηριστικά του ανοικτού δημόσιου χώρου, ως φυσικό τοπίο και ως δοχείο δημόσιας ζωής, αναδεικνύουν και τη σχέση του με τα κοινωνικά, περιβαλλοντικά, πολιτισμικά και οικονομικά συστατικά της βιώσιμης ανάπτυξης. Η βασική αρχή της αειφορίας που προδιαγράφει ήπιες μορφές επέμβασης με ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα και κύρια στρατηγική την προστασία, διατήρηση και αναβάθμιση του υφιστάμενου οικοσυστήματος για την παρούσα αλλά και τις μελλοντικές γενιές, μπορεί να εφαρμοστεί αποτελεσματικά στο αστικό φυσικό τοπίο.

Το πιο σημαντικό στοιχείο των επεμβάσεων με όρους βιωσιμότητας, είναι η συνύπαρξη όλων των συστατικών της σε κάθε αναπτυξιακό σχέδιο. Οι μορφές ανάπτυξης θα πρέπει να ανταποκρίνονται στα θέματα τοπικής ταυτότητας, αναβάθμισης της ποιότητας ζωής, και συμμετοχής των πολιτών στις διαδικασίες και στις αποφάσεις για τα κοινά. Θα πρέπει να προβάλλεται το αίσθημα ότι όλοι οι πολίτες είναι σημαντικοί για την τοπική κοινωνία, στην οποία εναποθέτουν τις ελπίδες τους, για την ικανοποίηση των αναγκών και των προσδοκιών τους (Francis, et al., 2012, p. 401).

Σε αυτό το πλαίσιο, η διαμόρφωση και η χρήση του αστικού δημόσιου χώρου μπορεί να λειτουργήσει ως το κύριο μέσο δημόσιας επικοινωνίας με ανοικτή προσβασιμότητα που μπορεί να συμβάλει σε μια δημοκρατική διαδικασία συλλογικών αποφάσεων και ως μία νέα πιο ελκυστική απεικόνιση της αστικής ζωής. Παράλληλα, «ο φυσικός ανοικτός δημόσιος χώρος, θεωρείται και βασικό στοιχείο στην αίσθηση της ταυτότητας της κοινότητας και

στην ποιότητα ζωής. Επιτρέπει στους κατοίκους να ξεφεύγουν από το άγχος της σύγχρονης ζωής, προωθεί τη σύνδεση μεταξύ των ατόμων και των ομάδων, βοηθά στη δημιουργία της ταυτότητας της κοινότητας και προσφέρει την υποδομή για πολιτικό διάλογο και διαμαρτυρία, ως βασική σκηνή της ζωής της κοινωνίας μιας πόλης» (Goodsell, 2003, p. 364). Μπορεί να αποτελέσει, δηλαδή, ένα μέρος απάντησης για την ανάπτυξη ενός νέου πολυπολιτισμικού κόσμου με πιο ήπιες παρεμβάσεις.

2.3.1 Δημόσιος χώρος και κοινωνική πτυχή της βιώσιμης ανάπτυξης

Το βασικό θέμα που τίθεται για τη σχέση του δημόσιου χώρου με την κοινωνική πτυχή της ανάπτυξης, είναι ο ρόλος που μπορεί να διαδραματίσει στη δημιουργία συνθηκών κοινωνικής δικαιοσύνης. Η κοινωνική δικαιοσύνη αφορά τη δυνατότητα του κάθε πολίτη να διεκδικήσει τα δικά του δικαιώματα και ανάγκες, μέσα στο κοινωνικό σύνολο. Στις αναπτυξιακές διαδικασίες, αλλά και στη διαμόρφωση κάθε χώρου μιας πόλης, θα πρέπει να δίνεται η δυνατότητα σε όλα τα άτομα και ομάδες μιας κοινωνίας, να προβάλουν τις δικές τους απόψεις, ανάγκες και απαιτήσεις. Με αυτό τον τρόπο θα μπορούν να διαβιώνουν, να λειτουργούν και να δημιουργούν στις καλύτερες συνθήκες, με αποτέλεσμα τη συνολική πρόοδο και ανάπτυξη της κοινωνίας. Έτσι κι αλλιώς η πόλη βρίσκεται στο κέντρο για οποιαδήποτε διαμάχη σχετικά με την προώθηση ενός προοδευτικού, κοινωνικά δίκαιου κόσμου, δεδομένου ότι ο περισσότερος πληθυσμός είναι αστικός και μπορεί με τις κατάλληλες πολιτικές να συνεισφέρει στη θετική λειτουργία του (Mitchell, 2003, p. 38).

Αυτές οι διεκδικήσεις και αλληλεπιδράσεις για «το δικαίωμα στη πόλη», που είναι άμεσα συνδεδεμένο με την κοινωνική δικαιοσύνη, μπορούν να αναδειχθούν μέσα από δημόσιες δράσεις στον αστικό χώρο. Διότι το σημαντικό χαρακτηριστικό της πόλης, σε αντίθεση με την ύπαιθρο, είναι η πυκνότητα και η διαφορετικότητα του πληθυσμού της, αφού προσελκύει συνεχώς νέες ομάδες ατόμων, διαφορετικής καταγωγής και κουλτούρας. Οπότε η συγκρότηση και ανασυγκρότηση της, γίνεται πάντα στο πλαίσιο της δημόσιας σφαίρας, μέσα από την κοινωνική αλληλεπίδραση και ανταλλαγή ιδεών και δράσεων των διαφορετικών ατόμων και ομάδων (Mitchell, 2003, p. 18).

Για να ληφθούν υπόψη αυτές οι διεκδικήσεις, θα πρέπει να είναι ορατές, οπότε θα πρέπει να παρουσιάζονται στο δημόσιο. Διότι ο δημόσιος χώρος, λειτουργεί ως κοινωνική και πολιτική οντότητα. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί ταυτόχρονα για την κοινωνική επιμόρφωση των πολιτών όσον αφορά τη διαφορετικότητα, αλλά και ως χώρος εκδήλωσης της πολιτικής

έκφρασης και δράσης, δημιουργώντας τις συνθήκες για πολιτική δύναμη στη βάση της συμμετοχικότητας και της οικειοποίησης του, από τις διαφορετικές κοινωνικές ομάδες (Bodnar, 2015, p. 2095).

Συνεπώς, η προσβασιμότητα όλων των κατοίκων μιας πόλης στο δημόσιο χώρο αποτελεί αναγκαιότητα για τη συνεχή κοινωνική ανασυγκρότηση, ώστε ο καθένας να μπορεί να εξασκεί τα δικαιώματά του για τη δημιουργία μιας πόλης βιώσιμης για όλους. Είναι ένα δικαίωμα για κραυγή και απαίτηση *«a cry and a demand»* που συνδέεται με τις ανάγκες του καθενός για δημιουργική δραστηριότητα, το δικαίωμα για ελεύθερη και αξιοπρεπή διαβίωση, για κοινωνικοποίηση, συμμετοχή και οικειοποίηση (Mitchell, 2003, p. 18).

Η ορατότητα αυτή του πολίτη, συνδέει τα θέματα κοινωνικής δικαιοσύνης και δημόσιου χώρου με τη δημοκρατικότητα. Μόνο μέσα από την αμοιβαία ορατότητα των ατόμων μιας κοινωνίας, δημιουργούνται οι συνθήκες δημόσιας επικοινωνίας και αλληλοεπίδρασης, που μπορούν να οδηγήσουν στην αναγνώριση και στην αποδοχή για μια πραγματικά δημοκρατική κοινωνία. Μέσα από αυτές τις συνθήκες διευκολύνονται οι κοινωνικές τελετουργίες και οι συντονισμένες ενέργειες που διαμορφώνουν το κοινωνικό «δημόσιο». Η διαμόρφωση μιας κοινωνίας, στη βάση των αποτελεσμάτων της αλληλεπίδρασης του συνόλου των πολιτών της, σε ατομικό ή συλλογικό επίπεδο, καθορίζει και το βαθμό της δημοκρατικότητάς της (Brighenti, 2010, p. 7).

Τα δικαιώματα πρόσβασης, ελεύθερης δράσης, διεκδικήσεων και αξιώσεων, αλλαγής και οικειοποίησης είναι βασικά στοιχεία μιας δημοκρατικής κοινωνίας που επιδιώκει την κοινωνική δικαιοσύνη και πρέπει να υπάρχει πάντα η δυνατότητα στους πολίτες να τα εξασκήσουν. Σε αυτό το πλαίσιο, ο δημόσιος χώρος, ο οποίος εξ ορισμού ανήκει σε όλους τους πολίτες, πρέπει να είναι ανοικτός σε όλα τα μέλη της κοινότητας για να μπορεί να συνεισφέρει στη δυνατότητα διαπραγμάτευσης για τη συνύπαρξη όλων των διαφορετικών κοινωνικών και άλλων ομάδων σε συνθήκες ανεκτικότητας και ισότητας (Jacobs & Appleyard, 2000, p. 497).

Οπότε, η οποιαδήποτε διαχείριση θα πρέπει να επιτρέπει την πολιτιστική και πολιτική έκφραση, την προσωρινή οικειοποίηση και αλλαγές ώστε οι άνθρωποι να νοιώθουν ότι ο χώρος είναι μέρος της ζωής τους, έστω και αν τον χρησιμοποιούν για μικρό χρονικό διάστημα (Carr, et al., 1992, p. 265).

2.3.2 Δημόσιος χώρος, τοπική ταυτότητα και η αίσθηση του «ανήκειν»

Ένα από τα βασικά σημεία της σύνδεσης του ανθρώπου με το τόπο, είναι η δημιουργία αναμνήσεων και η διατήρηση της ιστορίας του, στους χώρους που υπάρχει και συνυπάρχει. Αυτές οι φυσικές υπενθυμίσεις, διαμορφώνουν την αίσθηση της συνέχειας και της σύνδεσης με τον τόπο, και παρόλο που μπορεί να μην είναι αναγνώσιμες, παίζουν σημαντικό ρόλο στην ψυχολογική ανάπτυξη του ατόμου, αλλά και στην πολιτιστική και τοπική του ταυτότητα ως μέλος μιας ομάδας ή μιας κοινωνίας. Οπότε για τη διασύνδεσή με το τόπο, οι ιστορίες των πολιτών πρέπει να γράφονται και να διατηρούνται (Low, 2000, p. 245).

Όλες αυτές οι ιστορίες και μνήμες ενός τόπου, αντανακλώνονται και παραμένουν στο δημόσιο χώρο. Στους δημόσιους χώρους μπορούν να διαμορφωθούν τα σημαντικά προσωπικά νοήματα που συνδέουν τους πολίτες μιας κοινωνίας με την πόλη τους. Αυτά τα νοήματα κατασκευάζονται από την ατομική εμπειρία, τις συλλογικές δράσεις, τις πολιτικές δραστηριότητες, τις μνήμες και τις συλλογικές αναμνήσεις, αλλά και τα ιστορικά στοιχεία που περιβάλλουν το κάθε δημόσιο χώρο (Low, 2000, p. 238). Οπότε είναι σημαντική η ιστορική αξία και η διατήρηση της συνέχειας αυτών των χώρων, όπου μπορεί να επιτευχθεί η σύνδεση των ατόμων της κοινωνίας με τον τόπο μέσα από την κατασκευή και επανακατασκευή της, για τη δημιουργία αυτής της ατομικής και συλλογικής τους ταυτότητας (Carr, et al., 1992, p. 20).

Τα διαφορετικά επίπεδα στα οποία μπορεί να αναπτυχθεί αυτή η τοπική σύνδεση διακρίνονται: Στο ατομικό επίπεδο, όπου τα συναισθήματα από τις ατομικές αναμνήσεις με το χώρο, προσωπικές δράσεις και κοινωνικά ερεθίσματα, ή σημαντικά γεγονότα που συνέβησαν στο χώρο κατά τη διάρκεια της ζωής του ατόμου και υποστηρίζουν τη έννοια της συνέχειας μεταξύ των διαφορετικών σταδίων της, καθορίζουν την ατομική «χωρική ταυτότητα», που έχει και το μεγαλύτερο συμβολικό νόημα (Carr, et al., 1992, p. 193). Στο συλλογικό επίπεδο, όπου τα συναισθήματα από τις συλλογικές αναμνήσεις μιας ομάδας και των κοινωνικών σχέσεων που αναπτύσσονται στο χώρο, μέσα από τις επαναλαμβανόμενες δράσεις σε αυτό, διαμορφώνουν τη σύνδεσή της με τον τόπο. Και τέλος, στο επίπεδο της κοινότητας, όπου τα συναισθήματα που προκαλούνται από την ιστορία ενός τόπου μέσα από τα φυσικά και δομημένα χαρακτηριστικά του που προβάλλουν την κουλτούρα, το σύστημα δηλαδή των αξιών, πεποιθήσεων και νοημάτων, συνδέει διαχρονικά τον τοπικό

πληθυσμό, και αναδεικνύεται ως τοπική ταυτότητα σε εθνικό και διεθνές επίπεδο (Carr, et al., 1992, p. 207).

Αυτά τα διαφορετικά επίπεδα σύνδεσης με τον τόπο, μπορεί να λειτουργήσουν στο αστικό δημόσιο τοπίο, που επενεργεί ως ένα περιβαλλοντικό στοιχείο μνήμης που επικοινωνεί τα νοήματα του παρελθόντος και του μέλλοντος, περιλαμβάνοντας τις αξίες και τη δημιουργικότητα κάθε ατόμου, σε όλους τους καθημερινούς χρήστες και κατοίκους της πόλης. Συνεπώς, παρόλο που οι δημόσιοι χώροι με την ιστορία τους, αποτελούν κεντρικά συμβολικά στοιχεία για την επιβεβαίωση της ταυτότητας των κοινωνικών ομάδων που τους έχει κληροδοτηθεί η πόλη, μπορούν να αποτελέσουν και το χώρο για τη σύνδεση των νεότερων ομάδων που εισήλθαν στην πόλη. Με αυτό τον τρόπο, επιτυγχάνεται και η συναισθηματική σύνδεση με τον τόπο, που οδηγεί στο ενδιαφέρον, τη συμμετοχή, τον εθελοντισμό και τη εμπλοκή του κοινού στις αναπτυξιακές διαδικασίες, για τα χαρακτηριστικά που θέλει να παρουσιάζει η πόλη του, μέσα από τις νέες χωρικές σχέσεις και την αρχιτεκτονική τοπίου (Low, 2000, p. 239).

2.3.3 Δημόσιος χώρος και περιβαλλοντική πτυχή της βιώσιμης ανάπτυξης

Οι περιβαλλοντικές προεκτάσεις της βιώσιμης ανάπτυξης, αφορούν την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής σε ατομικό επίπεδο αλλά και σε επίπεδο οικολογικής ευαισθητοποίησης. Το φυσικό περιβάλλον σε μια πόλη, δεν αποτελεί μόνο «πνεύμονα ζωής», αλλά αποτελεί και την υπόδειξη του τρόπου παραγωγής της, ως μέρος που δομήθηκε σταδιακά μέσα στον ευρύτερο υπαίθριο χώρο της περιοχής, αποτελώντας αναπόσπαστο και αναγνωρίσιμο στοιχείο της. Με αυτό τον τρόπο, υπενθυμίζει στους κατοίκους ενός αστικού χώρου, τη σύνδεσή τους με τον κύκλο του φυσικού κόσμου και προσφέρει τη δυνατότητα της άμεσης επαφής τους με τις συνεχείς εναλλαγές του (Wheeler, 2000, p. 441).

Οι θετικές περιβαλλοντικές προεκτάσεις δεν περιορίζονται στην σχέση του ανθρώπου με τη φύση. Η δυνατότητα ψυχαγωγίας στο φυσικό περιβάλλον, «αποτελεί αντίδοτο στις καταπιεστικές υλικές και ψυχολογικές συνθήκες της αστικής ζωής». Η ηρεμία και η ανάταση που μπορεί να προσφέρει το φυσικό περιβάλλον, διευκολύνει την αυτογνωσία και την προσωπική ανάπτυξη, ενώ δημιουργεί πολιτικές και οικονομικές προοπτικές για ευαισθητοποίηση σε σχέση με το περιβάλλον και τη διατήρησή του (Carr, et al., 1992, pp. 10,11).

Παράλληλα, οι σύγχρονες αντιλήψεις σε σχέση με τις κοινωνικοπολιτιστικές αξίες του ανοικτού χώρου, θεωρούν ότι επιτυγχάνεται καλύτερη ποιότητα ζωής, όταν η ανθρώπινη επαφή και αλληλεπίδραση γίνεται μέσα σε ένα οικολογικό φυσικό πλαίσιο. Η ηρεμία και χαλάρωση που προκαλεί το φυσικό περιβάλλον, μπορεί να βοηθήσουν στην αποφυγή πιθανών συγκρούσεων μεταξύ των διαφορετικών ομάδων χρήσης των δημόσιων χώρων. Η ανακάλυψη των διαφορών αλλά και, περισσότερο, των ομοιοτήτων από την παρακολούθηση των άλλων ομάδων, μπορεί να αποδειχτεί σημαντικό στοιχείο στη διαμόρφωση συνθηκών μεγαλύτερης αποδοχής της ετερογένειας του πληθυσμού (Carr, et al., 1992, p. 258). Στο άγχος της καθημερινότητας, ο καθένας δημιουργεί μια ασπίδα προστασίας που εστιάζει και περιορίζει την αντίληψή του, οπότε αντιδρά με άρνηση στη συναλλαγή με τους «άλλους» γύρω του.

Οπότε, οι δημόσιοι χώροι που σχεδιάζονται για να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των χρηστών ως προς την άνεση, τη ξεκούραση, την παθητική και ενεργητική ασχολία και την ανακάλυψη, μπορούν να συμβάλουν στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των πολιτών. Η συνεισφορά τους μπορεί να αφορά στην ανακούφιση από το καθημερινό άγχος, στην ατομική ευεξία και αυτογνωσία και αλληλεπίδραση με τους άλλους για καλύτερη αντίληψη της ευρύτερης έννοιας του κόσμου (Carr, et al., 1992, p. 19).

Ταυτόχρονα, το αστικό δημόσιο φυσικό περιβάλλον και οι ανοικτοί δημόσιοι χώροι μπορεί να χρησιμοποιηθούν ως η υποδομή, σε σχέση με την προβολή περιβαλλοντικών ζητημάτων και ανάπτυξη οικολογικής συνείδησης. Η διαμόρφωση εναλλακτικών μορφών διακίνησης, φιλικών προς το περιβάλλον, οι ενέργειες αύξησης του δημόσιου πράσινου για επιστροφή στον πολίτη και η επιμόρφωση του κοινού μέσα από την παρουσίαση και τη διαχείριση του αστικού φυσικού τοπίου, μπορούν να έχουν πραγματικό αντίκτυπο και αποτέλεσμα, λόγω της δημόσιας φύσης των επεμβάσεων, ειδικά όταν αυτές πραγματοποιούνται σε κεντρικά σημεία της πόλης, στα οποία διακινείται ο περισσότερος πληθυσμός της.

2.3.4 Δημόσιος χώρος και οικονομική πτυχή της βιώσιμης ανάπτυξης

Είναι γεγονός ότι η λειτουργία και οι σχεδιασμοί του αστικού δημόσιου χώρου δεν περιλαμβάνουν την οικονομική ανάπτυξη ως κύρια και μεμονωμένη αξία. Αντίθετα, στη σύγχρονη εποχή, ο δημόσιος χώρος, όπως καταγράφει και ο Luc Lévesque, παρουσιάζεται ως «ενδιάμεσος σχηματισμός» που δημιουργείται από μη συνεχόμενους (α-συνεχείς) χώρους που πολλές φορές προέρχονται από μικρά υπόλοιπα/απομεινάρια ανοικτών χώρων

από τις μεγάλες οικοδομικές αναπτύξεις, που αποτελούν τη βάση της οικονομικής ανάπτυξης στο δομημένο περιβάλλον (Brighenti, 2010, p. 27). Όμως, η σχέση του δημόσιου χώρου με την οικονομική πτυχή της βιώσιμης ανάπτυξης, αναδεικνύεται ως σημαντική, μέσα από τις διαφοροποιήσεις των απεικονίσεων του αστικού τοπίου.

Στην περίπτωση αυτή, το σημαντικό στοιχείο που διαπραγματεύεται αυτή η σχέση, είναι η συμβολική οικονομία της πόλης, η εικόνα και η ατμόσφαιρα που προβάλλει, όπου αποφασίζονται τα στοιχεία που θα αναδεικνύονται οπτικά, σε θέματα τάξης και αταξίας, καθώς και οι χρήσεις της δύναμης της αισθητικής. *«Η συμβολική οικονομία παρουσιάζει δύο παράλληλα συστήματα παραγωγής που είναι σημαντικά για την ουσιαστική ζωή της πόλης: την παραγωγή του χώρου, με τη συνεργασία της επένδυσης κεφαλαίου και των πολιτισμικών νοημάτων, και τη παραγωγή συμβόλων, που κατασκευάζει ένα είδος εμπορικής συναλλαγής και μια γλώσσα δημόσιας ταυτότητας. Οποιαδήποτε ανακατασκευή του χώρου της πόλης, αποτελεί και μια προσπάθεια νέας οπτικής αναπαράστασης»* (Zukin, 1996, pp. 23,24). Το αστικό τοπίο και ειδικά οι δημόσιοι χώροι αποτελούν *«ως αντικείμενα κουλτούρας, την πιο σημαντική οπτική αναπαράσταση της πόλης»* (Zukin, 1996, p. 16).

Ως κύριο συμβολικό σημείο τοπικότητας, έχει χρησιμοποιηθεί η ανάπλαση και ανάδειξη της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς κάθε πόλης, με στόχο την αναβάθμιση της εικόνας της και την προσέλκυση τουρισμού και επενδύσεων. Στη σύγχρονη, όμως εποχή, είναι γεγονός ότι η ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, είτε αυτή αφορά οικοδομικά έργα ή φυσικό περιβάλλον, από μόνη της δεν αποτελεί το σημαντικότερο ελκυστικό παράγοντα για την ανάπτυξη μιας πόλης. Θα πρέπει να ενισχυθεί και να συνδυαστεί με συμπληρωματικά στοιχεία που μπορεί να αφορούν το εμπόριο και την ψυχαγωγία, ή με σημαντικές αναπλάσεις καινοτόμου σχεδιασμού, που πολλές φορές μπορεί να μετατραπούν σε πρωταρχικά στοιχεία για την αναβάθμιση της εικόνας της πόλης. Αυτές οι αναπλάσεις μπορούν να δημιουργήσουν πιο ελκυστικά τοπία, με αποτέλεσμα την τόνωση της τοπικής περηφάνειας, την προσέλκυση νέου οικονομικά εύρωστου πληθυσμού, αλλά και την αύξηση της ανάπτυξης από τον ιδιωτικό τομέα (Carr, et al., 1992, p. 12).

Σε αυτό το πλαίσιο, ο φυσικός αστικός δημόσιος χώρος ευνοεί την διαμόρφωση σύγχρονων επεμβάσεων, οι οποίες δεν επιβαρύνουν την οικολογία του χώρου, δεδομένου ότι δεν απαιτείται για τη λειτουργία τους η χρήση μη ανανεώσιμων πόρων ενέργειας, όπως

απαιτείται σε κτιριακές εγκαταστάσεις. Ταυτόχρονα, βρίσκονται σε κοινή θέα και απόλαυση για όλους τους κατοίκους και επισκέπτες της πόλης, δημιουργώντας το αίσθημα της αναβαθμισμένης ποιότητας ζωής για το σύνολο του αστικού χώρου που μπορεί να επενεργήσει θετικά για την προσέλκυση τουριστών και επενδύσεων.

Ειδικά, οι πρωτοπόρες προτάσεις αστικών μορφωμάτων με ιδιόμορφα και μοναδικά χαρακτηριστικά, παρουσιάζουν τη δυνατότητα να συμβάλουν στη διαμόρφωση μιας νέας δημόσιας ταυτότητας, μέσα από *«τον χωρικό συγχρονισμό των διαφορετικών οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών ομάδων της κοινωνίας, λειτουργώντας ως κοινή αφετηρία και κοινό πειραματικό πεδίο εμπειρίας και εξοικείωσης με νέες μορφές αστικού χώρου»*. Σε αυτό το πλαίσιο, μπορεί να συνεισφέρουν στην προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης της πόλης, μέσα από τις θετικές προεκτάσεις στην αντίληψη των πολιτών για νέους τρόπους ανάδειξης και αξιοποίησης των τοπικών τους πόρων, με προοπτικές οικονομικού οφέλους για όλους τους κατοίκους (Γοσποδίνη & Μπεριάτος, 2003, p. 78).

Κεφάλαιο 3

Ιστορική διαδρομή

Το κεφάλαιο αυτό παρουσιάζει την ιστορική διαδρομή, λειτουργία και μετάλλαξη των κεντρικών δημόσιων χώρων της Λευκωσίας, μέσα από την ιστοριογραφία της πόλης. Η ιστορική αυτή διαδρομή, ξεκινά από την περίοδο της Φραγκοκρατίας, όπου καταγράφονται οι πρώτοι βασικοί δημόσιοι χώροι της πόλης, και φτάνει μέχρι και την περίοδο της εγκαθίδρυσης της Κυπριακής Δημοκρατίας.

3.1 Οι δημόσιοι χώροι στη φράγκικη εποχή

Τα πρώτα στοιχεία που έχουν καταγραφεί για τη λειτουργία και σημασία των δημόσιων χώρων στην πόλη της Λευκωσίας, αναφέρονται στην περίοδο των Λουζινιανών στην Κύπρο (1192-1489 μ.Χ.). Η εποχή αυτή υπήρξε πολύ σημαντική για την ανάπτυξη της πόλης της Λευκωσίας, η οποία ξεκίνησε με το νέο αστικό σχεδιασμό που εφάρμοσαν οι Φράγκοι κατακτητές.

Όπως αναφέρει η Άννα Μαραγκού (Μαραγκού & Κούτας, 2009, p. 51) οι Φράγκοι βασιλιάδες επιδόθηκαν σε μια προσπάθεια να μετατρέψουν την πολεοδομικά άναρχη μορφή της πόλης, στην οποία κυριαρχούσε ο βυζαντινός χαρακτήρας και η πλούσια βλάστηση με κήπους και άφθονο νερό, λόγω του Πεδιαίου ποταμού, σε μια νέα ευρωπαϊκή πρωτεύουσα σύμφωνα με τα δικά τους πρότυπα. Οπότε προχώρησαν στην κατασκευή των πρώτων οχυρωματικών έργων, περιτειχίζοντας την πόλη και κατασκευάζοντας σημαντικά οικοδομήματα και ναούς προβάλλοντας τη γοτθική τέχνη, σε μια προσπάθεια κυριαρχίας επί της βυζαντινής εκκλησίας.

Σε αυτό το πλαίσιο, δημιούργησαν και τις πρώτες πλατείες, αγορές και σκεπαστούς δημόσιους δρόμους, για την καλύτερη διαβίωση στην πόλη, ενισχύοντας τη δημόσια εικόνα της, αλλά και την ελκυστικότητά της, όπως διαπιστώνεται από τις καταγραφές των πολλών ξένων επισκεπτών της. Σύμφωνα με τους χρονικογράφους φαίνεται να υπήρχαν τουλάχιστον τέσσερις πλατείες (Μαραγκού & Κούτας, 2009, p. 96). Από αυτές οι δύο ήταν

οι πιο βασικές: Η πάνω πλατεία είχε άμεση σχέση με το παλάτι, τον καθεδρικό ναό και τις βορειοδυτικές συνοικίες που κατοικούσαν οι ευγενείς, όπου γίνονταν όλες οι τελετές, οι δημόσιες ακροάσεις και οι δημόσιες τιμωρίες, ενισχύοντας το θεσμό της κυριαρχίας της άρχουσας τάξης. Η κάτω-μέση πλατεία ή πλατεία αγοράς αποτελούσε το κέντρο της εμπορικής και κοινωνικής ζωής των πολιτών, με τις περιμετρικές εμπορικές αγορές, στην νοτιοανατολική περιοχή που κατοικούσαν οι Έλληνες, οι οποίοι συνέχιζαν να διαχειρίζονται το εμπόριο (Μαραγκού & Κούτας, 2009, π. 55). Τις πλατείες αυτές ένωνε ο Σκεπαστός Δρόμος που λειτουργούσε ως εμπορικός και ακολουθούσε την κοίτη του ποταμού, διασχίζοντας όλη την πόλη (Leventis, 2005, π. 95).

Εικόνα 16: Ενδεικτικό σχέδιο της Φράγκικης Λευκωσίας με τους βασικούς δημόσιους χώρους
Πηγή: (Μαραγκού & Κούτας, 2009, π. 91) και επεξεργασία από τη συγγραφέα

Μετά την πρώτη περίοδο καταπίεσης του ελληνικού στοιχείου του νησιού και της πολεμικής μεταξύ των διαφορετικών κουλτούρων των δύο εθνών, διαμορφώθηκαν νέα δεδομένα στον πληθυσμό της πόλης. Παράλληλα με τη μείωση της έντασης και της αντιπαράθεσης μεταξύ των Ελλήνων και των Λατίνων (Μαραγκού & Κούτας, 2009, π. 54), σημειώθηκε σημαντική αύξηση του πληθυσμού της πόλης, με την είσοδο νέων εθνοτικών ομάδων προσφύγων από την ανατολή (Σύρων, Εβραίων, Αρμενίων, Μαρωνιτών, Κοπτών, Ιακωβιτών κλπ.) και των Ιταλών εμπόρων που ελκύνονταν από την εικόνα και την ανάπτυξη της πόλης (Leventis, 2005, π. 141). Όλες αυτές οι εθνότητες και φυλές διαμόρφωσαν πλέον τον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα της, υπερέβησαν τα όρια του αποικιοκρατικού ελέγχου και άρχισαν να

λειτουργούν με σχετική ελευθερία (Μαραγκού & Κούτας, 2009, p. 54). Η ορατότητα της κάθε φυλής στο δημόσιο χώρο *ακόμη και με τα διαφορετικά χρώματα της ενδυμασίας τους*, η προβολή της κουλτούρας και η κοινωνικοποίηση μεταξύ των διαφορετικών ομάδων, οδήγησε σε μια «πολιτιστική αφθονία, ειρήνη, δικαιοσύνη, κοινή αποδοχή και σεβασμό μεταξύ των πολιτών» (Leventis, 2005, pp. 103,129).

Περαιτέρω, η συνθήκη ειρήνευσης με το σουλτανάτο της Αιγύπτου, επέφερε νέες επιρροές στην καλλιτεχνική δημιουργία της πόλης με την εισροή καλλιτεχνών, μαστόρων και αραβουργημάτων της χώρας που συνδιαλλάσσονταν στις τοπικές αγορές με τους ντόπιους, όσον αφορά νέες τεχνικές και τεχνοτροπίες. Οπότε, στην εποχή αυτή, για την περίπτωση της Λευκωσίας, αποδείχθηκε ότι, όταν οι διάφορες κουλτούρες διαπραγματεύονται τις αξίες τους ορατά στους δημόσιους χώρους και αποδέχονται τον αλληλοεπηρεασμό, μακριά από διαχωρισμούς και αντιπαραθέσεις, μπορεί να διασφαλίσουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και δημιουργικότητας για το σύνολο της κοινωνίας. Όπως αναφέρεται και από την Annemarie Weyl Carr, *«διαμορφώνεται τότε μία κουλτούρα που βρίσκει την ταυτότητά της στη δυνατότητα να διαχειριστεί την πολυπολιτισμικότητά της με την αποδοχή της διαφορετικής γλώσσας, προωθώντας τη στο ψηλότερο επίπεδο ποιότητας και ακεραιότητας»* (Leventis, 2005, p. 143).

3.2 Οι δημόσιοι χώροι κατά την Ενετοκρατία

Η επόμενη περίοδος της ενετοκρατίας (1489-1571 μ.Χ.) υπήρξε καταλυτική για τον ανασχεδιασμό της περιτειχισμένης πόλης ο οποίος διατηρείται μέχρι σήμερα, αλλά και στη σταδιακή παρακμή της. Οι Ενετοί, παρόλο που αναγνώρισαν τη Λευκωσία ως πρωτεύουσα του νησιού, μετέφεραν το στρατηγικό τους κέντρο στην Αμμόχωστο που αποτελούσε το κύριο λιμάνι της περιοχής και εξυπηρετούσε καλύτερα τα συμφέροντά τους. Αυτή η μετακίνηση οδήγησε και στην αναβάθμιση της πόλης της Αμμοχώστου με νέα έργα. Το γεγονός αυτό, μαζί με τη σκληρή φορολογική πολιτική και τη μεταφορά όλων των πόρων και εσόδων του νησιού στη Βενετία, μετέτρεψαν τη Λευκωσία από μια ευημερούσα κηπούπολη σε μια υποβαθμισμένη και ασυντήρητη πολιτεία, με σοβαρές κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις στους κατοίκους της.

Εικόνα 17: Σχέδιο της Ενετικής Λευκωσίας με τους βασικούς δημόσιους χώρους
Πηγή: (Leventis, 2005, p. 305) και επεξεργασία από τη συγγραφέα

Η μετάλλαξη αυτή της πρωτεύουσας ολοκληρώθηκε με τη απόφαση για δραστική μείωση της έκτασης της και ανέγερση νέου περιμετρικού τείχους για στρατιωτικούς λόγους, σε σχέση με την τουρκική απειλή. Για το σκοπό αυτό, κατεδαφίστηκαν τα ήδη ερειπωμένα τείχη των Λουζινιανών, 1800 κατοικίες, 80 εκκλησίες και ναοί, 2 μοναστήρια και πολύ μεγάλος αριθμός ανοικτών χώρων και κήπων (Leventis, 2005, p. 319). Στους χώρους αυτούς που αφαιρέθηκαν από την πόλη, βρισκόταν και η βασική πλατεία αγοράς με όλους τους περιμετρικούς εμπορικούς χώρους (Leventis, 2005, p. 305). Η πόλη αναδιαμορφώθηκε πλέον, στη βάση ενός νέου αστικού ιδιογράμματος: περιβάλλεται από τείχη που αποτελούν πρωτοποριακά έργα αρχιτεκτονικής και μηχανικής, εκτρέπεται ο ποταμός -που αποτελούσε πηγή ζωής και βασικός άξονας της κοινωνικής ζωής της πόλης- για να τροφοδοτεί την τάφρο, κυριαρχεί η πυκνή αστική δόμηση και προβάλλονται οι δύο βασικές πλατείες ως τελετουργικοί χώροι που συνδέονται άμεσα με την πολιτική και θρησκευτική εξουσία των κατακτητών. Διαμορφώνεται η πλατεία του παλατιού με την κεντρική κολώνα των Ενετών ως στοιχείο κυριαρχίας, στο βορειοδυτικό μέρος της πόλης και η πλατεία του καθεδρικού ναού που ορίζει το σημειολογικό κέντρο της.

Η αλλοίωση της δομής της πόλης, επίδρασε αρνητικά στους κατοίκους της που έπρεπε πλέον να ανασυγκροτηθούν, μέσα σε πολύ δύσκολες οικονομικές συνθήκες, για την ικανοποίηση των ιδιωτικών και συλλογικών τους αναγκών, αφού είχαν πληγεί σε όλα τα επίπεδα, με την αφαίρεση, για μεγάλο αριθμό ανθρώπων (10.000) της ιδιωτικής τους

κατοικίας , αλλά και των δημόσιων χώρων οικονομικής και κοινωνικής συναναστροφής (Leventis, 2005, p. 319). Με αυτό τον τρόπο, μειώθηκε η δυνατότητα τους να αναδείξουν και να εκφράσουν τις δικές τους αξίες, ακόμη και να αντιδράσουν εναντίον των κατακτητών, παρά μόνο για σοβαρά θέματα επιβίωσης, οδηγώντας την πόλη σε μια συνολική φυσική και πολιτιστική υποβάθμιση (Μαραγκού & Κούτας, 2009, p. 130).

3.3 Οι δημόσιοι χώροι κατά την Τουρκοκρατία

Παρά την προσπάθεια των Ενετών για την αντιμετώπιση της τουρκικής απειλής, με την κατασκευή ισχυρών αμυντικών έργων, η νήσος παραδόθηκε το 1571 στους Τούρκους. Η Λευκωσία, παρόλες τις καταστροφικές συνέπειες του πολέμου στον πολεοδομικό της ιστό, διατήρησε τη σημασία και μεγαλοπρέπεια της και παρέμεινε ως η έδρα του κράτους. Σε αυτή την περίοδο διαμορφώθηκε και η παρούσα χωροδιάταξη της πόλης, που επηρεάστηκε σημαντικά από την κουλτούρα των κατακτητών και την είσοδο μεγάλου αριθμού τούρκων στρατιωτών και εποίκων, στην προσπάθεια της οθωμανικής αυτοκρατορίας να αλλοιώσει την ποσόστωση του πληθυσμού (Μαραγκού & Κούτας, 2009, p. 138).

Η πόλη χωρίστηκε σε μαχαλλάδες ανάλογα με την εθνικότητα της κάθε γειτονιάς (τούρκοι, έλληνες αρμένιοι), ως αποτέλεσμα των δύσκολων συνθηκών διαβίωσης που «καθιστούσαν επιτακτική την ανάγκη αλληλοβοήθειας μεταξύ των ομοεθνών, που μόνο μέσα από μια συστηματική ομαδική διαβίωση μπορούσε να επιτευχθεί». Ο κάθε μαχαλλάς χαρακτηριζόταν από «ένα πλέγμα κοινωνικών αξιών, εθίμων και συμπεριφορών, που αποτελούσαν ένα σύνολο, απόλυτα λειτουργικό», με στενούς αδιέξοδους δρόμους και κλειστές προσόψεις, ενισχύοντας τον εθνοτικό διαχωρισμό των κατοίκων της πόλης (Πετρίδου, 1984, p. 163).

Τα σημαντικότερα κτίρια της πόλης με τις πλατείες τους διατηρήθηκαν. Το παλάτι μετατράπηκε στο Σεράγιο που κατοικούσε ο πασάς του βασιλείου και ο καθεδρικός ναός της Αγίας Σοφίας διαμορφώθηκε στο μουσουλμανικό τέμενος Σελιμιέ. Οι δύο κεντρικές πλατείες της πόλης αποτελούσαν μέρος του διοικητικού κέντρου και δεν λειτουργούσαν πλέον ως χώροι επικοινωνίας των πολιτών. Στην πλατεία του παλατιού κτίστηκε το τζαμί του σεράγιου, και στην πλατεία της Αγίας Σοφίας κτίστηκε νέο οικοδόμημα για να στεγάσει όλους τους χώρους δημόσιας χρήσης όπως τη θεολογική σχολή, το σχολείο και τη βιβλιοθήκη, «που κατά την Οθωμανική παράδοση πρέπει να βρίσκονται γύρω από το

κεντρικό τζαμί της πόλης» (Πετρίδου, 1984, pp. 159,172). Η υπόλοιπη όμως πόλη, παρέμεινε αφρόντιστη και ερειπωμένη με τους χριστιανούς κατοίκους της να υποφέρουν κάτω από τον τουρκικό ζυγό, κοινωνικά και οικονομικά.

Οι Έλληνες της πόλης συνέχισαν να εργάζονται ως τεχνίτες και εμπορευόμενοι, με το παζάρι πλέον να διαρθρώνεται, όπως σημειώνει η Δρ. Ευφροσύνη Ηγουμενίδου «σε χωριστούς δρόμους κατά ειδικότητα, στα στενά γύρω από τον κεντρικό δρόμο που συνέδεε τις πύλες Πάφου και Αμμοχώστου» (Μαραγκού & Κούτας, 2009, p. 134). Τα παζάρια αυτά, καλυμμένα από ψάθες ή κληματαριές γίνονται τα κέντρα της κοινωνικής ζωής. Σε αυτούς τους δρόμους δημιουργήθηκαν και οι πρώτοι καφενέδες, που αποτελούν μέχρι σήμερα αναπόσπαστο μέρος της δημόσιας ζωής του κύπριου (Salvator, 1881, 1983). Μέσα από αυτά τα παζάρια και τους καφενέδες, άρχισε η επικοινωνία των διαφόρων εθνοτικών ομάδων, που οδήγησε σε καλύτερες συνθήκες συμβίωσης. Ο δημόσιος αυτός χώρος, σταδιακά λειτούργησε θετικά *«για την κοινωνική προσέγγιση και συνεργασία των διαφορετικών εθνοτήτων, ως χώρος οικονομικών συναλλαγών, χώρος κάλυψης όλων των βασικών αναγκών της ζωής των κατοίκων και χώρος διάκρισης και καταξίωσης της ποιότητας της δουλειάς του Λευκωσιάτη τεχνίτη»* (Πετρίδου, 1984, p. 161).

Μέσα από αυτή την αλληλοεπίδραση, οι δύο βασικές εθνότητες άρχισαν να σέβονται πλήρως τις συνήθειες, τα ήθη και τα έθιμα η μια της άλλης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτέλεσε η μετακίνηση της μέρας προσευχής των μουσουλμάνων της πόλης από την Παρασκευή στην Κυριακή, μαζί με την αργία των χριστιανών, ώστε να λειτουργεί καλύτερα το παζάρι, το οποίο πλέον αναπτύσσεται σημαντικά, μαζί με τις διάφορες βιοτεχνίες της πόλης, όπως και ο πληθυσμός της, ειδικά ο ελληνοχριστιανικός (Μαραγκού & Κούτας, 2009, p. 141). Παράλληλα, οργάνωσαν μαζί διάφορες εξεγέρσεις, όσον αφορά το θέμα της φορολογίας, με αποτέλεσμα το 1855-56 μ.Χ. να καταργηθεί το χαράτσι (κεφαλικός φόρος) και ο Σουλτάνος να παραχωρήσει δικαιώματα στους χριστιανούς, που πλέον είχαν πιο δίκαιη αντιπροσώπευση στις κρατικές υπηρεσίες και μπορούσαν να κτίσουν τα σχολεία, τις εκκλησίες τους και να εκτελούν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα απρόσκοπτα (Λοΐζου, 1987, p. 24). Όπως κατέγραψε και ο Archduke Louis Salvator of Austria, στον πρόλογο του βιβλίου του για τη Λευκωσία (Salvator, 1881, 1983) *«Οι Τούρκοι, οι Έλληνες και οι Αρμένιοι, πικροί εχθροί από καρδιάς, αλλά ενωμένοι για χάρη της αγάπης του τόπου τους»*.

3.4 Οι δημόσιοι χώροι κατά την Αγγλοκρατία

Το 1878, μετά από τις συμφωνίες Τουρκίας-Μεγάλης Βρετανίας, η Κύπρος γίνεται μέρος της Αγγλικής Αυτοκρατορίας. Ο χριστιανικός πληθυσμός χαιρέτισε την κάθοδο της αγγλικής κυβέρνησης του νησιού, θεωρώντας ότι θα έχει μια πιο δίκαιη διακυβέρνηση και θα αυξηθούν οι ελευθερίες του. Οι Άγγλοι όμως, ξεκίνησαν να κυβερνούν συντηρητικά, χωρίς την εφαρμογή μεταρρυθμίσεων που απαιτούνταν στο υφιστάμενο πολίτευμα και στο φορολογικό σύστημα που είχε καθιερωθεί από τους Τούρκους, το οποίο ήταν πιο ευνοϊκό για τους μουσουλμάνους κατοίκους της Κύπρου.

Παρόλ' αυτά, στη Λευκωσία, η ειρηνική εγκαθίδρυση των νέων κυβερνητών, το αίσθημα ασφάλειας στη χώρα και η ίση μεταχείριση των πολιτών στο δικαστικό σύστημα που κέρδισε την εμπιστοσύνη του λαού, βοήθησε στην αναβάθμιση των σχέσεων των δύο βασικών κοινοτήτων, σε ατομικό επίπεδο (Γεωργαλλίδης, 1984, pp. 19,21,24), η οποία προβάλλεται και αναπτύσσεται μέσα από την ορατή παρουσία τους στα παζάρια, αλλά και στις δυο βασικές πλατείες της πόλης, στα οποίες επεκτάθηκαν οι αγορές. Ειδικά η πλατεία του Σεράγιου, όπου στο χώρο των πρώην δημόσιων κτιρίων της τουρκοκρατίας εγκαταστάθηκαν όλα τα κυβερνητικά τμήματα που εξυπηρετούσαν σε καθημερινή βάση τους πολίτες, αναδείχθηκε η κύρια πλατεία κοινωνικής συναναστροφής, όπου οι κάτοικοι συγκεντρώνονταν για να εξυπηρετηθούν από τις κυβερνητικές υπηρεσίες, αλλά και τις εμπορικές χρήσεις που συγκεντρώθηκαν στον ίδιο χώρο.

Στη συνέχεια, οι Άγγλοι προσπάθησαν να διορθώσουν την κακή κατάσταση της πόλης και τις άθλιες συνθήκες που ζούσαν οι κάτοικοί της. Επιδιόρθωσαν τους δρόμους και το αποχετευτικό σύστημα, επισκέυασαν τα τείχη, και αναδιαμόρφωσαν τα δημόσια κτίρια χρησιμοποιώντας τα για τις κυβερνητικές υπηρεσίες. Η μεγαλύτερη όμως συμβολή τους, στους νέους σχεδιασμούς της Λευκωσίας ήταν η μετακίνηση του κέντρου της προς τα νότια. Το νέο κυβερνείο της πόλης κτίστηκε στο νότιο λόφο του Στροβόλου, και δημιουργήθηκαν ανοίγματα επί των τειχών για τη καλύτερη διασύνδεση της πόλης με τις άλλες περιοχές του νησιού. Δίπλα από την πύλη Πάφου στα δυτικά δημιουργήθηκε νέα δίοδος, ενώ το σημαντικότερο άνοιγμα γίνεται στα νότια, ώστε να υπάρχει εύκολη πρόσβαση προς το κυβερνείο και προς τον κυριότερο δρόμο του Δαλιού-Λάρνακας-Λεμεσού.

*Εικόνα 18: Το νέο άνοιγμα δίπλα από την Πύλη Πάφου που οδηγεί στο Δημοτικό Κήπο
Πηγή: Λεβέντειο Δημοτικό Μουσείο Λευκωσίας*

*Εικόνα 19: Το νέο άνοιγμα προς το Κυβερνείο και τη Λάρνακα
Πηγή: Λεβέντειο Δημοτικό Μουσείο Λευκωσίας
Φωτογραφία: Φέλιξ Γιαξής*

Αντίστοιχα, μετακινήθηκε και το παζάρι στην οδό Λήδρας που, από το κέντρο καταλήγει προς το νέο άνοιγμα, η οποία διαμορφώθηκε στο πιο σημαντικό εμπορικό δρόμο της πόλης. Το συγκεκριμένο χώρο περιγράφει ο Emile Deschamps ως «τα Ηλύσια Πεδία της Λευκωσίας, όπου η κυπριακή νεολαία συχνάζει το βράδυ στα καφενεία που υπάρχουν κατά μήκος της» (Μαραγκού & Κούτας, 2009, p. 184). Ο νέος αυτός δημόσιος χώρος ενοποιήθηκε με τους κήπους που δημιουργούνται στη τάφρο, διαμορφώνοντας μια πράσινη περίμετρο στην περιτειχισμένη πόλη, που καταλήγει στο νέο κήπο Μνήμης της Βασίλισσας Βικτωρίας (μετέπειτα Δημοτικό Κήπο Λευκωσίας). Η περιοχή αυτή γίνεται πλέον, ο χώρος περιπάτου και κοινωνικοποίησης των Λευκωσιωτών, σε μια πόλη που διατηρεί τις παραδοσιακές

γειτονιές-μαχαλλάδες της με τους φυλετικούς διαχωρισμούς τους, αλλά επεκτείνεται εκτός των τειχών, αναπτύσσεται εμπορικά και βιομηχανικά και είναι εύκολα προσβάσιμη με τις νέες υπηρεσίες ταχυδρομείου και τηλεγραφείου, το τραίνο και το αεροδρόμιο της.

Εικόνα 20: Χάρτης της Λευκωσίας 1881, καρτ. H. Kitchener

1. Πλατεία Σεράγιου, 2. Πλατεία Αγίας Σοφίας, 3. Άνοιγμα Πύλης Πάφου, 4. Εμπορική Οδός Λήδρας, 5. Άνοιγμα προς Λάρνακα (μετέπειτα Πλατεία Ελευθερίας), 6. Πύλη Αμμοχώστου
- Πηγή: (Demi, 1997)

Στους δημόσιους αυτούς χώρους προβάλλονται και διαπραγματεύονται οι διαφορετικές αξίες των λαών της Λευκωσίας, και ειδικά όσον αφορά τους Έλληνες κατοίκους της, οδηγούν μέχρι την αντιπαράθεση και τη σύγκρουση με την αποικιοκρατική δύναμη, διεκδικώντας τα δικαιώματά τους. Στα θέματα πολιτισμού, η αλληλεπίδραση μεταξύ των κατακτητών και των κατακτημένων, διαμόρφωσε ένα ευνοϊκό κλίμα για τη συνολική ανάπτυξη του πνευματικού επιπέδου της πόλης, όπου η μουσική, ο χορός, οι θεατρικές παραστάσεις και οι φιλολογικές βραδιές στους δημόσιους χώρους, γίνονται αναπόσπαστο μέρος της ζωής των κατοίκων.

*Εικόνα 21: Ο δημόσιος κήπος στην Τάφρο το 1950
Πηγή: Λεβέντειο Δημοτικό Μουσείο Λευκωσίας
Φωτογραφία: Vahan Avedissian*

Στο πολιτικό επίπεδο, οι δημόσιοι χώροι υπήρξαν το εφαλτήριο του ελληνοκυπριακού λαού της πόλης για την ανάδειξη των πεποιθήσεών του. Ειδικά το βασικό άνοιγμα της πόλης προς τα περίχωρά της (Πλατεία Μεταξά και μετέπειτα Πλατεία Ελευθερίας) παρόλο που κατασκευάστηκε ως δίοδος οχημάτων, χρησιμοποιήθηκε μαζί με τους περιμετρικούς δρόμους για προβολή του αγώνα των Ελλήνων της πόλης και έκφραση των συλλογικών τους μηνυμάτων και συναισθημάτων, εναντίον της αποικιοκρατικής δύναμης. Παρελάσεις για τις εθνικές επετείους, προβολή της ελληνικής ιστορίας μέσα από θεατρικές και μουσικές παραστάσεις, μέχρι και διαδηλώσεις με λιθοβολισμούς και συλλήψεις, δήλωναν ορατά την απαίτηση τους για αυτοδιάθεση.

3.5 Οι δημόσιοι χώροι μετά το 1960

Μετά από διάφορες πολιτικές και στρατιωτικές διαμάχες, το 1960 εγκαθιδρύεται η Κυπριακή Δημοκρατία. Η ειρήνη και ηρεμία που διαγραφόταν στο νησί, είχε άμεση αντανάκλαση στη δημόσια ζωή των Κυπρίων. Οι δημόσιες εκδηλώσεις πολιτιστικού και πολιτικού ενδιαφέροντος, αυξάνονται στους ανοικτούς και κλειστούς δημόσιους χώρους με μεγάλη συμμετοχή των πολιτών, σε σχέση με τα κοινά και την ανάπτυξη της πόλης τους. Παράλληλα, οι συναντήσεις στην είσοδο της Πλατείας Ελευθερίας, οι περίπατοι στους διαμορφωμένους κήπους της Τάφρου με κατάληξη τη ξεκούραση και την αλληλοεπίδραση στο Δημοτικό κήπο, έγιναν αναπόσπαστο μέρος της ζωής του Λευκωσιάτη και ένδειξη της νέας ποιότητας ζωής στην πόλη. Το κλίμα αυτό που ανέδειξε την ορατότητα όλων των

πολιτών, φαίνεται να ευνοούσε την αποδοχή, αλλά και τη δημιουργία διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ των διαφορετικών φυλών της πόλης.

Το 1963 όμως, με την παρότρυνση της Τουρκίας ξεκινούν οι διακοινοτικές συγκρούσεις, με αποτέλεσμα να επιβληθεί από τους Άγγλους, ως εγγυήτρια δύναμη, ο φυσικός διαχωρισμός της πόλης με την «πράσινη γραμμή», ο οποίος μετά την Τουρκική εισβολή του 1974 μονιμοποιήθηκε. Οι δύο βασικές πλατείες της περιτειχισμένης πόλης βρέθηκαν στο τουρκικό τομέα, μαζί με τους μοιρασμένους εμπορικούς δρόμους της πρωτεύουσας, «ενώ η πόλη έχασε σημαντικές περιοχές βιομηχανικής δραστηριότητας, μέρος των προαστίων της και το Διεθνές Αεροδρόμιο» (Μαραγκού & Κούτας, 2009, p. 193). Όλες οι γειτνιάζουσες περιοχές της πράσινης γραμμής εγκαταλείφθηκαν και οι κάτοικοι μετακινήθηκαν προς το νότο ή σε άλλες περιοχές του νησιού. Παράλληλα, μεγάλος αριθμός προσφύγων από τη βόρεια Κύπρο, έφτασε στην πρωτεύουσα, αναζητώντας στέγαση και υποστήριξη, προβάλλοντας την ανάγκη για την άμεση ανασυγκρότηση της κατεστραμμένης πόλης.

Οι νέες αυτές συνθήκες διαμόρφωσαν νέα δεδομένα στην κοινωνικοοικονομική κατάσταση των κατοίκων της πόλης. Οι παλιοί δεσμοί διαρρηγνύονται, ο πολίτης βρίσκεται πλέον μεταξύ αγνώστων και το πρώτιστο μέλημά του, είναι να επιβιώσει μέσα από την οικονομική διασφάλισή του.

3.6 Συμπέρασμα ενότητας

Η πιο πάνω ανάλυση, πιστοποιεί ότι στην ανάπτυξη της πόλης της Λευκωσίας, διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο η δυνατότητα συμμετοχής και αλληλεπίδρασης των πολιτών της στη δημόσια ζωή. Ειδικά, κατά τη Φραγκοκρατία, την Αγγλοκρατία και την εποχή εγκαθίδρυσης της Κυπριακής Δημοκρατίας, στις περιόδους όπου η κοινωνική ζωή της πόλης λειτουργούσε στους δημόσιους χώρους στη βάση της αποδοχής και της ελευθερίας έκφρασης, οδήγησε στην πρόοδο, μέσα από την ανάδειξη της κουλτούρας και της δημιουργικότητας του συνόλου των πολιτών της. Το αποτέλεσμα της κοινωνικής αυτής λειτουργίας, συνέβαλε και στην ελκυστικότητα της πόλης, προβάλλοντας τη ιδιαίτερη σημασία των δημόσιων χώρων της.

Κεφάλαιο 4

Μέθοδοι έρευνας

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται οι μέθοδοι έρευνας που χρησιμοποιήθηκαν για τη συλλογή των απαιτούμενων στοιχείων σχετικά με την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης, στα πλαίσια του βραχυπρόθεσμου χρονοδιαγράμματος της μελέτης, η οποία περιλαμβάνει πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές.

4.1 Πρωτογενείς πηγές στοιχείων

Οι μέθοδοι που ακολουθήθηκαν για τη συλλογή στοιχείων, σε πρωτογενές επίπεδο, περιλαμβάνουν την επιτόπου παρατήρηση και τη χρήση ερωτηματολογίου.

4.1.1 Επιτόπου παρατήρηση

Η επιτόπου παρατήρηση της περιοχής μελέτης αφορούσε την εξέταση της λειτουργίας του χώρου σε διαφορετικό χρόνο, καθώς και τη μελέτη των δράσεων και της συμπεριφοράς των χρηστών. Η διερεύνηση της χρήσης των επιμέρους χώρων, έγινε στη βάση συγκεκριμένου προγράμματος, ώστε να καλυφθούν, όσον το δυνατόν, περισσότερες περιπτώσεις δράσεων. Οι διαφορετικοί χώροι έτυχαν επιτόπιας προσωπικής επίσκεψης, κατά τη διάρκεια τριών καθημερινών ημερών και αντίστοιχα κατά τη διάρκεια της Κυριακής, σε πρωινές και απογευματινές/βραδινές ώρες. Επιπρόσθετα, έγιναν επισκέψεις κατά την πραγματοποίηση συγκεκριμένων εκδηλώσεων που διοργανώθηκαν από διαφορετικές ομάδες της πόλης. Όλες οι επισκέψεις, καταγράφηκαν με σχετική φωτογραφική αποτύπωση (βλέπε Παράρτημα Β).

4.1.2 Ερωτηματολόγιο

Ο άλλος βασικός τρόπος συλλογής στοιχείων, θεωρήθηκε η χρήση του ερωτηματολογίου. Στόχος ήταν η καταγραφή και αξιολόγηση των απόψεων των πολιτών της Λευκωσίας, σχετικά με τα κύρια ερωτήματα της παρούσας μελέτης. Η συμμετοχή τους στην ερευνητική αυτή δράση, ήταν εθελοντική. Παράλληλα είχαν ενημερωθεί ότι πρόκειται για ανώνυμο και σύντομο ερωτηματολόγιο και ότι δεν θα χρησιμοποιηθεί για οποιοδήποτε άλλο σκοπό.

Όσον αφορά τον τύπο των ερωτήσεων, επιλέχθηκε η χρήση κλειστών ερωτήσεων, ώστε να υπάρξει περισσότερη θετική ανταπόκριση από το κοινό, ενώ θεωρήθηκε ότι θα μπορούσε να δώσει πιο εύκολα αποτελέσματα για ανάλυση και σύγκριση. Κατά την επιστροφή των ερωτηματολογίων, τέθηκαν στους συμμετέχοντες, μικρές ανοικτού τύπου ερωτήσεις, αναφορικά με τυχόν περαιτέρω δηλώσεις, παρατηρήσεις ή θέματα που θα ήθελαν να αναφέρουν σε σχέση με την πιο πάνω διερεύνηση, ώστε να εξαχθούν πιο ξεκάθαρα συμπεράσματα, για την αίσθηση της ύπαρξης αυτών των χώρων στην αντίληψή τους.

4.2 Δευτερογενείς πηγές στοιχείων

Παράλληλα με τη μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας για την εξέταση των θεμάτων της έρευνας, αντλήθηκε πληροφόρηση και από κρατικές και τοπικές πηγές που περιλαμβάνουν τα ακόλουθα στοιχεία:

- Από τη Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου, προήλθαν όλα τα στατιστικά στοιχεία που αναφέρονται στη μελέτη αυτή. Εκτός από τις δημοσιευμένες στατιστικές, έγινε σχετική διαβούλευση με το Τμήμα αυτό και ετοιμάστηκαν, ειδικά για την παρούσα έρευνα, συγκεκριμένοι δείκτες που αναφέρονται στην οικονομική δυνατότητα των πολιτών της πόλης και επαρχίας Λευκωσίας, για πληρωμή διακοπών ή ψυχαγωγικών/πολιτιστικών δραστηριοτήτων.
- Από το Δήμο Λευκωσίας παραλήφθηκαν χάρτες, σχέδια και προτάσεις για την εν λόγω περιοχή, καθώς και πληροφόρηση για τα πολιτιστικά προγράμματα και εκδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν στους χώρους αυτούς.
- Από το εγκεκριμένο και δημοσιευμένο «Σχέδιο Περιοχής Κέντρου Λευκωσίας», καταγράφηκε η πολιτική του Κράτους για τους συγκεκριμένους χώρους.
- Από το Κρατικό Αρχείο, παραλήφθηκαν δημόσια έγγραφα σχετικά με τα ιστορικά δεδομένα της υπό μελέτη περιοχής, και
- από το Λεβέντειο Δημοτικό Μουσείο δόθηκε σχετικό φωτογραφικό υλικό από το ιστορικό φωτογραφικό του αρχείο για το Δήμο Λευκωσίας.

4.3 Περιορισμοί μελέτης

Λόγω της μικρής χρονικής διάρκειας της παρούσας έρευνας, από τον Οκτώβριο 2017 μέχρι τον Απρίλιο 2018, υπήρχαν κάποιοι σημαντικοί περιορισμοί που πρέπει να αναφερθούν. Ο πρώτος περιορισμός αφορά τις, κατά περιόδους, κακές κλιματολογικές συνθήκες στην

Κύπρο, όπου υπήρχε εναλλαγή δυνατών βροχοπτώσεων και υψηλών μέχρι επικίνδυνων επιπέδων σκόνης, που απέτρεπαν τον πληθυσμό και ιδιαίτερα τις ευάλωτες ομάδες να επισκεφθούν τους ανοικτούς εξωτερικούς δημόσιους χώρους. Ένας άλλος περιορισμός ήταν ότι η υφιστάμενη έρευνα πραγματοποιήθηκε εκτός καλοκαιριού, οπότε δεν υπάρχουν σχετικά αποτελέσματα από την περίοδο αυτή, κατά την οποία επιστρέφει μεγάλος αριθμός φοιτητών από τις σπουδές του στο εξωτερικό, ενώ αυξάνεται και ο τουρισμός σε όλες τις περιοχές του νησιού και μπορεί να παρουσιάσει κάποια νέα δεδομένα σχετικά με τη χρήση των ανοικτών δημόσιων χώρων. Ο τρίτος και βασικότερος περιορισμός αφορά τη μη ολοκλήρωση του έργου της Πλατείας Ελευθερίας, ώστε να ενσωματωθεί και να λειτουργήσει στο αστικό τοπίο.

Κεφάλαιο 5

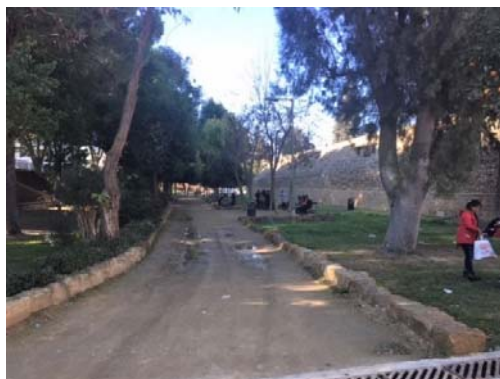
Πορίσματα επιτόπιας έρευνας

Το κεφάλαιο αυτό επικεντρώνεται στην ανάλυση της χωροταξικής και λειτουργικής κατάστασης των υπό μελέτη δημόσιων χώρων, καθώς και στη καταγραφή του κοινού που αποτελεί τους σημερινούς χρήστες τους. Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα συμπεράσματα αναφορικά με την αντίληψη του ευρύτερου κοινού της πόλης, για τους χώρους αυτούς, όπως καταγράφηκε μέσα από το σχετικό ερωτηματολόγιο.

5.1 Τάφος

Η πιο κάτω παρουσίαση αφορά τα χωροταξικά και λειτουργικά στοιχεία της περιοχής της Τάφρου, που περιβάλλει την Παλιά Πόλη της Λευκωσίας.

5.1.1 Χωροταξική κατάσταση

*Εικόνα 22, Εικόνα 23, Εικόνα 24, Εικόνα 25: Η Τάφος
Πηγή: Δήμος Λευκωσίας*

Το τμήμα της Τάφρου που περιλαμβάνεται στην παρούσα μελέτη οριοθετείται από τα δύο ιστορικά ανοίγματα που ενώνουν τον παραδοσιακό πυρήνα με την σύγχρονη επέκταση της πόλης, την Πύλη Αμμοχώστου και την Πύλη Πάφου, τα ενετικά τείχη στη βόρεια πλευρά προς την Παλιά Πόλη και τη περιμετρική λεωφόρο οχημάτων προς τη νέα πόλη. Πρόκειται για το μισό δακτύλιο των τειχών, ο οποίος είναι σημαντικά βυθισμένος σε σχέση με τις περιμετρικές οδούς, όχι μόνο προς τη πλευρά της ιστορικής πόλης λόγω του λειτουργικού σχεδιασμού της ως τάφρου, αλλά και στη πλευρά της σύγχρονης πόλης, λόγω της σταδιακής ανύψωσης του επίπεδου των δρόμων για κατασκευαστικούς λόγους.

Ο συνεχόμενος αυτός ανοικτός χώρος, διακόπτεται από τα τέσσερα νεότερα ανοίγματα που δημιουργήθηκαν για να συνδέσουν τα δύο τμήματα της πόλης. Παρότι όλα ορίζονται ως πλατείες, τα δύο αφορούν καθαρά οχηματικές συνδέσεις (Πλατεία Δώρου Λοΐζου και Πλατεία Αρχ. Μακαρίου ΙΙ), ενώ τα άλλα δύο αφορούν τους σημαντικούς κόμβους της πόλης: την Πλατεία Ελευθερίας που αποτελεί την κεντρική πλατεία της πόλης και την Πλατεία Σολωμού που έχει διαμορφωθεί ως ο κεντρικός σταθμός λεωφορείων. Η παλαιότερη συνεχής προσπελασιμότητα της τάφρου, κατά την περίοδο που τα εν λόγω ανοίγματα ήταν γεφύρια, διακόπηκε με την κατασκευή συμπαγούς βάσης για τους δρόμους, διαχωρίζοντας την τάφρο σε μικρότερα τμήματα. Το γεγονός αυτό προσπαθεί να αντιστρέψει ο Δήμος Λευκωσίας με τους νέους σχεδιασμούς του, τουλάχιστον στα δύο κύρια ανοίγματα (Πλατεία Ελευθερίας και Πλατεία Σολωμού), αναδημιουργώντας τα δύο από τα τέσσερα γεφύρια.

5.1.2 Λειτουργική κατάσταση

Ένα βασικό στοιχείο που επηρεάζει αρνητικά τη λειτουργία της τάφρου, είναι η διαμόρφωση μεγάλου μέρους της ως χώρο στάθμευσης, αλλά και η παραχώρηση τμημάτων της με μακροχρόνια συμβόλαια που φτάνουν τα 99 χρόνια, σε ιδιωτικές εταιρείες και οργανισμούς, οι οποίοι με τις επεμβάσεις τους για ανάδειξη της κυριαρχίας τους επί του χώρου, μείωσαν τη συμβολική του αξία. Στην περίπτωση της ιδιωτικής εταιρείας λεωφορείων, οι χώροι στάθμευσης και κίνησης παρουσιάζουν μία εικόνα αστικής υποβάθμισης, ενώ στην περίπτωση του γηπέδου ομάδας ποδοσφαίρου και του ιδιωτικού οργανισμού τένις, οι χώροι είναι πλέον περιφραγμένοι μέχρι και οπτικά απομονωμένοι (Τένις Field Club).

Τα υπόλοιπα τμήματα της τάφρου είναι χώροι με δενδροφύτευση σε αραιές και πυκνές συστάδες, και ελάχιστους μεμονωμένους καθιστικούς χώρους. Η λειτουργία των ανοικτών χώρων της σχετικά με πολιτιστικές και ψυχαγωγικές δράσεις, όπως συναυλίες ξένων καλλιτεχνών, το φεστιβάλ βιβλίου, μπύρας και η παραμυθούπολη έχουν μειωθεί σημαντικά, αφού αρκετές ετήσιες εκδηλώσεις και φεστιβάλ έχουν μεταφερθεί σε άλλους περιφερειακούς δήμους, ή όπως το πάρκο γλυπτικής, έχουν αφηθεί ασυντήρητοι. Παράλληλα, ένα μεγάλο μέρος της τάφρου, που εφάπτεται της Πλατείας Ελευθερίας, βρίσκεται εδώ και χρόνια υπό κατασκευή, αφού περιλαμβάνεται στα έργα της πλατείας.

5.1.3 Κοινό

Οι αρνητικές αυτές επιπτώσεις της λειτουργίας του χώρου της τάφρου, φαίνονται και στο περιορισμένο κοινό του. Το κοινό που παρουσιάζεται στη Τάφρο αποτελείται από:

- Διάφορες εθνοτικές ομάδες που επισκέπτονται το χώρο, συνήθως στη περιοχή μεταξύ της πλατείας Σολωμού και του Field Club (Δυτική τάφρος), λόγω της άμεσης προσβασιμότητας της, μετά την αποβίβασή τους από τα λεωφορεία. Πρόκειται για μικρές κλειστές ομάδες που εκμεταλλεύονται τη σκιά των δέντρων για προστασία από τον ήλιο και συναθροίζονται χωρίς τη χρήση καθισμάτων, επειδή όπως είναι τοποθετημένα δεν ευνοούν τις συγκεντρώσεις τους.

*Εικόνα 26, Εικόνα 27: Αλλοδαποί χρήστες στο δυτικό μέρος της Τάφρου
Πηγή: Γ. Κούρου*

- Στο ίδιο χώρο καταγράφονται και ελάχιστα μεμονωμένα άτομα, χωρίς οποιαδήποτε ασχολία παρά μόνο τη χαλάρωση και την παρακολούθηση των άλλων ομάδων.

- Στο πάνω μέρος της τάφρου, απέναντι από το σταθμό λεωφορείων, βρίσκεται η ομάδα των ηλικιωμένων και συνταξιούχων. Η ομάδα αυτή ικανοποιεί τις ανάγκες για την άνεσή της με τη χρησιμοποίηση των μετακινούμενων καθισμάτων που τους παρέχονται, στο σκιασμένο χώρο του υφιστάμενου καφενείου, με τη δυνατότητα για καφέ και την αίσθηση της αλληλεπίδρασης με άτομα της ίδιας ομάδας που παρακολουθούν με ασφάλεια τα διερχόμενα αυτοκίνητα και άτομα, για την αξιοποίηση της ελεύθερης ώρας τους.

*Εικόνα 28: Χρήστες στο Δυτικό Προμαχώνα
Πηγή: Γ. Κούρου*

- Στον ανατολικό χώρο της τάφρου, που βρίσκεται στην περιοχή της πύλης Αμμοχώστου, παρουσιάζεται η ομάδα που αφορά τους ιδιοκτήτες σκύλων. Ο χώρος αυτός είχε διαμορφωθεί ως ένας επίπεδος χώρος με γρασίδι, χωρίς ιδιαίτερη δενδροφύτευση για να φιλοξενήσει διάφορες εκδηλώσεις και το πάρκο γλυπτικής. Στην περιοχή βρίσκονται μεγάλα γλυπτικά έργα διάσημων κύπριων καλλιτεχνών, διάσπαρτα στο χώρο, τα οποία όμως δεν έχουν προβληθεί και αξιοποιηθεί ως σημαντικό πολιτιστικό στοιχείο αξίας του χώρου. Οπότε ο χώρος αυτός πλέον χρησιμοποιείται από τους ιδιοκτήτες σκύλων για την εκτόνωση και των περίπατο των κατοικίδιων τους, αλλά και την επαφή τους με άλλα άτομα που έχουν το ίδιο ενδιαφέρον για τα ζώα.

*Εικόνα 29: Το Πάρκο Γλυπτικής στο ανατολικό μέρος της Τάφρου
Πηγή: Γ. Κούρου*

5.2 Πλατεία Ελευθερίας

Η πιο κάτω παρουσίαση αφορά τα χωροταξικά και λειτουργικά στοιχεία της Πλατείας Ελευθερίας, που βρίσκεται στο κέντρο του δακτυλίου της Τάφρου. Παρότι, εδώ και χρόνια βρίσκεται υπό κατασκευή, αποτελεί σημαντικό μέρος της υπό μελέτη περιοχής, από πολεοδομική αλλά και κοινωνιολογική άποψη.

5.2.1 Χωροταξική κατάσταση

Χωροταξικά, το άνοιγμα της Πλατείας Ελευθερίας αποτελεί το κεντρικό σημείο της πόλης και συνδέει τους δύο κύριους παραδοσιακούς εμπορικούς δρόμους, τις οδούς Λήδρας και Ονασαγόρου, με το νέο αστικό εμπορικό κέντρο. Περιβάλλεται ανατολικά από τον προμαχώνα D'Anila, στον οποίο είναι χωροθετημένο το Δημαρχείο Λευκωσίας, το κεντρικό ταχυδρομείο και η Κυπριακή Βιβλιοθήκη, καθώς και το μέρος της τάφρου που λειτουργεί ως χώρος στάθμευσης και δυτικά από τον κήπο της τάφρου που επεκτείνεται μέχρι την πλατεία Σολωμού.

Ο νέος σχεδιασμός της περιοχής, με σύγχρονες καινοτόμες μορφές και υψηλή ποιότητα, προδιαγράφει ένα πρωτοποριακό έργο στο αστικό τοπίο της πόλης, το οποίο δημιουργεί νέα δεδομένα στο κεντρικό αυτό χώρο. Διαμορφώνεται μια πραγματική ανοικτή πλατεία, σε απόσταση από τα ενετικά τείχη, ώστε αυτά να αναδεικνύονται καλύτερα, και ενοποιείται με το χώρο της τάφρου, μέσα από κατασκευές μεγάλου κεκλιμένου επιπέδου για πεζούς. Το χαρακτηριστικό σημείο της παρούσας επέμβασης στο χώρο, είναι ο υπερσχεδιασμός του, ειδικά όσον αφορά το φυσικό τοπίο της τάφρου, που γίνεται με απόλυτη οργάνωση χώρου,

καθορισμένες πορείες/διαδρομές και μικρές νησίδες πρασίνου που δεν ευνοούν την ελεύθερη χρήση τους. Παράλληλα, δεν έχει επιλυθεί ακόμη η ρύθμιση της κυκλοφορίας των οχημάτων, ειδικά όσον αφορά το θέμα της διατήρησης μίας οχηματικής πορείας δια μέσου της πλατείας.

*Εικόνα 30: Ο νέος σχεδιασμός της Πλατείας Ελευθερίας και του επαπτόμενου μέρους της Τάφρου
Πηγή: Δήμος Λευκωσίας*

5.2.2 Λειτουργική κατάσταση

Παρά το γεγονός ότι η εν λόγω πλατεία ήταν από ανέκαθεν διαμορφωμένη ως δρόμος, αυτό δεν εμπόδισε τη χρήση της για όλους τους κοινωνικούς και πολιτιστικούς σκοπούς της πόλης. Η πλατεία αποτελούσε το σημείο συνάντησης των πολιτών, για όλα τα θέματα που αφορούσαν τη δημόσια ζωή του τόπου (περίπατο και ψώνια στους εμπορικούς δρόμους, παρακολούθηση εκδηλώσεων στην τάφρο, διαμαρτυρίες για το πολιτικό θέμα της Κύπρου, πορείες συλλαλητηρίων κλπ.). Η λειτουργία της ως καθαρά πολιτιστικός χώρος περιλάμβανε τη χρήση της για εικαστικές εκθέσεις και συναυλίες, ενώ ως χώρος κοινωνικής ευαισθητοποίησης με τοποθέτηση μικρών περιπτέρων ενημέρωσης για όλα τα σημαντικά κοινωνικά και περιβαλλοντικά θέματα, υπήρξε αρκετά αποτελεσματικός λόγω του μεγάλου αριθμού των πολιτών που διακινούταν σε αυτό. Στο χώρο της πλατείας λειτουργούσαν δύο περίπτερα που συνεισέφεραν στην καθημερινή ενημέρωση των πολιτών για τα τοπικά και διεθνή νέα μέσα από άτυπες συγκεντρώσεις και συζητήσεις, τονίζοντας την κοινωνική διάσταση του χώρου.

Στη παρούσα περίοδο, το μεγαλύτερο πρόβλημα αποτελεί η πολύχρονη διαδικασία κατασκευής της εν λόγω πλατείας, με αποτέλεσμα την αποσύνδεσή της από το κοινωνικό

σύνολο. Ειδικά για τις νέες ομάδες που εισήλθαν στην πόλη, ή τις νεότερες γενιές που δεν έχουν δημιουργήσει αναμνήσεις από το χώρο, η σχέση τους με την πλατεία θα αξιολογηθεί μόνο μετά τη λειτουργία της, παρόλο που ως συμβολικός χώρος συνεχίζει να εκπέμπει τα κοινά νοήματα που προβάλλουν την αξία του για το σύνολο των πολιτών της Λευκωσίας. Η πολιτιστική της σημασία, ακόμη και σήμερα που δεν λειτουργεί, επιβεβαιώθηκε μέσα από τις μεγάλες συγκρούσεις που παρουσιάστηκαν σε σχέση με το σχεδιασμό της, μεταξύ των δυνάμεων της ιστορικής διατήρησης και της εκμοντερνοποίησης της πόλης.

Αυτή η σύγκρουση, υπογραμμίζει τη σημασία της κουλτούρας και της ανθρώπινης εμπειρίας ως στρατηγική, για την κατανόηση της διαπραγμάτευσης των πολιτών σε σχέση με τις πολιτιστικές τους αξίες και του τρόπου παρουσιάσής τους. Με αυτό τον τρόπο διαφαίνεται πως οι πολιτικές του δημόσιου χώρου προσπαθούν να διαχειριστούν τις διαφορετικές απόψεις και θέσεις, καθώς και τη συμβολική τους έκφραση. Η σύγκρουση συνεχίζεται με τα θέματα χρήσης του χώρου ως καθαρά πλατειακό, ή οδικό πέρασμα (Low, 2000, p. 152).

5.3 Δημοτικός Κήπος

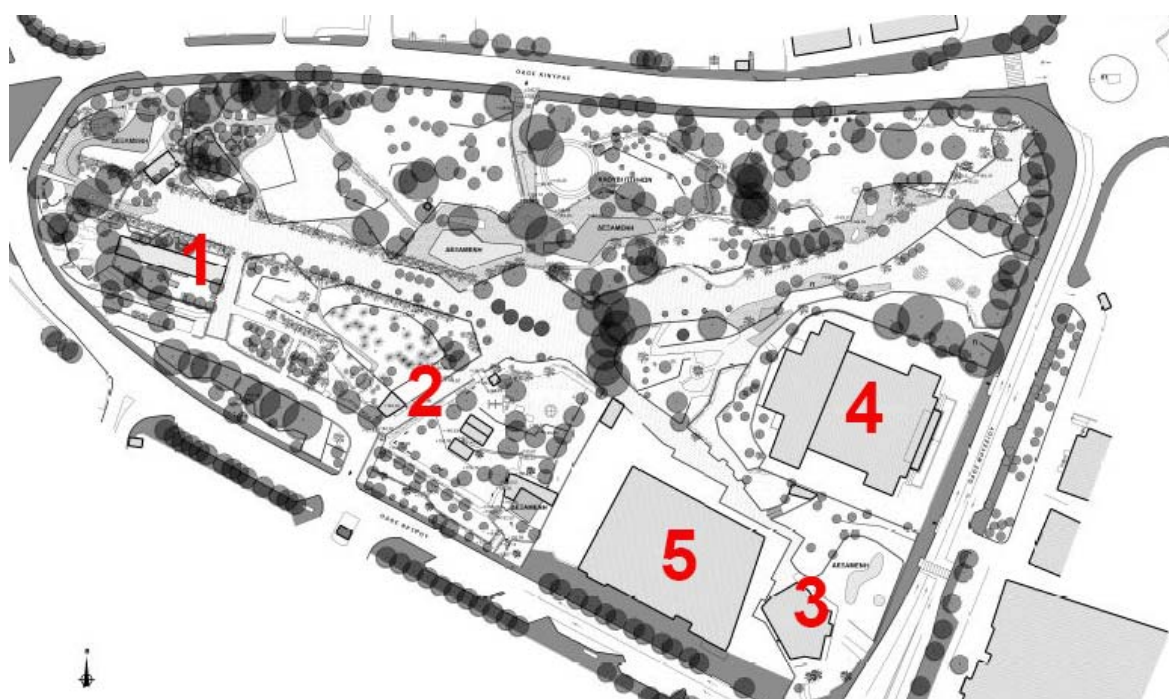
Η πιο κάτω παρουσίαση αφορά τα χωροταξικά και λειτουργικά στοιχεία του χώρου του Δημοτικού Κήπου της πόλης, που χωροθετείται στο δυτικό μέρος της πόλης, έξω από τα ενετικά Τείχη.

5.3.1 Χωροταξική κατάσταση

Ο δημόσιος κήπος βρίσκεται στην περιοχή δυτικά της τάφρου, απέναντι από την Πύλη Πάφου και το νέο πέρασμα που ενώνει οδικά την παλιά πόλη με τη δυτική της επέκταση. Πρόκειται για ένα περικλειστο δεντροφυτεμένο χώρο που περιβάλλεται από δρόμους και δημιουργήθηκε κατά την Αγγλοκρατία εις Μνήμη της βασίλισσας Βικτώριας , ως πειραματικός και ψυχαγωγικός κήπος. Οπότε, ο χώρος κυριαρχείτο από βλάστηση, χωρίς ιδιαίτερα ανοικτές περιοχές και με τη φιλοξενία ενός μεγάλου χώρου πουλιών και του κεντρικού κιοσκιού για τις μουσικές απογευματινές συναυλίες της πάντας του Δήμου.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι ο σχεδιασμός και η δημιουργία ενός ανοικτού χώρου αντανακλά τα διαφορετικά ιστορικά και κοινωνικοπολιτικά πλαίσια στα οποία σχεδιάζεται, αλλά και τους πολιτικούς στόχους της πολιτικής εξουσίας, με την εγκαθίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας, ο Δήμος προχώρησε στον ανασχεδιασμό του χώρου. Η χρήση των υλικών και

των μορφολογικών στοιχείων άλλαξε ανάλογα με τις πολιτικές συνθήκες, από την προβολή της αποικιοκρατικής κυριαρχίας, στη ανάδειξη τοπικών κατασκευών οικείων στους αυτόχθονες ως μέρος της παλαιότερης αλλά και της σύγχρονης αρχιτεκτονικής ιστορίας τους, ώστε να αποσυνδεθεί από τους αποικιοκρατικούς θεσμούς (Low, 2000, p. 132). Δημιουργήθηκαν τρία σύγχρονα κτίρια μοντέρνας αρχιτεκτονικής σε συνδυασμό με την παραδοσιακή τεχνική της λιθοδομής: το περίπτερο/καφετέρια, οι χώροι υγιεινής και το φυτώριο εικαστικής καλλιέργειας για την ανάδειξη της σύγχρονης κυπριακής τέχνης σε δημόσιο χώρο. Ταυτόχρονα, δημιουργήθηκαν πλακόστρωτες περιοχές και αναβαθμίδες στο χώρο με τον παραδοσιακό τρόπο δόμησης της πέτρας, καθώς και ανοικτή παιδική χαρά.

Εικόνα 31: Ο Δημοτικός Κήπος

1. Φυτώριο Εικαστικής Καλλιέργειας, 2. Χώροι Υγιεινής, 3. Περίπτερο/Καφετέρια.
4. Δημοτικό Θέατρο, 5. Βουλή (υπό μετακίνηση)

Πηγή: Δήμος Λευκωσίας

5.3.2 Λειτουργική κατάσταση

Η λειτουργία του χώρου τα τελευταία χρόνια άλλαξε δραματικά. Από ένας ενιαίος πολυλειτουργικός χώρος με πολλαπλότητα χρήσεων, έγινε ένας χώρος με καθαρά διαχωρισμένες χρήσεις, γεωγραφικά και λειτουργικά. Το περίπτερο/καφετέρια διαχωρίστηκε πλήρως από τον υπόλοιπο χώρο και δόθηκε για ιδιωτική εκμετάλλευση, ο χώρος του φυτωρίου έκλεισε και δίνεται για συγκεκριμένες εκδηλώσεις, και η παιδική χαρά

περιορίστηκε σε συγκεκριμένο περιφραγμένο χώρο με δική της καφετέρια και συγκεκριμένες ώρες λειτουργίας.

Η αρχική λειτουργική μορφή του χώρου ως πάρκο για περίπατο και όχι για συγκεντρώσεις, συνεχίζει να διατηρείται. Οι καθιστικοί χώροι είναι ελάχιστοι και διασπαρμένοι, και αρκετά δεντροφυτεμένα τμήματα του πάρκου είναι υπερυψωμένα από τους εφραπτόμενους διάδρομους διακίνησης και περιβάλλονται με θαμνώδη φύτευση ώστε να μην είναι εύκολα προσβάσιμα από το κοινό. Αυτή η αίσθηση της λειτουργίας του χώρου ως φυσικό περιβάλλον οπτικής απόλαυσης, παρουσιάζεται και στην εξωτερική του όψη, όπου μεγάλο μέρος του περιβάλλεται από ψηλή και πυκνή βλάστηση.

5.3.3 Κοινό

Παρόλο που ο χώρος δεν ευνοεί τις συναντήσεις και συγκεντρώσεις, το φυσικό περιβάλλον του και η διατήρηση χώρων που είναι ελεύθεροι χωρίς ιδιαίτερη διαμόρφωση, κοντά στις εισόδους του, συνεχίζει να προσελκύει κοινό, είτε σε ατομικό είτε σε συλλογικό επίπεδο που περιλαμβάνει τις ακόλουθες ομάδες:

- Τις εθνοτικές ομάδες που τον χρησιμοποιούν ως κύριο χώρο για τις μεγάλες συγκεντρώσεις και εκδηλώσεις τους και για την ανάδειξη της κουλτούρας τους μέσα από την κοινή τους επαφή και αλληλεπίδραση. Οι συγκεντρώσεις αυτές περιορίζονται στα μέλη της κάθε φυλής και πραγματοποιούνται κατά τις αργίες και τις Κυριακές, από το πρωί μέχρι το απόγευμα που έχουν τις άδειές τους, αφού το μεγαλύτερο ποσοστό αφορά οικιακές βοηθούς.

*Εικόνα 32: Ομάδα γυναικών μεταναστών στον κήπο
Πηγή: Γ. Κούρου*

- Τις νέες δημιουργικά και ηλικιακά ομάδες, που προσπαθούν να παρουσιάσουν τις νέες δραστηριότητες του σε όλα τα πεδία (τέχνη, μουσική και αρχιτεκτονική στο φυτώριο, νέες μορφές γαστρονομίας με την δημιουργία του υπαίθριου food market, εναλλακτική γυμναστική κλπ.) Το κοινό αυτό χρησιμοποιεί το πάρκο, μόνο σε συγκεκριμένες προκαθορισμένες εκδηλώσεις κατά σημαντικά διαστήματα, τις απογευματινές και βραδινές ώρες.

*Εικόνα 33: Fork Food Market στον κήπο
Πηγή: Γ. Κούρου*

- Τα μεμονωμένα άτομα ή μικρές ομάδες που αφορούν ως επί το πλείστο ηλίκιωμένους/συνταξιούχους και άνεργους οι οποίοι χρησιμοποιούν το πάρκο για να περάσουν τις ελεύθερες ώρες τους, συνήθως τα πρωινά που νοιώθουν περισσότερη ασφάλεια στο χώρο.
- Τους διερχόμενους από το πάρκο που αφορούν όλες τις κοινωνικές ομάδες, είτε για περίπατο στη συνέχεια του γραμμικού πάρκου Πεδιαίου (κατά τις πρωινές ώρες λόγω ασφάλειας, διαφορετικά κατά τις υπόλοιπες ώρες δεν εισέρχονται μέσα στο χώρο αλλά περνούν στην περιφέρειά του), είτε διασχίζοντας για να καταλήξουν στις περιφερειακές υπηρεσίες του κράτους (Βουλή, Τμήμα Αρχαιοτήτων, Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως, Δικαστήρια).

Σημειώνεται ότι, η προσπάθεια που έγινε τα τελευταία χρόνια από το Δήμο Λευκωσίας, για ένταξη εκδηλώσεων στο δημοτικό κήπο, στα πλαίσια του καλοκαιρινού Φεστιβάλ Λευκωσίας, παρόλο που αποτέλεσε θετική ενέργεια, δεν απέφερε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Τα μεμονωμένα κονσέρτα κλασικής και ροκ μουσικής, χωρίς διασύνδεση με άλλες συμπληρωματικές δράσεις, δεν κατάφεραν να προσελκύσουν τους πολίτες της

πόλης και να ανανεώσουν τη σχέση τους με το χώρο. Δεν διερευνήθηκε η δυνατότητα για την ένταξη τους σε ένα επαναλαμβανόμενο πολυθεματικό πρόγραμμα που να αποτελείται στο ευρύ κοινό, με την κατάλληλη προβολή, αλλά αντίθετα, όπως φαίνεται και από το πρόγραμμα του φετινού φεστιβάλ, θεωρήθηκε πιο εύκολη η πραγματοποίηση διαφορετικών εκδηλώσεων σε κάθε ιστορική περιοχή της πόλης, που συνεχίζει να μην ανταποκρίνεται στη φιλοσοφία της ευρύτερης προσβασιμότητας και ταυτόχρονης συμμετοχής των διαφορετικών ομάδων του κοινού.

5.4 Αντίληψη πολιτών

Τι σημαντικότερο στοιχείο που διαπιστώθηκε, κατά τις επιτόπιες επισκέψεις στους υπό μελέτη δημόσιους χώρους, ήταν η ελάχιστη προσέλευση και χρήση από όλες τις κοινωνικές ομάδες των αυτόχθονων κατοίκων της πόλης. Το γεγονός αυτό, δεν ευνοεί την ανάπτυξη σε θέματα δημόσιας επιμόρφωσης, αλληλεπίδρασης μεταξύ των διαφορετικών ομάδων της πόλης και συμμετοχής στα κοινά. Οπότε, για την καλύτερη κατανόηση της αντίληψης των πολιτών, αναφορικά με τη χρήση, τη λειτουργία και τη σημασία των κεντρικών ανοικτών δημόσιων χώρων, ετοιμάστηκε σχετικό ερωτηματολόγιο 22 ερωτήσεων (Βλέπε Παράρτημα Α). Στις ερωτήσεις αυτές παρουσιάστηκαν τρία βασικά θέματα με επιμέρους ερωτήματα, για τα οποία ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να καταγράψουν τη σημαντικότητά τους, μέσα από μια κλίμακα 1-5 (1=όχι σημαντικό, 5= πολύ σημαντικό).

Τα ερωτηματολόγια δόθηκαν σε άτομα που ζουν και εργάζονται στην περιφέρεια των χώρων που εξετάζονται, και συνεπώς έχουν άμεση επαφή, είτε οπτικά είτε φυσικά. Δόθηκαν 70 ερωτηματολόγια, από τα οποία 62 συμπληρώθηκαν και επιστράφηκαν. Κατά τον πρώτο έλεγχο, διαπιστώθηκε ότι, 26% είναι κάτοικοι που ζουν στην περιβάλλουσα περιοχή των ανοικτών χώρων μέσα στο Δήμο Λευκωσίας, 46% είναι κάτοικοι των περιφερειακών Δήμων που ανήκουν στο ευρύτερο αστικό σύμπλεγμα της πρωτεύουσας όπου υπάρχει και ο μεγαλύτερος πληθυσμός, και 28% είναι κάτοικοι εκτός του ευρύτερου αστικού χώρου της Λευκωσίας.

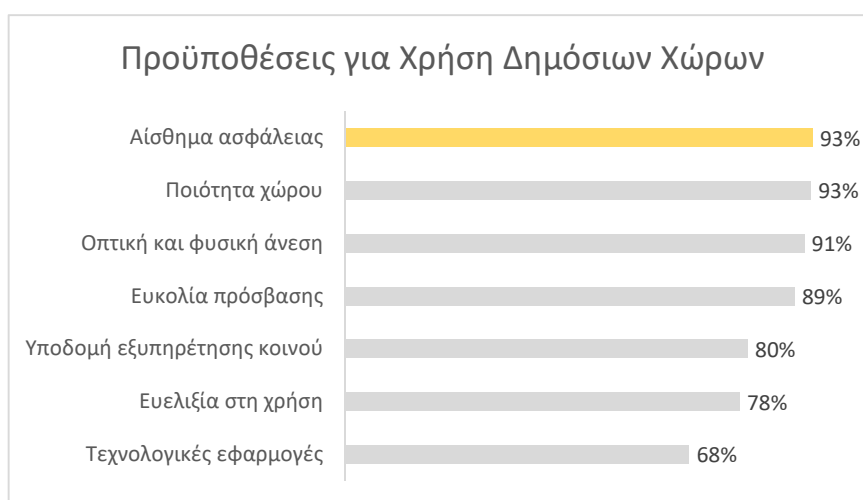
Το πρώτο θέμα αφορούσε τους λόγους που θεωρούνται σημαντικοί για την ατομική χρήση των δημόσιων χώρων.

Πίνακας 1

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα που υποβλήθηκαν, όλοι οι λόγοι που προτάθηκαν θεωρήθηκαν σημαντικοί μέχρι πολύ σημαντικοί. Ιδιαίτερα, η δυνατότητα για περίπατο και χαλάρωση σε επαφή με το φυσικό περιβάλλον φαίνεται να θεωρούνται οι σημαντικότεροι λόγοι για χρήση των ανοικτών δημόσιων χώρων. Παράλληλα, διαφαίνεται η σημασία της λειτουργίας ενός χώρου που θα προσφέρει μια ευχάριστη διαδρομή για περίπατο μέσα στο φυσικό περιβάλλον, αλλά θα πρέπει να μπορεί να φιλοξενεί και διαφορετικές λειτουργίες που δεν πρέπει να αλληλοσυγκρούονται, όπως τη χαλάρωση που απαιτεί κάποια ιδιωτικότητα, σε σχέση με την παρακολούθηση εκδηλώσεων και τη συνάντηση με φίλους.

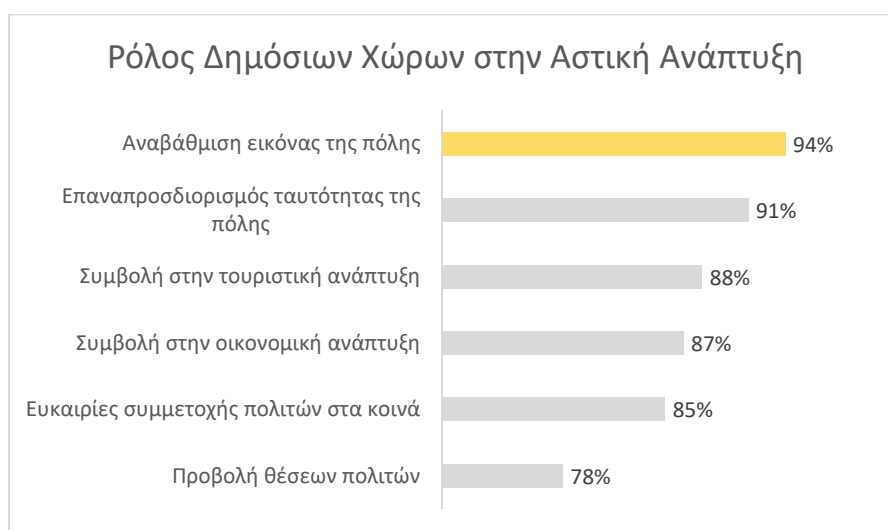
Το επόμενο θέμα αφορούσε τις προϋποθέσεις που θεωρούνται σημαντικές για τη χρήση των δημόσιων χώρων.

Πίνακας 2

Σε αυτή την περίπτωση τα ερωτήματα που τέθηκαν ως προϋποθέσεις για τη χρήση των δημόσιων χώρων θεωρήθηκαν από αρκετά έως πολύ σημαντικά. Ειδικά η ικανοποίηση των πολιτών σε θέματα ασφάλειας, ποιότητας χώρου, άνεσης και προσβασιμότητας είναι προαπαιτούμενη για τη συγκεκριμένη χρήση. Ταυτόχρονα, η ύπαρξη υποδομών εξυπηρέτησης του κοινού και η ευελιξία στη χρήση των χώρων θεωρείται πολύ θετικό στοιχείο για τη λειτουργία τους, ενώ όσον αφορά τις τεχνολογικές εφαρμογές παρότι θεωρούνται σημαντικό στοιχείο, φαίνεται να υπάρχει μια αμφιβολία για την αναγκαιότητα της χρήσης τους στους φυσικούς ανοικτούς χώρους. Ένα άλλο ζήτημα, το οποίο θεωρήθηκε πολύ σημαντικό και τέθηκε ειδικά από τους συμμετέχοντες κατά την προφορική συζήτηση, ήταν το πρόβλημα της συγκοινωνίας και της οδικής προσβασιμότητας για αυτούς τους χώρους, η οποία φαίνεται να επιδεινώνεται στην περιοχή του ιστορικού κέντρου της πόλης, αντί να διευκολύνεται.

Το τελευταίο θέμα αφορούσε την αντίληψη των πολιτών για το ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η περιοχή μελέτης στην ανάπτυξη της πόλης.

Πίνακας 3

Όλα τα ζητήματα που τέθηκαν, θεωρήθηκαν σημαντικά. Παρουσιάστηκε όμως, μια καθολική αντίληψη των πολιτών, για τη σημασία και τη δυνατότητα των υπό μελέτη κεντρικών χώρων, στην αναβάθμιση της εικόνας της πόλης και στη συμβολή τους σε μια νέα τοπική ταυτότητα που μπορεί να συνεισφέρει στην τουριστική και οικονομική ανάπτυξη της περιοχής. Επιπλέον, φαίνεται να θεωρείται αρκετά σημαντική η δυνατότητα αυτών των χώρων να λειτουργούν προς όφελος όλων των πολιτών ώστε να διασφαλιστούν τα

ζητήματα συμμετοχικότητας τους σε πολιτιστικές και κοινωνικές δράσεις, καθώς και στην προβολή των θέσεων και αιτημάτων τους.

Αναφορικά με την παρούσα χρήση των δημόσιων ανοικτών χώρων της Λευκωσίας από τους συμμετέχοντες, επιβεβαιώνεται η ιδιαίτερη σημασία του συνεχόμενου περίπατου σε ένα φυσικό περιβάλλον, όπως παρουσιάζεται και στη χρήση του Γραμμικού Πάρκου Πεδιαίου (με σχετικές έντονες παρατηρήσεις για την κακή κατάσταση και μη λειτουργία των δύο υφιστάμενων περιπτέρων για καφέ και ξεκούραση στη διαδρομή), αλλά και η χρήση χώρων που παρουσιάζουν πολλαπλότητα λειτουργιών, όπως το Πάρκο Ακροπόλεως, με διαδρομές περιπάτου, καφετέρια/εστιατόριο, παιδική χαρά, χώρο εκδηλώσεων και ανοικτό χώρο για ελεύθερη χρήση από τους επισκέπτες.

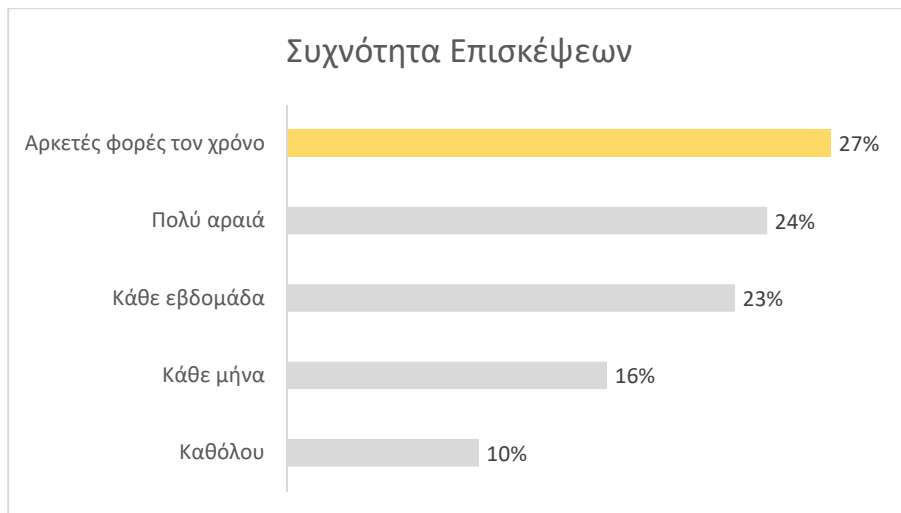

Πίνακας 4

Πίνακας 5

Επίσης, διαπιστώνεται ότι, πράγματι, ένα μεγάλο μέρος που ξεπερνά το 1/3 των ερωτηθέντων, δεν έχει επαφή με τους ανοικτούς δημόσιους χώρους της πόλης, είτε καθόλου, είτε μόνο περιστασιακά για συγκεκριμένη εκδήλωση ή δράση.

Πίνακας 6

5.5 Συμπέρασμα ενότητας

Η θέση των δημόσιων χώρων της περιοχής μελέτης, τα πολιτιστικά και περιβαλλοντικά τους χαρακτηριστικά και η δυνατότητα πολλαπλότητας χρήσεων στα όριά τους, τα καθιστά πολύ σημαντικά στοιχεία για τις διαφορετικές ομάδες πολιτών της πρωτεύουσας, αλλά και για την αξιοποίησή τους ώστε να συμβάλουν στην αλλαγή της εικόνας της πόλης. Τίθενται όμως σημαντικά θέματα προσβασιμότητας, άνεσης και ασφάλειας, αλλά κυριότερα, ζητήματα λειτουργίας και διαχείρισης, ώστε να αποτελέσουν πραγματικά ανοικτούς και ελκυστικούς χώρους για το σύνολο του πληθυσμού.

Κεφάλαιο 6

Ανάλυση εξωτερικών παραμέτρων

Το κεφάλαιο αυτό παρουσιάζει τα αποτελέσματα από την ανάλυση του εξωτερικού περιβάλλοντος της περιοχής μελέτης, την εξέταση της κρατικής πολιτικής για τον κεντρικό αστικό χώρο της Λευκωσίας, καθώς και την παρουσίαση περιφερειακών σημείων ενδιαφέροντος σε σχέση με τους υπό εξέταση χώρους.

6.1 Ανάλυση εξωτερικού περιβάλλοντος

Το εξωτερικό περιβάλλον του αστικού δημόσιου χώρου επηρεάζεται από διαφορετικούς παράγοντες που καθορίζουν τη μορφή και λειτουργία της κοινωνίας, που έχει ως αποτέλεσμα και τους σημερινούς τρόπους χρήσης του κάθε ανοικτού χώρου. Σε αυτούς περιλαμβάνονται οικονομικοί, πολιτικοί, κοινωνικό-πολιτισμικοί και τεχνολογικοί παράγοντες. Η αναγνώριση αυτών των παραγόντων και των επιπτώσεών τους στο κοινωνικό σύνολο μπορεί να αναδείξει και προοπτικές για την αντιμετώπισή τους μέσα από τη διαμόρφωση και λειτουργία των δημόσιων χώρων. Ειδικά στην περίπτωση των κεντρικών και σημαντικών δημόσιων χώρων της πόλης, που αφορούν το σύνολο της κοινότητας, μπορεί να οδηγήσουν σε νέες ευκαιρίες για την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων (Varbanova, 2013, p. 86).

6.1.1 Οικονομικοί παράγοντες

- Η οικονομική κατάσταση στον κυπριακό χώρο, θεωρείται ότι έχει ξεπεράσει την οικονομική κρίση και βρίσκεται σε μια περίοδο σταθερότητας, χωρίς όμως να έχουν ακόμη επιλυθεί τα θέματα που αφορούν συγκεκριμένες ομάδες που επηρεάστηκαν σημαντικά από την κατάρρευση του οικονομικού συστήματος (μη εξυπηρετούμενα δάνεια, απολύσεις προσωπικού) ή τη δυνατότητα αξιοποίησης των νέων ομάδων εργατικού δυναμικού της χώρας. Η υφιστάμενη οικονομική ανάπτυξη που παρατηρείται, επικεντρώνεται σε συγκεκριμένους τομείς (τουρισμός και οικοδομική

βιομηχανία) με ελκυστικά κίνητρα για ξένους επενδυτές στις παραλιακές περιοχές και ιδιαίτερα στους αντίστοιχους δήμους.

- Όσον αφορά την ανεργία στον κυπριακό χώρο, παρότι τα τελευταία χρόνια υπήρξε μια μείωση, σε σχέση με τα πολύ ψηλά ποσοστά μετά την οικονομική κρίση, συνεχίζει να βρίσκεται σε μη ικανοποιητικό επίπεδο (γύρω στο 11%), ενώ συνεχίζει να είναι ιδιαίτερα αυξημένη στους νέους κάτω των 25 ετών, σε ποσοστό 24,7% του αντίστοιχου εργατικού δυναμικού. Από το σύνολο των ανέργων ένα μεγάλο ποσοστό που φτάνει στο 34%, βρίσκεται στην πόλη και επαρχία Λευκωσίας (Cystat, n.d.).
- Η αγοραστική δύναμη του κοινού συνεχίζει να είναι σημαντικά μειωμένη, λόγω της μειωμένων εισοδημάτων στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα και της αυξημένης φορολογίας. Οπότε, ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού που φτάνει το 27,4% βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικό αποκλεισμό, δηλαδή απειλείται από τον κίνδυνο φτώχειας, τη σοβαρή υλική στέρηση και την πολύ μειωμένη ένταση εργασίας (Cystat, n.d.).

6.1.2 Πολιτικοί παράγοντες

- Το πολιτικό σύστημα στην Κύπρο λειτουργεί ικανοποιητικά, δημιουργώντας μία κατάσταση σταθερότητας, παρά τα σοβαρά πολιτικά προβλήματα της χώρας, που συνεχίζει να διατηρεί την ελκυστικότητα του ως προορισμός για εργασία και τουρισμό.
- Η εφαρμογή πολιτικής για τους κύριους ανοικτούς αστικούς χώρους, παρότι αυτοί αναγνωρίζονται ως πολύ σημαντικοί, ειδικά για την ποιότητα ζωής των κατοίκων και την εικόνα της πόλης, διαμορφώνεται στη βάση των κυκλοφοριακών οχηματικών απαιτήσεων και των προθέσεων των κρατικών και τοπικών αρχών για μεγάλες αναπτύξεις και επενδύσεις, στις οποίες προσανατολίζονται όλα τα κίνητρα και οι χορηγίες, αφού είναι η πρώτη προτεραιότητα της αναπτυξιακής πολιτικής.

6.1.3 Κοινωνικοπολιτιστικοί παράγοντες

- Η γεωγραφική κατανομή του πληθυσμού, διακρίνεται από το μεγάλο ποσοστό που ζει στις αστικές περιοχές (67,5% του πληθυσμού) και κατ' επέκταση στην εγκατάλειψη της υπαίθρου σε μεγάλο βαθμό. Ειδικά στην αστική Λευκωσία ζει το μεγαλύτερο ποσοστό πληθυσμού από όλες τις αντίστοιχες αστικές περιοχές, που φτάνει το 73% του συνόλου του πληθυσμού της επαρχίας (Cystat, n.d.).

- Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του κράτους, ένα πολύ μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού που φτάνει το 50% φαίνεται να έχει αδυναμία για πληρωμή μιας βδομάδας διακοπών, και αντίστοιχα το 52% φαίνεται μην έχει τη δυνατότητα να συμμετέχει σε πολιτιστικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες (Cystat, n.d.).
Ειδικά στην επαρχία Λευκωσίας, το ποσοστό αυτό ανέρχεται στο 48% του πληθυσμού ως προς την αδυναμία πληρωμής διακοπών, και 53% ως προς τη συμμετοχή σε διάφορες δραστηριότητες. Ιδιαίτερη αδυναμία παρουσιάζεται στις ομάδες που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας, όπου το αντίστοιχο ποσοστό και για τις δύο πιο πάνω κατηγορίες βρίσκεται γύρω στο 80%, ενώ και από τον υπόλοιπο πληθυσμό που δεν βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας, το ποσοστό αδυναμίας για πληρωμένες διακοπές και συμμετοχή σε δραστηριότητες επί πληρωμή, φτάνει το 45% (Cystat, n.d.).
- Η χρήση του διαδικτύου και η συμμετοχή σε κοινωνικά δίκτυα παρουσιάζει σημαντική αύξηση σε όλες τις ηλικιακές ομάδες και αφορά σε μεγάλο ποσοστό την επικοινωνία με συγγενείς και φίλους.

6.1.4 Τεχνολογικοί παράγοντες

- Ανάπτυξη της ψηφιακής τεχνολογίας και εκτεταμένη χρήση του διαδικτύου σε όλα τα επίπεδα, για θέματα πληροφόρησης, εκπαίδευσης και έρευνας.
- Δυνατότητα δημιουργίας διαδραστικής επικοινωνίας με το κοινό, μέσω διαδικτυακών συστημάτων και στατιστικής ανάλυσης της ανταπόκρισης του κοινού σε σχέση με τη χρήση και λειτουργία συγκεκριμένων χώρων.
- Δυνατότητα εφαρμογής ελεύθερης ασύρματης διαδικτυακής σύνδεσης σε μεγάλες και ανοικτές περιοχές της πόλης
- Ανάπτυξη της εφαρμογής βιοκλιματικών συστημάτων για τις ενεργειακές απαιτήσεις οποιωνδήποτε χρήσεων, με μορφές που μπορούν να λειτουργήσουν χωρίς όχληση στο φυσικό περιβάλλον.

6.2 Κρατική πολιτική για την υπό μελέτη περιοχή

Η κρατική πολιτική για το κέντρο της Λευκωσίας διαμορφώθηκε με βάση τη σχετική πρόταση του Δήμου Λευκωσίας και παρουσιάζεται στο σχετικό δημοσιευμένο Σχέδιο Ανάπτυξης (Υπουργείο Εσωτερικών και Δήμος Λευκωσίας, 2016). Το σχέδιο αυτό, το οποίο

περιλαμβάνει και την παρούσα περιοχή μελέτης, θεωρείται πολύ γενικό, με συνοπτικά κατευθυντήρια πλαίσια ανάπτυξης.

Ειδικά για τους κεντρικούς ανοικτούς χώρους που βρίσκονται περιμετρικά της παλιάς Πόλης, αναγνωρίζεται η αξία και σημασία τους «για τη διαμόρφωση ενός αξιόλογου πράσινου ανοικτού χώρου που θα προσδώσει στην Κεντρική Περιοχή της Λευκωσίας το υψηλότερο επίπεδο δημόσιου ανοικτού χώρου ανά κάτοικο, σε σχέση με άλλες πόλεις της Μεσογείου, ενώ το εσωτερικό και εξωτερικό περίγραμμα της Τάφρου και των Προμαχώνων μπορεί να δημιουργήσει μια διπλή διαδρομή περιπάτου που θα αποτελέσει τον πυρήνα της κοινωνικής ζωής και αναψυχής για εξυπηρέτηση επισκεπτών από την πόλη, την Κύπρο, αλλά και από άλλες χώρες» (σελ. 33 του Σχεδίου).

Η προτεραιότητα που διαφαίνεται από την πολιτική αυτή, αφορά περισσότερο τη συμβολική εικόνα του χώρου ως πόλο έλξης για την πόλη και τη χρήση του ως περιπατητική διαδρομή που αποτελείται σε ένα ομοιογενές κοινό αποτελούμενο από τους κατοίκους και τους τουρίστες. Ιδιαίτερη σημασία δίνεται στη «βελτίωση της ποιότητας των υφιστάμενων κήπων και πάρκων (εμφάνιση, διαπερατότητα, εξοπλισμός και ασφάλεια)» και στο ενιαίο σχεδιασμό του χώρου (Υπουργείο Εσωτερικών και Δήμος Λευκωσίας, 2016, p. 52).

Η αξιοποίηση των συγκεκριμένων χώρων προδιαγράφεται με τη δημιουργία τριών διαφορετικών διαδρομών:

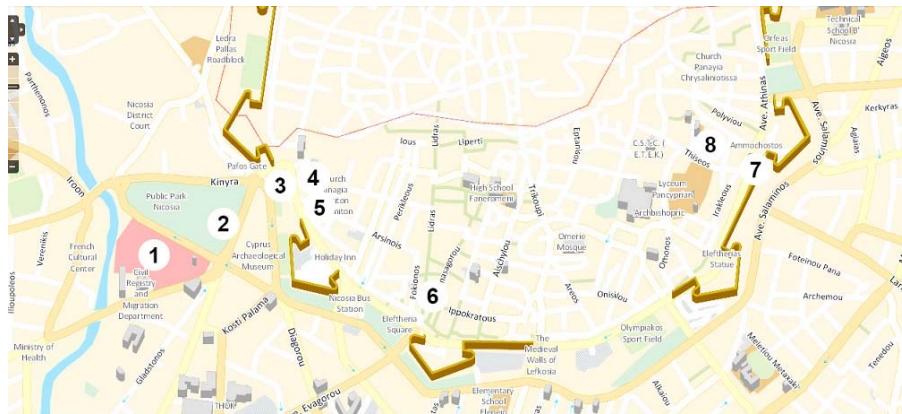
- τη διαδρομή στην πορεία του υφιστάμενου δρόμου, εσωτερικά της Τάφρου, που θα συνδυάζεται με τα κτίρια πολιτιστικού ενδιαφέροντος στην Παλιά Πόλη,
- τη διαδρομή στο επίπεδο της Τάφρου που αφορά βασικά χώρους πρασίνου και θα συνδυάζεται με εκδηλώσεις ανοικτού χώρου και με τη δυνατότητα διαμόρφωσης κλειστών διευκολύνσεων κάτω από τα νέα γεφύρια, και
- τη διαδρομή θέασης των Ενετικών τειχών, με περιπατητική λωρίδα στο περιμετρικό δρόμο που βρίσκεται στην πλευρά της νέας επέκτασης της πόλης (Υπουργείο Εσωτερικών και Δήμος Λευκωσίας, 2016, p. 160).

Εικόνα 34: Οι τρεις διαφορετικές διαδρομές στην περιοχή της Τάφρου
 Πηγή: (Υπουργείο Εσωτερικών και Δήμος Λευκωσίας, 2016)

6.3 Τοπικά σημεία ενδιαφέροντος

Στην άμεση περιφέρεια της περιοχής μελέτης, υπάρχουν αξιόλογα στοιχεία ενδιαφέροντος που μπορεί με τον κατάλληλο σχεδιασμό, να λειτουργήσουν συνδυαστικά με τους εν λόγω ανοικτούς χώρους πρασίνου, για τη δημιουργία του βασικού πόλου ανάπτυξης της πόλης.

Εικόνα 35: Τοπικά σημεία ενδιαφέροντος
 1.Νέο Κυπριακό Αρχαιολογικό Μουσείο, 2.Δημοτικό Θέατρο, 3.Πύλη Πάφου, 4. Καστελλιώτισσα, 5.Παλλάς, 6.Εμπορικοί πεζόδρομοι, 7.Πύλη Αμμοχώστου, 8.Παράρτημα Κρατικής Πινακοθήκης Σύγχρονης Τέχνης

Αυτά αναφέρονται:

- Στο νέο Κυπριακό Αρχαιολογικό Μουσείο. Πρόκειται για ένα από τα σημαντικότερα έργα που προωθούνται στο παρόν στάδιο, στην πρωτεύουσα. Η κατασκευή του έργου αυτού, που τώρα βρίσκεται στη διαδικασία του τελικού σχεδιασμού, θα πραγματοποιηθεί στο χώρο δυτικά του Δημοτικού Κήπου. Πρόκειται για μια σύγχρονη πρόταση κτιρίου για την ανάδειξη του αρχαιολογικού πλούτου της Κύπρου, που αναμένεται να αποτελέσει βασικό πολιτιστικό προϊόν της πόλης.
- Στο Δημοτικό Θέατρο, που αποτελεί τμήμα του τεμαχίου του Δημοτικού Κήπου και βρίσκεται σε διαδικασία ανακατασκευής, μετά την κατάρρευσή του και την εγκατάλειψή του για αρκετά χρόνια. Το κτίριο αυτό από ανέκαθεν αποτελούσε το κέντρο των τοπικών και διεθνών πολιτιστικών εκδηλώσεων (σχολικές παραστάσεις, χορευτικά σύνολα από Κύπρο και εξωτερικό, τοπικές εκδηλώσεις, θεατρικά κλπ.).
- Στη Πύλη Πάφου με το θολωτό πέρασμα της που αποτελούσε ένα από τα ανοίγματα της Παλιάς Πόλης προς την περιφέρεια. Το Ενετικό αυτό μνημείο έχει συντηρηθεί, αλλά παραμένει μη βατό και περιφραγμένο.
- Στη Καστελλιιώτισσα, ένα σημαντικό αρχαίο μνημείο που βρίσκεται εντός της Παλιάς Πόλης, ακριβώς απέναντι από την Πύλη Πάφου. Το εν λόγω κτίριο διαχειρίζεται το Τμήμα Αρχαιοτήτων, και χρησιμοποιείται συνήθως για εκδηλώσεις αρχαιολογικού και σύγχρονου πολιτιστικού ενδιαφέροντος.
- Στο πρώην κινηματοθέατρο Παλλάς δίπλα από την Καστελλιιώτισσα. Το εν λόγω κτίριο έχει αποκατασταθεί και αποτελεί την έδρα της Κρατικής Ορχήστρας Κύπρου.
- Στους εμπορικούς πεζόδρομους Λήδρας και Ονασαγόρου, που εφάπτονται της Πλατείας Ελευθερίας. Οι δημόσιοι αυτοί χώροι, εκτός από τα καταστήματα εμπορίου περιλαμβάνουν και όλες τις μορφές καφενείων, καθώς και σύγχρονη και παραδοσιακή εστίαση. Αποτελούν σήμερα, το βασικό ελκυστικό στοιχείο της πόλης, για το σύνολο των κατοίκων της Λευκωσίας, συμπεριλαμβανομένων και των Τουρκοκυπρίων, δεδομένου ότι η Λήδρας είναι και σημείο διέλευσης πεζών μεταξύ των ελεύθερων και των κατεχόμενων περιοχών. Οπότε αποτελούν σημαντικό χώρο ορατότητας και αλληλεπίδρασης για το σύνολο της κοινότητας της Λευκωσίας.
- Στο Πολιτιστικό Κέντρο της Πύλης Αμμοχώστου που στεγάζεται στους εσωτερικούς χώρους των Ενετικών Τειχών. Αποτελείται από τρεις χώρους, την κύρια δίοδο και τα

εκατέρωθεν δωμάτια και χρησιμοποιείται για τις εκδηλώσεις του προγράμματος του Δήμου Λευκωσίας.

- Στο νέο Παράρτημα της Κρατικής Πινακοθήκης Σύγχρονης Τέχνης, απέναντι από την Πύλη Αμμοχώστου. Πρόκειται για ανακατασκευή υφιστάμενου κτιρίου, η οποία έχει ολοκληρωθεί και αναμένεται η λειτουργία της.

Κεφάλαιο 7

Όραμα, αξίες και στόχοι

Μέσα από την ανάλυση της παρούσας μελέτης και την εξέταση των σχετικών αποτελεσμάτων της, στο παρόν κεφάλαιο, διατυπώνεται το όραμα, οι αρχές και οι στόχοι για τη μορφή και διαμόρφωση των υπό αναφορά δημόσιων χώρων, ώστε να αναδειχθεί ο ρόλος σε σχέση με τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα που έχουν τεθεί.

7.1 Όραμα και αξίες

Λαμβάνοντας υπόψη την πιο πάνω ανάλυση της παρούσας μελέτης σε θεωρητικό και πραγματικό επίπεδο, είναι φανερό ότι οι ανοικτοί κεντρικοί δημόσιοι χώροι της Λευκωσίας μπορούν να διαδραματίσουν ιδιαίτερο ρόλο στην αναβάθμιση της αστικής ζωής της πόλης, αλλά και στην υπερτοπική ελκυστικότητά της. Η συνεισφορά των εν λόγω χώρων μπορεί να επιτευχθεί, όταν η μορφή τους διαμορφώνεται ως ανοικτή, συμμετοχική, διαφοροποιημένη, ατελής, χωρίς απόλυτη τάξη, με δυνατότητα πειραματισμού και μειωμένο έλεγχο.

Η δομή θα πρέπει να ευνοεί την εύκολη διακίνηση των ατόμων στον κοινό φυσικό χώρο, ο οποίος δεν πρέπει να είναι στατικός ή ολοκληρωτικά σχεδιασμένος. Με αυτό τον τρόπο θα διευκολύνεται η αλληλοεπίδραση των ατόμων μεταξύ τους και με το περιβάλλον, αναπτύσσοντας τους ρυθμούς εφεύρεσης και δημιουργικότητας, της τάξης και του ελέγχου που παράγονται από την πολλαπλότητα. Η ενέργεια αυτή διαμορφώνει και τα χαρακτηριστικά του δημόσιου χώρου, την τοπικότητα του μέσα από την εμπειρία που αποτελεί τη δυναμική του (Amin, 2006). Οπότε, είναι σημαντική η εφαρμογή ενός **στρατηγικού σχεδιασμού** που θα προωθήσει όλα αυτά τα ζητήματα για την κατάλληλη αξιοποίηση των εν λόγω χώρων σε σχέση με τη συμβολή τους στην πόλη.

Σε αυτό το πλαίσιο, συγκροτείται και το **όραμα** για τους χώρους αυτούς όπως περιγράφεται ως ακολούθως: Οι κεντρικοί αστικοί δημόσιοι χώροι της Λευκωσίας, να αποτελέσουν την υποδομή για τη δημιουργία μιας ανοικτής ενιαίας πολυλειτουργικής διαδρομής που θα

καταστεί ως ο κύριος τόπος της κοινωνικής ζωής της πόλης, εκφράζοντας τη δημοκρατικότητά της και ως αναπόσπαστο μέρος του κάθε πολίτη της κοινότητας. Συγχρόνως, θα συνεισφέρει στη συγκρότηση της τοπικής ταυτότητάς της και στην ανάδειξη μιας νέας σύγχρονης ελκυστικής εικόνας της Λευκωσίας, με σκοπό την προβολή και την ανάπτυξή της με όρους βιωσιμότητας.

Για την επιτυχή αξιοποίηση των κεντρικών δημόσιων αστικών χώρων, ώστε να επιτευχθεί το πιο πάνω όραμα και να συμβάλουν στην ποιοτική και βιώσιμη αναβάθμιση της πόλης, θα πρέπει η διαμόρφωση και διαχείρισή τους, να βασίζεται στις αξίες που προβάλλουν μέσα από την παρούσα ανάλυση. Οι **αξίες** αυτές, που απορρέουν μέσα από τα συστατικά της βιώσιμης ανάπτυξης, αφορούν τη διαμόρφωση των χώρων αυτών, με υψηλή ποιότητα και πολλαπλότητα, την διασφάλιση των ζητημάτων προσβασιμότητας του κοινού σε φυσικό και πολιτιστικό/περιβαλλοντικό επίπεδο, τη διευκόλυνση στα θέματα ορατότητας, αποδοχής και συμμετοχικότητας όλων των πολιτών στη δημόσια ζωή, καθώς και την προβολή των δικαιωμάτων και των αναγκών τους. Παράλληλα αφορά και την ανάδειξη της τοπικότητας της περιοχής, με κύριο άξονα, το συνδυασμό των συμβολικών στοιχείων του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος που συνδέεται με τους υπό μελέτη ανοικτούς αστικούς δημόσιους χώρους, με τα νέα νοήματα που προβάλλουν μέσα από τη δημιουργικότητα και καινοτομία, όλων των σύγχρονων κατοίκων της πόλης.

7.2 Στόχοι

Μέσα από το όραμα και τις αξίες που πρέπει να διέπουν τη διαμόρφωση και λειτουργία των χώρων αυτών, καθορίζονται και οι σχετικοί **στόχοι**:

1. **Συνεισφορά στην ποιότητα ζωής των πολιτών** με αναβάθμιση της σχέσης τους, με το φυσικό περιβάλλον της πόλης. Ιδιαίτερη σημασία πρέπει να δοθεί στη διευκόλυνση της προσβασιμότητας του κοινού με την αντιμετώπιση όλων των θεμάτων που αφορούν ασφάλεια, ποιότητα και άνεση.

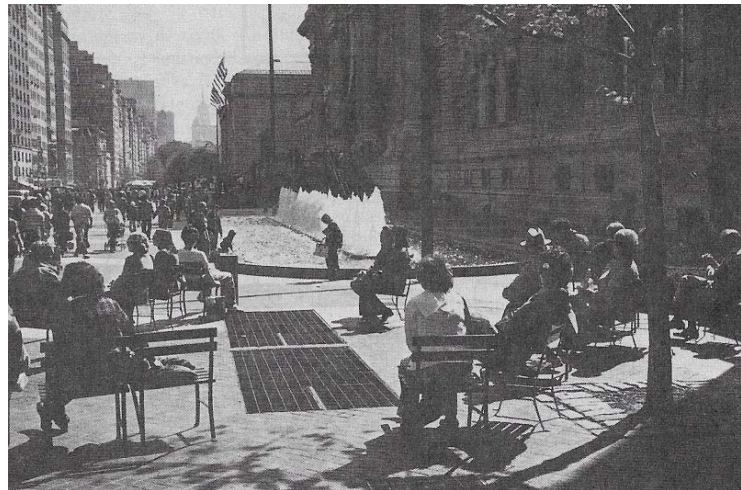
- Στο ζήτημα της ασφάλειας των ανοικτών χώρων, θα πρέπει να διασφαλιστεί η οπτική και φυσική διαπερατότητα, η δυνατότητα δηλαδή του δυνητικού χρήστη να έχει συνεχή οπτική επαφή με το χώρο, ακόμη και πριν την είσοδο του σε αυτόν ώστε να μην δημιουργούνται θέματα ανασφάλειας και καχυποψίας (Francis, et al., 2012, p. 407). Η μείωση των απειλών της ασφάλειας σε αυτούς τους χώρους, αφαιρώντας τα

εμπόδια στην απρόσκοπτη οπτική πρόσβαση και θέαση, μπορεί να ενισχυθεί με την προσθήκη συμπληρωματικών προϊόντων (εμπορικών ή πολιτιστικών), μέσα από την επιτόπου συνεχή λειτουργία τους. Με αυτό τον τρόπο μπορούν να αποφευχθούν λύσεις που στηρίζονται στην αστυνόμευση και το συνεχή έλεγχο.

- Όσον αφορά την ποιότητα, η επιτυχία των αναπλάσεων δεν εξαρτάται μόνο από την υψηλή κατασκευαστική τελειότητα της αστικής σύνθεσης και των υποδομών, αλλά περισσότερο από την αποτελεσματική διαχείριση του δημόσιου χώρου, ώστε να αντιμετωπίζονται προβλήματα διατήρησης και συντήρησης, αλλά και παραβατικότητας και αντικοινωνικών συμπεριφορών, χωρίς όμως να οδηγούν σε καθεστώς φόβου με αντίκτυπο τους κοινωνικούς διαχωρισμούς και αποκλεισμούς (Οικονόμου, 2004, p. 8).
- Στο θέμα της άνεσης, ιδιαίτερη σημασία θα πρέπει να δοθεί στην ευκολία διακίνησης για όλες τις ομάδες (ιδιαίτερα για τις ομάδες με κινητικές δυσκολίες) και σε στοιχεία που ενθαρρύνουν κοινωνική αλληλεπίδραση, όπως η παρουσία σκιασμένων χώρων με καθιστικά που ευνοούν τη συνομιλία και οι χώροι συγκέντρωσης με σημεία εστίασης ή εστίες δράσης (Francis, et al., 2012, p. 406). Πρέπει να αξιοποιηθεί το γεγονός ότι η σημερινή κυπριακή κοινωνία, συνεχίζει να είναι κοινωνία του καφέ, όπου λόγω και της συνεχούς ηλιοφάνειας, οι συναντήσεις για καφέ σε ανοικτούς χώρους, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της ζωής των πολιτών της.

Εικόνα 36: Pershing Park

Εικόνα 37: Πλατεία του Μητροπολιτικού Μουσείου Νέας Υόρκης
Πηγή: (Carr, et al., 1992, pp. 96,161)

Επιτυχημένα τέτοια παραδείγματα, αναδεικνύουν την ιδιαίτερη προσπάθεια της πολιτείας να προσφέρει ποιοτικό περιβάλλον στο κοινό, όπως παρουσιάζεται στη πλατεία του

Μητροπολιτικού Μουσείου της Νέας Υόρκης και στο Pershing Park της Ουάσιγκτον. Σε αυτούς τους χώρους, η δυνατότητα χρήσης μετακινούμενων καθιστικών, συνδυασμένη με τη συστηματική διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος των χώρων και την ένταξη σημείων εστίασης, επιτρέπει στους πολίτες να διεκδικήσουν τη δική τους περιοχή με άνεση και ασφάλεια (Carr, et al., 1992, p. 160).

2. Συμβολή στα θέματα κοινωνικής δικαιοσύνης και συμμετοχικότητας, με επικέντρωση στα θέματα ευελιξίας και πολλαπλότητας στη διαμόρφωση των χώρων, καθώς και της δυνατότητας αλληλεπίδρασης και επιμόρφωσης. Σημειώνεται ότι:

- Η δυνατότητα αλλαγών ενός ανοικτού χώρου από τους πολίτες πρέπει να είναι δεδομένη, αφού ο χώρος αυτός θεωρητικά τους ανήκει. Οπότε, πρέπει να υπάρχει η δυνατότητα ευελιξίας στη χρήση σε ατομικό αλλά και συλλογικό επίπεδο, ειδικά σε θέματα δράσης, αλλαγής και οικειοποίησης. Η λειτουργία του, πρέπει να αντιμετωπίσει τις νέες προκλήσεις για την βιωσιμότητα ενός τόπου, που αφορούν τις ανάγκες και τις επιθυμίες ενός κοινού πολλαπλών ομάδων με διαφορετικές κουλτούρες που πρέπει να γίνουν σεβαστές, να συνυπάρξουν και να εκφραστούν. Σε αυτό το πεδίο, μπορούν να επιλυθούν και σημαντικά προβλήματα της κάθε κοινωνίας, μέσα από την ορατότητα, την αποδοχή και τη διαπραγμάτευση μεταξύ των ατόμων και των ομάδων, σε ένα πιο ισότιμο πλαίσιο (Carr, et al., 1992, p. 20). Αυτή η χρήση και οικειοποίηση των ελεύθερων χώρων από τα χαμηλά αμειβόμενα μη προνομιούχα κοινωνικά στρώματα, που δεν έχουν δική τους ιδιωτική ιδιοκτησία, είναι πιο πιθανόν να οδηγήσει στη σύνδεσή τους με τον τόπο, με αποτέλεσμα το σεβασμό του χωρίς αυστηρούς κανονισμούς και τυπική διαχείριση (Carr, et al., 1992, p. 167).
- Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο, είναι η διατήρηση της πολλαπλότητας στο δημόσιο χώρο, ώστε να ικανοποιούνται όλες οι διαφορετικές ανάγκες χρήσης και πεποιθήσεις των πολιτών που ποικίλουν από την ομαδική συγκέντρωση μέχρι την απομόνωση και από την παθητική παρακολούθηση μέχρι την έντονη διαμαρτυρία (Thompson, 2002, p. 66). Η διασύνδεση του κοινωνικού συνόλου μπορεί να αναπτυχθεί μέσα από τη διαμόρφωση συνεχούς προγράμματος και την ποικιλία δραστηριοτήτων για τους διαφορετικούς χρήστες, σε ένα ασφαλές, ποιοτικό περιβάλλον με ικανοποιητική υποδομή για την άνεση τους και δραστηριότητες στις οποίες μπορούν να αλληλοεπιδράσουν κοινωνικά (Francis, et al., 2012, p. 402). Η πολλαπλότητα αυτή του

χώρου, θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από στοιχεία έκπληξης και αποκάλυψης και να προβάλλει προς το σύνολο του τοπικού πληθυσμού, μια νέα ελκυστική και προσιτή επιλογή.

- Παράλληλα, στο χαλαρωτικό περιβάλλον του δημόσιου χώρου, οι άνθρωποι σήμερα που ζουν σε ένα ετερογενές κοινωνικό σχήμα, εκτός από την αναγνώριση, την κατανόηση και την αποδοχή του «άλλου», μπορεί να ψυχαγωγηθούν και να επιμορφωθούν σε όλα τα πολιτιστικά και περιβαλλοντικά πεδία, μακριά από τις ελιτίστικες μορφές παρουσιάσής τους (σε μουσεία, γκαλερί και πολιτιστικά κέντρα). Ειδικά για το μεγάλο μέρος του πληθυσμού της Λευκωσίας που αδυνατεί να πληρώσει διακοπές και άλλες δραστηριότητες, η αναβάθμιση της λειτουργίας του ανοικτού δημόσιου χώρου, μπορεί να αποτελέσει την εναλλακτική λύση. Σε αυτό το πλαίσιο, η συχνή χρήση ενός δημόσιου χώρου, ειδικά μέσα από δραστηριότητες που προσφέρουν εμπειρία μνήμης στο χρήστη (σε πολιτιστικό ή περιβαλλοντικό επίπεδο-ενασχόληση με διαδικασίες της φύσης) επηρεάζουν σημαντικά τη σύνδεση με τον τόπο και την αίσθηση του ανήκειν στην κοινότητα (Francis, et al., 2012, p. 407).

3. Αναβάθμιση της εικόνας της πόλης, μέσα από τη χρήση των δημόσιων χώρων για την ανάδειξη και προβολή της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και του σύγχρονου πολιτισμού, με έμφαση στη δυναμική της τοπικότητας της περιοχής.

- Ιδιαίτερη σημασία θα πρέπει να δοθεί στη συμβολική χρήση του χώρου (συμβολικές εικονογραφήσεις του χώρου που συνδυάζουν επιμόρφωση, ευχαρίστηση και γοητεία, μέσα από πολιτιστικούς πειραματισμούς και νέα είδη έργων τέχνης). Αυτές οι δράσεις έχουν τη δυνατότητα να αναδείξουν νέα κοινωνικά οράματα και ενέργεια, σύγχρονα και συμμετοχικά (π.χ. Banksy, Ai WeiWei κλπ) (Amin, 2006). Ειδικά όταν εστιάζονται σε συγκεκριμένη κεντρική περιοχή, όπως η προτεινόμενη, πολλαπλασιάζονται οι θετικές επιπτώσεις από τις νέου τύπου αστικές οικονομίες του πολιτισμού και του ελεύθερου χρόνου στην αναπτυξιακή προοπτική μιας πόλης (Γοσποδίνη & Μπεριάτος, 2003, p. 81).
- Επιπρόσθετα θα πρέπει να προσεχθεί ο σχεδιασμός του δημόσιου χώρου και η εφαρμογή σχεδίων λειτουργίας που διαμορφώνουν τις πολιτιστικές συνήθειες του ανοικτού δημόσιου χώρου, διότι παρουσιάζουν τον τρόπο που διαχειρίζεται μια κοινωνία τους πολίτες της όσον αφορά την ανάπτυξη, προβάλλεται δηλαδή με

συμβολικό τρόπο, η δημόσια κουλτούρα της τοπικής κοινωνίας. Όπως αναφέρει και ο Amin, « η ατμόσφαιρα ενός δημόσιου χώρου, η αισθητική και ο αρχιτεκτονικός του σχεδιασμός, η ιστορική του θέση και φήμη, οι πολιτιστικές συνήθειες που παρουσιάζει, καθορίζουν τον τρόπο λειτουργίας της κοινωνικής ζωής στο δημόσιο, και τα νοήματα και τις προθέσεις της αστικής δημόσιας ζωής». Η συμβολική αυτή προβολή που προέρχεται από το δημόσιο χώρο, είναι πολύ σημαντική διότι διαμορφώνει τις δημόσιες προσδοκίες και προβάλλει τις κοινωνικές επιθυμίες. Η χρήση του χώρου, οι δημόσιες ανησυχίες, οι κανόνες για την ελευθερία και την ασφάλεια, καθορίζουν το επίπεδο της σύγχρονης συλλογικής ζωής και τις ατομικές και κοινωνικές δυνατότητες (Amin, 2006).

Κεφάλαιο 8

Στρατηγικός Σχεδιασμός

Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζονται οι προτάσεις για ένα στρατηγικό σχέδιο σε σχέση με την επίτευξη των καθορισμένων στόχων. Ο στρατηγικός αυτός σχεδιασμός, που θα αφορά τη διαμόρφωση και λειτουργία των υπό αναφορά ανοικτών δημόσιων χώρων, στα πλαίσια της αναβάθμισης του ρόλου τους στην ποιοτική ανάπτυξη της πόλης, θα πρέπει να περιλαμβάνει δράσεις και προγράμματα σε καθορισμένο χρονοδιάγραμμα, καθώς και συστηματικό έλεγχο για τη διαχείριση και την απόδοσή του, ώστε να εφαρμόζονται οι κατάλληλες διορθώσεις.

8.1 Δράσεις σε επίπεδο σχεδιασμού

Σε επίπεδο σχεδιασμού, οι δράσεις θα πρέπει να περιλαμβάνουν παρεμβάσεις κυρίως στα χωρικά σημεία που διαμορφώνουν την αστική αντίληψη των ατόμων για το δημόσιο χώρο (Lynch 1960 και Stevens 2006) και αφορούν διαδρομές, όρια, κόμβους, ορόσημα, υποπεριοχές και υποστηρικτικές υποδομές (Aelbrecht, 2010, p. 115).

Αναλυτικά, οι παρεμβάσεις θα πρέπει να περιλαμβάνουν:

8.1.1 Διαδρομή

Τη δημιουργία ενός συνεχούς δικτύου των υπό αναφορά δημόσιων χώρων, στη βάση μιας διαδρομής όπου θα εναλλάσσονται οι διαφορετικές μορφές λειτουργίας. Η πορεία αυτή θα ξεκινά από το πάρκο του νέου Παραρτήματος της Κρατικής Πινακοθήκης Σύγχρονης Τέχνης και θα καταλήγει στο Δημοτικό Κήπο, με επέκταση προς το χώρο του Νέου Αρχαιολογικού Μουσείου και του Γραμμικού Πάρκου Πεδιαίου. Σημαντικό στοιχείο αποτελεί η διαμόρφωση πορείας πεζών/ποδηλατών με καθορισμένα διακριτικά όρια (διαφορετική δαπεδόστρωση, πάγκους καθιστικών και χαμηλή φύτευση) που θα διαχωρίζουν αυτή την πορεία λειτουργικά αλλά όχι οπτικά, ώστε να υπάρχει η άμεση σύνδεση με τον χώρο που διασχίζει κάθε φορά.

Για την επιτυχία της διαδρομής αυτής, έχει μεγάλη σημασία η ενσωμάτωση των διόδων των δύο παραδοσιακών Πυλών, της πύλης Αμμοχώστου και της Πύλης Πάφου, ως ανοικτά και ελεύθερα περάσματα (φυσικά και συμβολικά-από την παράδοση στη σύγχρονη ζωή), τουλάχιστον κατά την περίοδο λειτουργίας των διάφορων γειτονικών πολιτιστικών χρήσεων π.χ. ώρες λειτουργίας των μουσείων και πινακοθηκών. Η προτεραιότητα σ' αυτή την πορεία θα δίνεται στους πεζούς, με ειδικές διευθετήσεις σε περίπτωση που διασταυρώνεται με πλατείες που λειτουργούν ως δρόμοι, ενώ η σύνδεση των διαφόρων τμημάτων της διαδρομής θα πρέπει να γίνεται με δημιουργικούς και ευφάνταστους τρόπους (γέφυρες, ράμπες κλπ.), διαμορφώνοντας ένα σύγχρονο σύμπλεγμα μικρών επεμβάσεων που δεν επηρεάζει, αλλά συνδιαλέγεται με τα Ενετικά Τείχη.

8.1.2 Όρια

Στην περίπτωση των ορίων των χώρων αυτών, ιδιαίτερη σημασία θα πρέπει να δοθεί στην αφαίρεση των οπτικών και φυσικών εμποδίων, ώστε να αντιμετωπιστούν τα ζητήματα προσβασιμότητας. Ιδιαίτερα στους χώρους που βρίσκονται βυθισμένοι (μέρος της ανατολικής και δυτικής Τάφρου) και στους χώρους που υπολειτουργούν λόγω της εξωτερικής αδιαφάνειας με πυκνή φύτευση θάμνων (βόρειο μέρος του Δημοτικού Κήπου), θα πρέπει να διαμορφωθούν νέες συνδέσεις με τους περιβάλλουσες περιοχές. Έτσι κι αλλιώς, οι δημόσιοι χώροι αποτελούν μέρος του αστικού τοπίου και δεν μπορούν να σχεδιάζονται και να λειτουργούν απομονωμένα.

- Στη περίπτωση της Τάφρου, η διαμόρφωση περισσότερων συνδέσεων στο όριο με τη σύγχρονη πλευρά της πόλης, μέσα από την κατασκευή διαφορετικών ειδών λύσεων, όπως ενδιάμεσες πλατφόρμες, αμφιθεατρικές καταβάσεις, ράμπες με φύτευση που μπορούν να χρησιμοποιηθούν και ως υπόστεγοι χώροι, εκτός από την οπτική απελευθέρωση των χώρων, μπορούν να προσφέρουν και νέα υποδομή για χρήση. Στην περίπτωση της πλευράς των Ενετικών Τειχών, που οι συνδέσεις πρέπει να περιοριστούν μόνο στα εγκεκριμένα κλιμακοστάσια από το Τμήμα Αρχαιοτήτων, θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη σημασία στη σύνδεση των κήπων στο πάνω μέρος των προμαχώνων με τους χώρους της Τάφρου, ενώ η μετατροπή υφιστάμενων επαπτόμενων δρόμων της Παλιάς Πόλης, σε πεζόδρομους, ειδικά όταν υφίστανται συνεχόμενες αναπτύξεις εμπορίου και εστίασης, μπορεί να ενισχύσει το αίσθημα ασφάλειας και προσβασιμότητας (π.χ. μετατροπή της οδού Κωστάκη Παντελίδη δίπλα

από την τάφρο, σε πεζόδρομο). Είναι χαρακτηριστικό ότι «όταν δημόσιοι χώροι αναψυχής χωροθετούνται δίπλα από πεζόδρομους έντονης χρήσης, οι διερχόμενοι μετατρέπονται σε φύλακες της ασφάλειας της κοινότητας» (Kolcunova, et al., 2016, p. 1945).

- Στην περίπτωση του Δημοτικού Κήπου, η αφαίρεση των οπτικών εμποδίων για την εξασφάλιση της αναγκαίας διαμπερότητας θα πρέπει να συνδυαστεί με τη δημιουργία μιας απρόσκοπτης πορείας περιπάτου, σύμφωνα με τη συνεχόμενη διαδρομή, χωρίς εμπόδια, που θα προσελκύει τους πολίτες για είσοδο στο πάρκο. Παράλληλα, στην ίδια πλευρά του πάρκου, ώστε να μην επηρεάζονται οι χρήσεις του από άλλες ομάδες, είναι σημαντική η προσπάθεια για ενοποίηση του, με τον υπαίθριο χώρο του Νέου Μουσείου.

8.1.3 Κόμβοι

Επιπρόσθετα του υφιστάμενου κόμβου, που λειτουργεί στο σταθμό των λεωφορείων στην πλατεία Σολωμού, η δημιουργία νέων κόμβων, στα σημεία επαφής του ενοποιημένου ανοικτού δημόσιου χώρου με τις εφαπτόμενες περιοχές εμπορίου και πολιτισμού, θα αναδείξει την πολυλειτουργικότητα της κεντρικής αυτής περιοχής, ως το κυρίαρχο σημείο της πόλης. Οι θέσεις που προδιαγράφονται για αυτές τις επεμβάσεις, αναφέρονται:

στο χώρο απέναντι από την Πύλη Αμμοχώστου που περιβάλλεται από τους πολιτιστικούς οργανισμούς στο ανατολικό ιστορικό μέρος της πόλης. Ο χώρος αυτός μπορεί να αποτελέσει την αφετηρία της νέας διαδρομής των ανοικτών χώρων,

*Εικόνα 38: Κόμβος Πύλης Αμμοχώστου
Πηγή: Γ. Κούρου*

στο κεντρικό σημείο που ενώνει την πλατεία Ελευθερίας με τους εμπορικούς πεζόδρομους, που λειτουργούσε από ανέκαθεν ως χώρος συνάντησης, ειδικά των νεότερων ομάδων της πόλης, για τον περίπατό τους στους πεζόδρομους, και

*Εικόνα 39: Κόμβος Πλατείας Ελευθερίας-Λήδρας
Πηγή: Γ. Κούρου*

στη διαμόρφωση της υφιστάμενης νησίδας πρασίνου με τον παραδοσιακό Υδατοστάτη που αποτελεί την είσοδο στην Παλιά Πόλη δίπλα από το δυτικό μέρος της Τάφρου. Ο εν λόγω διατηρητέος Υδατοστάτης έχει ήδη συντηρηθεί και χρησιμοποιείται τις Κυριακές από το Δήμο Λευκωσίας, ως σημείο επαφής για πληροφόρηση και δράσεις των αλλοδαπών. Η θέση του που έχει άμεση επαφή με τον κεντρικό κόμβο λεωφορείων, την Τάφρο και την Παλιά Πόλη μπορεί να αξιοποιηθεί σε καθημερινή βάση, ως σημείο επαφής για όλους τους κατοίκους και τους τουρίστες.

*Εικόνα 40: Κόμβος Υδατοστάτη
Πηγή: Γ. Κούρου*

Στους χώρους αυτούς, θα πρέπει να διαμορφωθούν πολλαπλοί καθιστικοί χώροι με σκιάσεις σε σύγχρονες μορφές και σημεία αυτό- εξυπηρέτησης και πληροφόρησης για το κοινό σχετικά με τις πολιτιστικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες στους ανοικτούς και κλειστούς χώρους της περιοχής, καθώς και πληροφοριακό υλικό σχετικά με τη πόλη.

8.1.4 Ορόσημα

Στην υπό μελέτη περιοχή υπάρχουν δύο σημαντικά ορόσημα που αφορούν την ταυτότητα και την εικόνα της Λευκωσίας. Πρόκειται για τα Ενετικά Τείχη και για τη νέα Πλατεία Ελευθερίας. Η συνύπαρξη των δύο αυτών στοιχείων στους κεντρικούς δημόσιους ανοικτούς χώρους, τονίζει τη λειτουργία τους ως το κέντρο της πόλης που συνδυάζει την μοναδική αρχιτεκτονική κληρονομιά των Τειχών με τον καινοτόμο σχεδιασμό και την αισθητική της νέας πλατείας.

Η έκταση όμως του συνεχόμενου δικτύου των ανοικτών χώρων, είναι αρκετά μεγάλη και ευνοεί τη παρουσία νέων οροσήμων που θα καθορίζονται ως σημεία προσέλκυσης σε κάθε τμήμα της. Σε αυτό τα πλαίσιο, είναι επιθυμητό να περιληφθούν:

Η ανάδειξη του χώρου γλυπτικής με τα δημόσια έργα τέχνης, μέσα από τη συντήρησή τους, την προβολή τους (με φυσικούς και εικονικούς τρόπους π.χ. φωτισμός ή αντανάκλασεις επί του τείχους), την ενίσχυσή τους με νέα έργα και τη εγκατάσταση υποστηρικτικών υποδομών για χρήση του χώρου με πολιτιστικές δράσεις.

Η ανάδειξη του Φυτωρίου, μέσα από την αποκατάσταση της πολύ πρωτοποριακής λειτουργίας του, ως χώρος εικαστικής έκφρασης σε σχέση με το φυσικό τοπίο και το νερό, αναδιαμόρφωση του περιβάλλοντα χώρου για την προβολή του και την επιστροφή του ως μέρος του Δημοτικού Κήπου, συνδέοντας το και με την πορεία της νέας περιπατητικής διαδρομής.

Η δημιουργία νέων σημείων δημόσιας τέχνης, με τη συμμετοχή του δημιουργικού κόσμου της πόλης, για εγκαταστάσεις προσωρινών ή και μόνιμων περιπτέρων καινοτόμου σχεδιασμού και καλλιτεχνικές προτάσεις από την νέα σκηνή της πόλης. Η παρουσία τέτοιων δημόσιων έργων, όπου υπάρχει η αίσθηση του ανοικτού, με οπτική επικέντρωση σε πολιτιστικά και καλλιτεχνικά στοιχεία, μετατρέπει το χώρο από καθιστικό πάρκο σε χώρο συγκέντρωσης των κατοίκων, ορατότητας όλων των ομάδων και αντανάκλαση της κουλτούρας της πόλης στο χώρο (Low, 2000, p. 191).

8.1.5 Περιοχές

Η διατήρηση των υποπεριοχών που έχουν ήδη οικειοποιηθεί διάφορες ομάδες, αποτελεί προϋπόθεση για τη διαμόρφωση των χρήσεων των περιοχών, ώστε να μην δημιουργηθούν θέματα αποκλεισμού, απόρριψης και δυσφορίας από τους υφιστάμενους χρήστες. Συνεπώς, προτείνεται η δημιουργία χωροταξικής διαρρύθμισης διαφορετικών λειτουργιών επί του εδάφους, ανάλογα με τη συστηματική χρήση τους από συγκεκριμένες ομάδες, αφού η επανάληψη της χρήσης δημιουργεί συνήθεια, και διαμορφώνει την αντίληψη του κάθε συμμετέχοντα για το χώρο και τη θέση του σε αυτό, αλλά και τον τρόπο που διακινείται σε αυτό. Οπότε ο χώρος θα περιλαμβάνει πολλά δημόσια και πολλά κοινά.

Όλες αυτές οι τμηματοποιήσεις, βέβαια, θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα ευελιξίας, να λειτουργούν δηλαδή σε ελεύθερους χώρους, ώστε να υπάρχει η προοπτική ανακατάταξης στις σχέσεις και στους ρυθμούς χρήσης από τις διαφορετικές ομάδες, ανάλογα με τις ανάγκες που αναδύονται. Δράσεις τέτοιου είδους, δημιουργούν ένα αίσθημα εγρήγορσης και καινοτομίας που διαπαιδαγωγεί τους χρήστες στην προσαρμογή και τη διαπραγμάτευση, αλλά και στη συνύπαρξη, χωρίς να επιβάλλεται κάποια ομάδα, αποκλείοντας τις άλλες (Amin, 2006).

Στους δημόσιους χώρους πρέπει να συνυπάρχουν όλα τα είδη επικοινωνίας, από την διαλεκτική μορφή όπου θα μπορούν να παρουσιάζονται, συζητούνται και αναλύονται θέματα δημόσιου και κοινού ενδιαφέροντος, μέχρι τη μορφή του θεάματος στη μορφή παρουσίασης και κοινού όπου θα προβάλλονται πολιτιστικές ή πολιτικές δράσεις (καλλιτεχνικά γεγονότα ή διαδηλώσεις και διαμαρτυρίες) (Tonnelat, 2010, p. 7). Συνεπώς θα πρέπει να υπάρχουν και οι κατάλληλες διαμορφώσεις στο χώρο που να ευνοούν αυτές τις ενέργειες όπως ευέλικτοι καθιστικοί χώροι, ενιαίοι επίπεδοι χώροι, μικρές εξέδρες, χώροι προβολών με την κατάλληλη υποδομή. Ταυτόχρονα θα πρέπει να υπάρχουν ελκυστικά διαμορφωμένα πάρκα ως χώροι στάσης και περισυλλογής, που είναι σημαντικά για τους σημερινούς ρυθμούς ζωής (Low, 2000, p. 192).

Σε αυτό το πλαίσιο πολλαπλότητας χρήσεων, μπορούν να περιληφθούν και νέες προτάσεις που να συνδέονται άμεσα με το φυσικό περιβάλλον του χώρου, όπως η παραχώρηση μικρών μεριδίων για περιποίηση του φυσικού περιβάλλοντος ή σχολικών κήπων σε σχολικές ομάδες, που αποτελεί στοιχείο αναγκαιότητας και περιβαλλοντικής επιμόρφωσης των

ανθρώπων, τους οποίους επηρεάζει θετικά για ψυχολογικούς και πρακτικούς λόγους, αλλά και στοιχείο συμμετοχικής δημιουργίας (Thompson, 2002, p. 69).

8.1.6 Υποστηρικτικές υποδομές

Σε όλα τα τμήματα του ενιαίου δικτύου των χώρων θα πρέπει να υπάρχουν υποδομές που θα διευκολύνουν τη χρήση. Η διαμόρφωση μικρών σύγχρονων κτιρίων με στεγασμένο χώρο και υπηρεσίες αυτοεξυπηρέτησης (χώροι υγιεινής, παροχή νερού και καφέ, αποθήκευση καθισμάτων, χώροι ή σημεία διαδικτυακής σύνδεσης και επιμόρφωσης) μπορούν να ενισχύσουν την ελκυστικότητα του κάθε χώρου. Ιδιαίτερη σημασία θα πρέπει να δίνεται και σε στοιχεία όπως οι πινακίδες, οι φωτισμοί, οι χρωματισμοί που προκαλούν ενθουσιασμό, διέγερση, έκπληξη και φαντασία, ειδικά όταν βρίσκονται σε μια ενιαία διαδρομή, που δεν απαιτεί τη χρήση οποιουδήποτε οχήματος (Jacobs & Appleyard, 2000, p. 496).

8.2 Δράσεις σε επίπεδο διαχείρισης

Για την επιτυχία ενός στρατηγικού σχεδιασμού, ιδιαίτερη σημασία έχει η συνεχής διαχείριση, η εμπλοκή των χρηστών στη διαδικασία και η επαναλαμβανόμενη επιτόπου παρατήρηση, για την επίλυση οποιωνδήποτε προβλημάτων. Οπότε, σε επίπεδο διαχείρισης οι δράσεις θα πρέπει να περιλαμβάνουν:

8.2.1 Τη δημιουργία ενός τομέα του Δήμου Λευκωσίας που θα έχει την ευθύνη για τη συντήρηση, διαχείριση και λειτουργία του εν λόγω χώρου, καθώς και την ανταπόκριση στο κοινό, με άτομα που θα έχουν καθορισμένους ρόλους σε σχέση με την συστηματική επιτόπου επικοινωνία τους με τους χρήστες της κάθε περιοχής. Ο εν λόγω τομέας, θα πρέπει να αποτελέσει και το βασικό μοχλό πίεσης προς τους υφιστάμενους θέσμιους ενοικιαστές των τμημάτων της Τάφρου, για να γίνουν οι κατάλληλες χωρικές διευθετήσεις που να επιτρέπουν τη δημιουργία μιας συνεχόμενης δημόσιας πορείας. Παράλληλα, θα πρέπει να επιδιώξει συνεργασίες με άλλες τοπικές αρχές, δημιουργώντας ένα δίκτυο δημόσιων φορέων σχετικά με την ανάπτυξη των ανοικτών δημόσιων χώρων. Στα πλαίσια αυτού του δικτύου, θα μπορεί να επιμορφώνεται σε θέματα διαχείρισης και να ενημερώνεται για «καλές πρακτικές» που έχουν εφαρμοστεί σε άλλες περιοχές.

8.2.2 Την ίδρυση μιας διευρυμένης ομάδας ανάπτυξης, όπου θα προσκληθούν όλοι οι εκπρόσωποι των διαφορετικών ομάδων της πόλης (εκπρόσωποι Φίλων Λευκωσίας, Εθνοτικών ομάδων, Δημιουργικών οργανισμών, Πολιτιστικών Κέντρων, Περιβαλλοντικών

οργανώσεων κλπ.), στην οποία θα τίθενται για συζήτηση, απόψεις και προβληματισμοί σε σχέση με την ανάπτυξη και τη λειτουργία των υπό αναφορά χώρων, αλλά και προώθηση κοινών συμμετοχικών δράσεων για καλύτερη αλληλοκατανόηση και συνεργασία. Οι εκπρόσωποι του Δήμου Λευκωσίας θα μπορούν να λειτουργούν ως διευκολυντές, ώστε να βοηθούν όλες τις ομάδες να εκφράζουν τις θέσεις και τις ανάγκες τους και να διασφαλίζουν ότι δεν θα υπάρχει επιβολή των θέσεων μιας ομάδας επί των υπολοίπων.

8.2.3 Τη διαμόρφωση μόνιμου προγράμματος δράσεων και εκδηλώσεων στους ανοικτούς χώρους, με μουσικά και καλλιτεχνικά δρώμενα που να αποτείνονται σε όλες τις ομάδες των πιθανών επισκεπτών (Low, 2000, p. 196),

- με τη συνεργασία με τα πολιτιστικά κέντρα της περιοχής,
- με τη δημιουργία δικτύου σχέσεων με τις σύγχρονες δημιουργικές ομάδες για την παρουσίαση των προτάσεων τους, και
- με την εγκαθίδρυση προγράμματος για υποβοήθηση των μη διακριτών ή νέων εθνοτικών ομάδων σε σχέση με την ανάδειξη των καλλιτεχνικών/δημιουργικών τους ικανοτήτων ή της κουλτούρας τους, μέσα από την παρουσίαση στους δημόσιους χώρους.

8.2.4 Τη δημιουργία πιο δυναμικής φυσικής και διαδικτυακής προβολής του οράματος για την περιοχή και για την πόλη γενικότερα, καθώς και των προγραμμάτων και των εκδηλώσεων στους υπό αναφορά χώρους, με ελκυστικούς τρόπους προσέγγισης του κοινού.

8.2.5 Την παραχώρηση της δυνατότητας επέμβασης για αλλαγή στους χώρους χρήσης, σε εκπροσώπους των διαφόρων ομάδων (π.χ. μετακινούμενα έπιπλα, διάκοσμος, διαμορφώσεις χώρων συγκέντρωσης κλπ.), με τη διασφάλιση της ευθύνης τους για τη προστασία και διατήρηση των αντικειμένων και των χώρων, ενισχύοντας την αίσθηση της οικειοποίησης και της σύνδεσης τους με τον τόπο.

8.2.6 Τη διαμόρφωση συγκεκριμένων πολιτικών για τη λειτουργία των χώρων, σε σχέση με την αντιμετώπιση θεμάτων που αφορούν:

- Τις ομάδες με κινητικά προβλήματα, ώστε να υπάρχει μια συνεχής διαδικασία και έλεγχος για την ικανοποίηση των αναγκών και των δικαιωμάτων τους, κατά τη διακίνησή τους. Η διευθέτηση και προβολή των κατάλληλων διαρρυθμίσεων, θα έχει

και ως στόχο την ευαισθητοποίηση ολόκληρου του κοινωνικού συνόλου για τα ζητήματα αυτά.

- Νέες οικολογικές και περιβαλλοντικές προτάσεις για ηπιότερες μορφές ενέργειας που μπορεί να εξυπηρετήσουν μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού (δημιουργία περιβαλλοντικής διαδρομής, σημεία περιβαλλοντικής επιμόρφωσης, φωτοβολταϊκά δέντρα και εγκαταστάσεις, σύστημα χωροχρόνου για υποχρεωτική διακίνηση με δημόσια μέσα κλπ.).
- Την εναλλαξιμότητα στις καθιστικές μορφές που μπορούν να εφαρμοστούν στον κάθε επιμέρους χώρο, ώστε να διαφοροποιείται η χρήση και λειτουργία τους προς όφελος των απαιτήσεων και αναγκών των διαφορετικών χρηστών.

8.3 Δράσεις σε επίπεδο ελέγχου

Βασική προϋπόθεση για την επιτυχία και αποτελεσματικότητα του στρατηγικού σχεδιασμού, αποτελεί η δυνατότητα αλλαγών, η ένταξη κριτηρίων αξιολόγησης και ο συστηματικός έλεγχος της απόδοσής των διαφορετικών προγραμμάτων και δράσεων. Με αυτό τον τρόπο, μπορούν να διορθωθούν και τροποποιηθούν πολιτικές και τακτικές, ειδικά όταν αναφέρονται σε ρευστές κοινωνικοοικονομικές συνθήκες και τον ανθρώπινο παράγοντα. Οπότε, συστήνεται και η εφαρμογή ενός συστήματος διαχείρισης ποιότητας με εξωτερικούς ελέγχους, που θα υποβοηθήσει τους διαχειριστές των χώρων αυτών, στην προσπάθειά τους για συνεχή βελτίωση των υπηρεσιών τους προς τους πολίτες της Λευκωσίας.

Κεφάλαιο 9

Επίλογος

9.1 Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, οι ανοικτοί δημόσιοι χώροι, και ιδιαίτερα οι κεντρικοί χώροι που εξετάζονται στην παρούσα μελέτη, μπορούν να επιτελέσουν σημαντικό ρόλο στην αναβάθμιση ενός προβληματικού αστικού τοπίου όπως της Λευκωσίας, με θετικές προεκτάσεις στην αναπτυξιακή της πορεία, στην ποιότητα ζωής και στη σύνδεση των κατοίκων με την πόλη τους.

Για την αποτελεσματικότερη συμβολή τους, προτάθηκε η διαμόρφωση και λειτουργία τους μέσα από ένα στρατηγικό σχεδιασμό που περιλαμβάνει ένα προγραμματισμό δράσεων, σε επίπεδο σχεδιασμού και διαχείρισης. Σε επίπεδο σχεδιασμού, οι δράσεις θα πρέπει να περιλαμβάνουν παρεμβάσεις κυρίως στα χωρικά σημεία που διαμορφώνουν την αστική αντίληψη των ατόμων για το δημόσιο χώρο και αφορούν διαδρομές, όρια, κόμβους, ορόσημα, υποπεριοχές και υποστηρικτικές υποδομές.

Σε επίπεδο διαχείρισης, θα πρέπει να περιλαμβάνουν τη εμπλοκή των χρηστών στη διαδικασία, την κατάρτιση συνεχούς προγράμματος δραστηριοτήτων για όλες τις ομάδες του κοινού, τη φυσική και διαδικτυακή προβολή και τη διαμόρφωση συγκεκριμένων πολιτικών για τις ομάδες με κινητικά προβλήματα, για νέες οικολογικές προτάσεις και για ζητήματα εναλλαξιμότητας στο χώρο. Πολύ σημαντική θεωρείται η εφαρμογή ενός συστήματος διαχείρισης ποιότητας με εξωτερικούς ελέγχους.

Η βασική παράμετρος που πρέπει να ληφθεί υπόψη στη διαμόρφωση των δημόσιων χώρων, είναι η διαπίστωση ότι οι σχεδιασμοί τους δεν είναι τετελεσμένοι και πρέπει πάντα να έχουν τη δυνατότητα να επιδέχονται διαφοροποιήσεις. Οι κοινωνικοοικονομικές και οικολογικές συνθήκες αλλάζουν συνεχώς επηρεάζοντας τον αστικό χώρο, οπότε το φυσικό αστικό δημόσιο τοπίο θα πρέπει να επανεξετάζεται ώστε να διατηρεί το ρόλο του ως βασικό

στοιχείο της ποιότητας ζωής και της εικόνας της πόλης με την ανανέωση και βελτίωσή του (Thompson, 2002, p. 67).

Παράλληλα, οι δημόσιοι χώροι ως δοχείο της δημοκρατικότητας της κοινωνίας, αποτελούν την αντανάκλαση της πολιτικής της διάστασης, που αφορά μια συνεχόμενη διαδικασία, αλληλεπιδραστική, που αλλάζει μέσα από το χρόνο, δημιουργώντας νέες ιδέες, κοινωνικές κατασκευές και νοηματικούς χώρους. Οπότε η κατασκευή και ανακατασκευή τους, καθώς και η κοινωνική και πολιτική διαθεσιμότητά τους αποτελεί αναγκαιότητα. Διότι, μόνο έτσι διατηρούνται οι χωρικές και πολιτιστικές διαστάσεις των δημοκρατικών πολιτικών πρακτικών και μπορεί να διαπιστωθεί κατά πόσο μια πόλη αντιμετωπίζει τα κοινωνικά προβλήματα και τις ανάγκες των κατοίκων της (Low, 2000, p. 247).

Συνεπώς, για τη διασφάλιση της επιτυχίας του σημαντικού αυτού ρόλου των ανοικτών δημόσιων χώρων στην ανάπτυξη της πόλης, κατά την εφαρμογή ενός στρατηγικού σχεδιασμού, θα πρέπει να υπάρχει συνεχής παρακολούθηση και προσπάθεια βελτίωσης της λειτουργίας τους.

9.2 Μελλοντική διερεύνηση

Η παρούσα έρευνα θα μπορεί να επεκταθεί σε μελλοντικό στάδιο, ώστε να περιλάβει την ένταξη του νέου έργου της Πλατείας Ελευθερίας σε χρήση, που πρέπει να μελετηθεί και αξιολογηθεί σε σχέση με τους κύριους στόχους που έχουν τεθεί στην παρούσα μελέτη. Παράλληλα, η διερεύνηση θα πρέπει να ασχοληθεί και με την προσπάθεια επιτόπου συνεντεύξεων από άτομα των εθνοτικών ομάδων, η οποία δεν έγινε κατορθωτή στο παρόν στάδιο, λόγω της αίσθησης απειλής που φαίνεται να ένιωθαν οι ερωτώμενοι, η οποία θα μπορεί να απαλειφθεί μέσα από την επαναλαμβανόμενη παρουσία και αλληλεπίδραση με τον ερωτώντα, αλλά και από τους τουρίστες που κινούνται στην περιοχή, κατά τους καλοκαιρινούς μήνες.

Παράρτημα Α

Ερωτηματολόγιο

1. Τόπος κατοικίας:

Δήμος

Κοινότητα

Λόγοι για την προσωπική χρήση των κεντρικών ανοικτών δημόσιων χώρων

1. Χαλάρωση/ξεκούραση:

όχι σημαντικό

πολύ σημαντικό

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

2. Συνάντηση με φίλους:

όχι σημαντικό

πολύ σημαντικό

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

3. Περίπατος:

όχι σημαντικό

πολύ σημαντικό

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

4. Παρακολούθηση εκδηλώσεων:

όχι σημαντικό

πολύ σημαντικό

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

5. Άσκηση και αθλητισμός:

όχι σημαντικό

πολύ σημαντικό

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

6. Επαφή με το φυσικό περιβάλλον:

όχι σημαντικό

πολύ σημαντικό

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Προϋποθέσεις για την πρόθεση χρήσης των δημόσιων χώρων

1. Αίσθημα ασφάλειας:

όχι σημαντικό

πολύ σημαντικό

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

2. Οπτική και φυσική άνεση (οπτική αντίληψη του χώρου, εύκολη διακίνηση):

όχι σημαντικό

πολύ σημαντικό

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

3. Ευκολία πρόσβασης (χώροι στάθμευσης, δημόσια συγκοινωνία):

όχι σημαντικό

πολύ σημαντικό

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

4. Ποιότητα χώρου (ασφαλείς και σύγχρονες κατασκευές, καθαριότητα, οργάνωση):

όχι σημαντικό

πολύ σημαντικό

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

5. Ευελιξία στη χρήση (μετακινούμενα καθίσματα, υποστηρικτικές υποδομές για διαφορετικές μορφές εκδηλώσεων, ανοικτός χώρος για ελεύθερη χρήση):

όχι σημαντικό

πολύ σημαντικό

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

6. Περίπτερα εξυπηρέτησης κοινού (πληροφόρηση, χώροι υγιεινής, καφές):

όχι σημαντικό

πολύ σημαντικό

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

7. Νέες τεχνολογικές εφαρμογές (ελεύθερη διαδικτυακή σύνδεση, ηλεκτρονικά επιδραστικά συστήματα-ήχος και φως) :

όχι σημαντικό

πολύ σημαντικό

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Δυνατότητα αξιοποίησης των δημόσιων χώρων για την αστική ανάπτυξη της Λευκωσίας

1. Αναβάθμιση της εικόνας της πόλης:

όχι σημαντικό

πολύ σημαντικό

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

2. Επαναπροσδιορισμός της ταυτότητας της πόλης (σύνδεση φυσικού περιβάλλοντος-πολιτιστικών στοιχείων-ιστορικού εμπορικού κέντρου):

όχι σημαντικό

πολύ σημαντικό

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

3. Συμβολή στην τουριστική ανάπτυξη της πόλης:

όχι σημαντικό

πολύ σημαντικό

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

4. Συμβολή στην οικονομική ανάπτυξη της πόλης:

όχι σημαντικό

πολύ σημαντικό

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

5. Ευκαιρία για συμμετοχή όλων των πολιτών σε επιμορφωτικές και πολιτιστικές δραστηριότητες:

όχι σημαντικό

πολύ σημαντικό

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

6. Πεδίο προβολής των συλλογικών θέσεων, αναγκών και δικαιωμάτων των πολιτών με στόχο τη συμμετοχή στις αποφάσεις και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους.

όχι σημαντικό

πολύ σημαντικό

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Υφιστάμενη χρήση ανοικτών δημόσιων χώρων

1. Επισκέπτεστε το δημόσιο χώρο:

- Πάρκο Τάφρου
- Δημοτικός κήπος
- Πάρκο Ακροπόλεως
- Πάρκο Στροβόλου
- Πάρκο Αγλαντζιάς
- Γραμμικό πάρκο Πεδιαίου
- Άλλο.....
- Κανένα

2. Συχνότητα επισκέψεων:

- Κάθε εβδομάδα
- Κάθε μήνα
- Αρκετές φορές το χρόνο
- Πολύ αραιά
- Καθόλου

3. Λόγος επισκέψεων:

- Χαλάρωση
- Άσκηση
- Περίπατος
- Παρακολούθηση εκδήλωσης
- Συνάντηση με φίλους
- Άλλο.....

Η ηλικία σας είναι:

-
- 18 18-24 25-40 41-60 61+

Η μόρφωσή σας είναι:

-
- Γυμνάσιο/Λύκειο Κολλέγιο Πανεπιστήμιο

Παράρτημα Β

Ενδεικτική φωτογραφική αποτύπωση από συγγραφέα

Δημοτικός Κήπος, καθημερινή πρωί

Μεμονωμένοι επισκέπτες

καθημερινή απόγευμα

Δημοτικός Κήπος, Κυριακή πρωί

Συγκεντρώσεις ομάδων αλλοδαπών

Κυριακή απόγευμα

Συνύπαρξη αλλοδαπών με μικρές ομάδες νέων

Δυτική Τάφρος, καθημερινή πρωί

Μεμονωμένοι επισκέπτες

καθημερινή απόγευμα

Δυτική Τάφος, Κυριακή πρωί

Συγκεντρώσεις ομάδων αλλοδαπών

Κυριακή απόγευμα

Μεμονωμένοι επισκέπτες

Ανατολική Τάφος, καθημερινή πρωί

Ελάχιστοι επισκέπτες, νεκρές περιοχές

καθημερινή απόγευμα

Ανατολική Τάφος, Κυριακή πρωί

Ομάδα επισκεπτών με σκύλους

Κυριακή απόγευμα

Βιβλιογραφία

- Aelbrecht, P. S., 2010. Rethinking urban design for a changing public life. *Journal of Place Management and Development*, 3(2), pp. 113-129.
- Amin, A., 2006. *Collective culture and urban public space*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: www.puplicspace.org
[Πρόσβαση 13 October 2017].
- Avdikos, V., 2011. *The political closeness of open public space; reflections from Parko Navarinou in Athens*. Frankfurt, s.n.
- Bianchini, F. & Parkinson, M. επμ., 1993. *Cultural policy and urban regeneration*. Manchester: Manchester University Press.
- Bodnar, J., 2015. Reclaiming public space. *Urban Studies*, 52(12), pp. 2090-2104.
- Brightenti, A. M., 2010. *The Publicness of Public Space. On the Public Domain*. Trento: Dipartimento di Sociologia e Ricerca Sociale.
- Carr, S., Francis, M., Rivlin, L. G. & Stone, A. M., 1992. *Public Space*. New York: Cambridge University Press.
- Cystat, n.d. *Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου*. s.l.:s.n.
- Demi, D., 1997. *THE WALLED CITY OF NICOSIA Typology Study*. Nicosia: UNDP.
- Evans, G. & Shaw, P., 2004. *THE CONTRIBUTION OF CULTURE TO REGENERATION IN THE UK: A REVIEW OF EVIDENCE*, London: LONDON METROPOLITAN UNIVERSITY.
- Francis, J., Giles-Corti, B., Wood, L. & Knuiam, M., 2012. Creating sense of community: The role of public space. *Journal of Environmental Psychology*, Τόμος 32, pp. 401-409.
- Goheen, P. G., 1998. Public space and the geography of the modern city. *Progress in Human Geography*, 22(4), pp. 479-496.
- Goodsell, C. T., 2003. THE CONCEPT OF PUBLIC SPACE AND ITS DEMOCRATIC MANIFESTATIONS. *AMERICAN REVIEW OF PUBLIC ADMINISTRATION*, 33(4), pp. 361-383.
- Jacobs, A. & Appleyard, D., 2000. Toward an Urban design Manifesto. Στο: R. T. LeGates & F. Stout, επμ. *THE CITY READER*. 2nd επμ. London: Routledge, pp. 491-502.
- Keshishian, K. K., 1978. *NICOSIA CAPITAL OF CYPRUS THEN AND NOW*. Nicosia: THE MOUFFLON BOOK AND ART CENTRE.
- Kolcunova, P., Silaci, I. & Vitkova, L., 2016. Public Space and its Role to Transforming the Community. *Procedia Engineering*, Τόμος 161, pp. 1944-1948.
- Leventis, P., 2005. *Twelve Times in Nicosia*. Nicosia: CYPRUS RESEARCH CENTRE.
- Low, S. M., 2000. *On the Plaza: The Politics of Public Space and Culture*. Austin: University of Texas Press.
- Mitchell, D., 2003. *The Right to the City*. New York: The Guilford Press.

- Mumford, L., 2000. What is a City. Στο: R. T. LeGates & F. Stout, επιμ. *THE CITY READER*. 2nd επιμ. London: Routledge, pp. 92-96.
- Salvator, L. A. o. A., 1881, 1983. *Levkosia, the capital of Cyprus*. London: Trigraph Limited.
- Sennett, R., 1977. *The Fall of Puplic Man*. New York: Alfred A. Knopf Inc..
- Thompson, C. W., 2002. Urban open space in the 21st century. *Landscape and Urban Planning*, Τόμος 60, pp. 59-72.
- Tonnelat, S., 2010. The sociology of urban public space. Στο: H. Wang, M. Savy & G. Zhai, επιμ. *Territorial Evolution and Planning Solution: Experiences from China and France*. Paris: Atlantis Press.
- Tyschenko, I., n.d. *The Challenges of the Puplic Space*. [Ηλεκτρονικό] [Πρόσβαση 19 October 2017].
- Varbanova, L., 2013. Strategic Analysis. Στο: T. & Francis, επιμ. *Strategic Management in the Arts*. New York: Routledge, pp. 86-119.
- Wheeler, S., 2000. Planning Sustainable and Livable Cities. Στο: R. T. LeGates & F. Stout, επιμ. *THE CITY READER*. 2nd επιμ. London: Routledge, pp. 434-445.
- Zukin, S., 1996. *The Cultures of Cities*. New York: John Wiley & Sons.
- Γεωργαλλίδης, Γ. Σ., 1984. Τα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας στην Κύπρο, η μετάβαση του νησιού από την Τουρκία στη Μ. Βρετανία και οι επιπτώσεις της. Στο: *Η ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΤΟΝ ΙΗ' ΚΑΙ ΙΘ' ΑΙΩΝΑ*. Λευκωσία: ΔΗΜΟΣ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ, pp. 15-31.
- Γοσποδίνη, Ά. & Μπεριάτος, Η., 2003. Η "κυριαρχία" της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και του καινοτόμου σχεδιασμού στα αναδυόμενα "διεθνο-τοπικο-ποιημένα" αστικά τοπία: η περίπτωση της Αθήνας 2004. *αειχώρος*, Νοέμβριος, pp. 72-97.
- Ζαγοριανάκος, Ε., 2002. *Οικονομία, Περιβάλλον και Βιώσιμη Ανάπτυξη: Βασικές έννοιες της επιστήμης των οικονομικών του περιβάλλοντος*. Αθήνα, s.n.
- Λοΐζου, Λ., επιμ., 1987. *Η Λευκωσία στα χρόνια της Τουρκοκρατίας (1571-1878)*. Λευκωσία: Δήμος Λευκωσίας-Λεβέντειο Δημοτικό Μουσείο.
- Μαραγκού, Α. & Κούτας, Α., 2009. *ΛΕΥΚΩΣΙΑ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ*. Λευκωσία: Ι.Γ. Κασουλίδης και Υιός Λτδ.
- Οικονόμου, Δ., 2004. Αστική Αναγέννηση και Πολεοδομικές Αναπλάσεις. *ΤΕΧΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ*, Μάϊος-Ιούνιος.
- Πετρίδου, Α., 1984. Η Αστική Αρχιτεκτονική. Στο: *Η ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΤΟΝ ΙΗ' ΚΑΙ ΙΘ' ΑΙΩΝΑ*. Λευκωσία: Δήμος Λευκωσίας, pp. 153-187.
- Υπουργείο Εσωτερικών και Δήμος Λευκωσίας, 2016. *Σχέδιο Περιοχής Κέντρου Λευκωσίας*. Λευκωσία: Κυπριακή Δημοκρατία.